

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundația România literară
Director general
Nicolae Manolescu

24-30 iulie 1996
(Anul XXIX)

29

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

La Balceie, cu Cella Serghi și „cei șapte Balși“

(pag. 12-13,14)

Fragmente din memoriile lui MILOS FORMAN

(pag. 17)

Anul de grație 1970

(pag. 7)

Zaher, Taher și Mala Mujer

(pag. 3)

Erou rătăcitor în pragul morții

(pag. 14-15)

Libertate nepîrguită

(pag. 20)

Întîmplări cu femei

(pag. 18)

Versuri de

Jorge Luis

Borges

(pag. 20)

Pythia crede în fantome

(pag. 2)

Dreptul la replică

AM AVUT totdeauna o mare stimă pentru scrisul d-lui Alexandru George, exprimînd-o fără echivoc în mai multe rînduri, cînd l-am comentat cărțile. Dl. George a fost colaboratorul constant al *României literare*. Ne-am mîndrit cu articolele, eseurile și studiile d-sale (între care unele au fost retipărite recent în admirabila carte intitulată *Caragiale*, fără însă vreo mențiune a primei publicări), lăsîndu-l, cum era normal, deplina libertate a opiniei, chiar și atunci cînd era în dezacord cu noi sau ne critica deschis. Inițiativa de retragere a colaborării l-a aparținut.

Spun aceste lucruri ca urmare a unui interviu pe care dl. George l-a acordat recent *Adevărului literar și artistic* (numărul din 14 iulie) și în care se referă la *România literară* și la mine, prezentîndu-și „demisia” într-o lumină avantajoasă pentru d-sa, dar neadevărată. Am apreciat la dl. George mai ales exactitatea. Eseurile d-sale contribuie de fiecare dată la limpezirea unor fapte de istorie literară, a meritelor unor personalități, la natura unor opere ori la comportarea unor personaje. Tocmai inexactitatea unor afirmații din interviul cu pricina m-a determinat să recurg la acest drept la replică.

Las la o parte opiniile d-lui George despre Partidul Alianței Civice și despre mine, ca președinte. Mă bucur că d-sa îmi poartă de grijă și voi reflecta la recomandarea pe care mi-o face de a mă retrage din politică. Observațiile la care mă obligă interviul din *Adevărul literar și artistic* privesc *România literară* și circumstanțele în care dl. George a încetat să-l mai fie colaborator.

Dl. Lucian Raicu a publicat în revista *Dialog* cîteva păreri pe care dl. George le consideră pe nedrept „îmunde” și „incalificabile”. Dl. Mircea Iorgulescu a avut o poziție solidară cu dl. Raicu. Dar răspunsul d-lui George a fost în acea ocazie de o violență ieșită din comun. E destul să spun că îl învinuia pe dl. Raicu de a fi fost un beneficiar al regimului comunist, un colaboraționist nedemn. Cît despre referințele la dl. Iorgulescu, ele sunt ireproductibile. l-am atras d-lui George atenția că greșește și l-am rugat să dea dovadă de același respect pentru adevăr ca în majoritatea articolelor d-sale. Dl. George a preferat să ne adreseze proteste vehemente și jignitoare, pîngîndu-se public că facem o revistă partizană și mediocră. Am lăsat timpul să vindece rănilor. Am tăcut, deși felul în care a înțeles dl. George să se despartă de noi ni s-a părut necavaleresc.

Iată că în interviul amintit revine ideea că *România literară* e o publicație de partid, după cum revin și alte remarci incorecte. Dl. George mă silește să rup tăcerea. Îl rog pentru început să-mi arate un singur text pro-PAC, o singură frază propagandistică, o singură citare a PAC-ului. Îl rog să-mi spună fie și numai de cîte ori a fost menționată în revistă calitatea mea de președinte de partid sau de om politic. Dl. George încredințează pamfletele d-lui Mircea Mihaileș ca fiind îndreptate contra adversarilor mei politici. Ar însemna că eu n-am decît adversari politici, fiindcă dl. Mihaileș nu cruță pe nimeni. Să nu știe dl. George ce vrea să zică un pamflet? Să nu-și dea seama că, dacă aș dori să mă folosesc de un colaborator pentru a mă răfu cu politicienii români, dl. Mihaileș ar fi cel din urmă la care aș apela? Cred că-l pot pretinde d-lui George să nu subaprecieze nici inteligența mea, nici onestitatea d-lui Mihaileș, despre care se pot spune multe, dar nu că ar fi manipulabil.

Dl. George pare convins că echipa de la *România literară* îl persecută, între altele și fiindcă l-ar fi creat legenda de om „sucit”. Dl. George e un om dificil, ce-l drept, dovadă chiar deseale lamentații - presărate în texte publicate aproape săptămînal de noi - în care se înfățișa ca un autor ocolit de toți, refuzat și marginal. Am primit totul cu umor și am continuat să-l publicăm, pentru că noi îl socotim un eseist excepțional a cărui colaborare ne onorează. Îl invităm să și-o rela. Chiar de săptămîna viitoare.

CONTRAFORT

de Mircea
Mihăilescu

Pythia crede în fantome

PRIN 1993, dl. Alexandru George spunea cui avea urechi să audă că articolele pe care le publicam în pagina a doua a *României literare* erau scrise de cu totul altcineva. Adevăratul lor autor, potrivit Pythiei cu simpatii liberale, ar fi fost dl. Nicolae Manolescu. Dincolo de disconfortul situației, răutăcioasa idee a d-lui George mă flata: după numai câteva articole compuse în prelungirea *Ochiului magic* manolescian, „*contrafortii*” mei concureau până celui mai important critic literar român al ultimei jumătăți de veac!

Mai rău ieșea în urma hazardatei supoziții alexandrugeene dl. Nicolae Manolescu însuși. Nu neapărat pentru că i se atribuia ipostaza de *ghost writer* a unui jurnalist oarecare. Și nici pentru că un critic de subtilitate dovedită și răsdovedită a lui Alexandru George se arăta incapabil să sesizeze diferențele frapante (de ton, de stil, de argumentare, de lexic) între articolele domnului Manolescu și modestele mele notițe. Dl. Manolescu ieșea prost pentru că un confrate de certă valoare literară îi pune sub semnul îndoielii bunacredință. Cum adică?, mi-am spus. După treizeci de ani de activitate literară la lumina zilei, să nu fi dobândit dl. Manolescu minimul credit că e capabil să comunice sub nume propriu ceea ce are de comunicat? Avea nevoie un intelectual de statura lui Nicolae Manolescu de subterfugiile anonimatului (ba încă ale unui... anonim cît se poate de palpabil!) pentru a se „răfui” cu adversarii săi politici?

Firește că acuza cu pricina s-a întors foarte repede împotriva acuzatorului însuși. Nu mai țin minte ce, din scrisul meu, provocase iritarea atât de vulcanică a domnului Alexandru George. Probabil că seria de articole în care arătam că partidul liberal din epocă era o simplă anexă a politicii clocite în încăperile de taină ale Cotrocenilor. Sigur, ca vechi și impenitent liberal (ieșit la suprafață în 1990!), dl. George avea tot dreptul să fie iritat că malversațiunile partidului cu care simpatiza pluteau ca uleiul deasupra apei.

Aș fi lăsat să treacă de la mine acest episod, dacă recent dl. Alexandru George nu ar fi revenit furios cu o nouă serie de acuzații. Dacă am citit eu bine textul interviului acordat *Adevărului literar și artistic* (nr. 327, din 14 iulie 1996), articolele mele ar fi unul din motivele pentru care dl. George refuză să mai colaboreze la *România literară*. Bineînțeles, obstacolul principal fiind același iritant Nicolae Manolescu: convertindu-se la politică, el a luat cu japca nu numai tezaurul de la Pietroasa, ci și paginile săptămânalului în discuție.

Cît de implicată e *România literară* în viața Partidului Alianței Civice poate să constate și cineva mai puțin perspicace decît dl. Alexandru George. Pînă și Corneliu Vadim Tudor a renunțat la astfel de fandacșii, incapabil să producă și cea mai neînsemnată probă. Mai palpitantă e ipoteza că articolele mele, generos înălțate la gradul de „pamflete”, sînt simple răfuieli indirecte ale d-lui

Nicolae Manolescu. Din textul domnului Alexandru George s-ar putea înțelege că inocentele fapte diabolizate de către mercenarul de mine sînt aceiași imaculați liberali de care autorul *Marelui Alpha* a dezvoltat o dependență de tip siamez.

Ideea e cel puțin șocantă. Pentru oricine a avut curiozitatea să-și arunce privirile pe articolele pe care le public în *România literară* e aproape axiomatic faptul că principalii mei adversari au fost nu liberalii, ci comuniștii de toate spețele. Am scris pînă la sațietate despre demențele lui Vadim și ticăloșiile lui Păunescu, despre aberațiile lui Funar și manevrele odioase ale lui Adrian Năstase. Și am scris, mai ales, despre mult prea obsedantul Ion Iliescu. Dacă aceste atacuri neconținute împotriva unor dușmani înrăiți ai liberalismului l-au îndepărtat pe liberalul Alexandru George de *România literară*, nu pot decît să adopt strategiile perplexității ale atât de metafizicului Voican-Voiculescu.

Nu mi-ar fi din cale-afară de greu să lansez propriile mele ipoteze despre războiul surd al d-lui Alexandru George împotriva *României literare*. Sînt, de altfel, rațiuni care nu i-ar pune probleme nici măcar unui psihanalist de ocazie. Partea proastă e că prin această supărare copilărească (era să spun infantilă) pierde și atât de talentat autor, pierd și cititorii *României literare*. Prin natura lucrurilor, genul de articole scrise în ultimii ani de către dl. George se potrivește ca o mînușă spiritului revistei conduse de Nicolae Manolescu. Sînt profund neconsolat că în loc să-i regăsesc seducătoarele investigații literare în gazeta care i-a tipărit, cel puțin după 1990, necondiționat, articolele mă văd nevoit să răscolesc tot felul de publicații obscure la care prea-încîlcitul domn George se simte mai apreciat decît la *România literară*.

Firește, supărările domniei sale mă întristează profund - tocmai pentru că sînt extrem de prost argumentate. O propoziție din interviul cu pricina - emblematică pentru tehnica de berbec infuriat pe care dl. George o dezvoltă în astfel de împrejurări - spune totul despre cît de ușor se poate rătăci un intelectual fin în spațiul, vai, prea riguros al logicii. La un moment dat, criticul își pune supărarea pe seama diabolicelor „*lucruri pe care mi le-a făcut*” Nicolae Manolescu. La insistența intervievatorului de a afla ce anume i-a făcut Nicolae Manolescu, Al. George dă un răspuns aiuritor: „... a transformat «*România literară*» într-un organ al partidului său.” O replică demnă de eroii ambetați ai „momentelor” lui Caragiale, dacă nu chiar de personajele lui Urmuz. Dacă asta i-a făcut Nicolae Manolescu, ce ne-ar putea împiedica să credem că același critic i-a făcut și istoria critică a literaturii române, și seria *Teme*, și cărțile despre Sadoveanu, Odobescu și Maiorescu, și chiar arhicuprinzătoarea *Arcă a lui Noe*. Vehicul mitic pe care elucubrațiile atât de simpaticului Alexandru George ar trebui îmbarcate imediat. Spre veșnică pomenire.

POST-RESTANT

de Constantin
Buză

PÂNĂ la un punct, fanteziile dv. de un absurd atroce, agresiv și obositor, trezesc curiozitatea. Cel ce se află, de voie sau de nevoie, în tirul lor, și își propune eroic să le parcurgă/suporte până la capăt, suferă momente de vertij și de revenire furioasă, nutrind, ca și mine, speranța că, totuși, într-o bună zi vi se va face lehamite să nu întrevedeți un liman real și vă veți tăia drum făcând în primul rînd ordine. Ordine înseamnă culegerea înecatorilor (idei, versuri) și îngroparea/scoaterea lor din priveliște. Ordine înseamnă renunțarea la șocantul kitsch ce se găsește din abundență în mai toate poemele și care, le depuncea dezastruos. Ordine înseamnă maturizarea propriului gust care, dacă stagnează, într-un context de gașcă riscă să schimbe curând admirația în bășcălie. Pentru aerul genial al unor versuri și idei, înclin să cred că dincolo de acestea faceți un joc nepermis și descalificant. Pentru aerul genial al unor versuri și idei nu aveți voie nici în glumă să alunecați în superficialitate și prost-gust. Dispuneți de o energie uriașă datorită căreia acumulați acum lângă reușitele incontestabile, și o mare cantitate de lucru prost făcut. Dacă vă dă mîna, dacă sunteți cumva naiv, și pentru că ceea ce vă spun aici îmi dau seama că e greu de înghițit la tinerețe, sunt de acord să puneți inapetența mea la dezordinea dv. pe seama diferenței de vîrstă dintre noi. Dar nu rămâneți prea mult sub aparenta manta, gândul acesta e departe de a vă ocroti orgoliul o clipă răscolit. La urma urmei vă spun ceea ce am spus și altora de nenumărate ori, că nimeni nu poate sfătui un poet cum să-și scrie versurile. Atîta vreme cît autorul nu și-a pus pecetea/numele pe o carte/dovadă, nimeni nu are dreptul să-l deranjeze în actul creator. Și totuși, anomalia aceasta se practică, o mare cantitate de scrisori cu versuri așteaptă răspuns la rubrici precum aceasta. Riscul este asumat de ambele părți. Cum e adevărat și că același grupaj de versuri trimis în zece locuri deodată, primește tot atâtea opinii, diferite însă. Referitor la pasajul din scrisoarea ce însoțește *Cardiologikonul* sau *Cântărirea inimii*, și care pasaj are menirea, îmi închipui, să mă ferească de eventuale acuze la posibile gafe, spuneți următoarele: „Vă scriu mînat de dorința de a cunoaște o părere avizată despre încercările mele literare, dar și pentru că am simțit nevoia unei precizări. /.../ Nevoia acestei precizări am resimțit-o acut, fiindcă tare mi-e teamă că versurile mele v-au dezamăgit așteptările. Sunt conștient de totala lipsă de valoare a unora dintre ele, dar mai ales de totala lipsă de originalitate a poemelor, inspirația stănesciană fiind evidentă. Dar cît suntem în viață, nu-i așa, avem dreptul la speranță. Prin urmare: au aceste poezii (măcar unele) dincolo de păcatele lor, vreo șansă de a fi publicate? Merită ele o astfel de șansă? Un răspuns cît mai direct m-ar face, dacă nu mai fericit, cel puțin mai împăcat cu mine”. La cele ce v-am spus până la acest citat, îmi îngădui sinceritatea, și adaug impresia mea că, revăzute cu atenție și lucrate *la sânge*, toate poemele din *Cardiologikon* pot fi publicate, pot intra foarte bine în sumarul unei cărți de versuri. Pentru a avea acoperire în afirmații voi reproduce în continuare în întregime poemul *Facerea mîinilor*, al cărui aer atroce mi se pare mai puțin important decît revelarea, prin el, a debordantei, admirabilei dv. fantezii metaforice. „Mi-au fost date mîinile ca să-mi acopere/ goliciunea dezolantă a încheieturilor/ ca să astupe coridorul de oase prin care priveam uneori ca printr-un ocean/ mi-au fost date ca să mă oprească de la a vărsa neconținut/ șiraguri lungi de sânge, pe țevile brațelor/ funii de sânge, frînghii de sânge.../ veneau gospodine cu broboade pe cap și culegeau de la picioarele mele/ colacii grei de sânge, care-mi acopereau gleznele, și genunchii, și coapsele/ adunau colacii de sânge și îi așezau pe după gât, pe umeri/ în chip de colane măiestrite/ și îi aduceau în case, să-și țeară-n război rochiile, și coviltiruri/ și așternuturi, pentru zestre.../ uneori veneau pescari, și adunau plase pentru pești, gata împletite/ pe care să le-nmoaie în apele mării.../ uneori muzicanți, care alegeau câte o coardă mai sunătoare pentru viori sau/ pentru alte instrumente.../ Dar eu eram sătul de atâtea jgheaburi de sânge/ mă plictisiseam îngrozitor de atîta muncă degeaba/ și involuntară, și-așa că mi-au fost date mîinile/ cineva mi-a auzit rugăciunile/ și mi-a făcut mîinile...” Abia de la punerea lui în pagină, în acest colț de pagină, poemul poate spera să intre în atenția unui critic de rasă, care să vadă ca profesionist lucid și avizat valoarea lui, și ce prevede ea pentru destinul dv. (*Silviu Nicolae, Boldești-Scăieni, Prahova*).

Editată de:

România literară

- *Fundația „România literară”, director general Nicolae Manolescu;*
- *cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă.*

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constantin Buză (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatrul, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Fireșcu (secretar de redacție), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Alexandra Voicu, George Șipos (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administratia: Fundația „România literară”, Calea Victoriei 133, sector 1, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Adriana Fianu (correspondență și difuzare în străinătate), Elena Hurducaș (secretariat).

Correspondenți: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Tudor Olteanu (Amsterdam).

Tehnoredactare computerizată: Fundația „România literară” - Anca Fireșcu, Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

E-MAIL: romlit@romlit.sfos.ro și romlit@buc.soros.ro (INTERNET)

Zaher, Taher și Mala Mujer

FĂRĂ să fiu o pesimistă fără frontiere (cred că sunt mai degrabă o optimistă inconsecventă) mă tem că, după o strădanie de câteva decenii, omul nou a fost creat. Laboratoarele, așezate cu grijă „pe cele mai înalte culmi de civilizație și progres“, au scos din retortele lor ideologice ființele de care avea nevoie totalitarismul. Perfuziile cu frică, lașitate, apatie, intoleranță și alte „substanțe active“ pe care numai artizanii serviciilor de specialitate ni le-ar putea enumera, au fost eficiente, iar efectul durabil, după cum se vede. Operația de dezintoxicare se dovedește anevoioasă și nu cu mari sorti de izbândă în timp util. Care ar fi timpul util? Care altul decât nu timpul vieții noastre.

Odată creată o *forma mentis*, cu greu mai poate fi remodelată, mai ales că noile laboratoare (pe a căror ușa scrie cu aldine DEMOCRAȚIE) au culoarele blocate de tot felul de resturi de la vechii locatari, ferestrele sparte, iar „specialiștii“ sunt ei înșiși abia pe jumătate dezintoxicați. Profesionalismul rece precis și eficient al specialiștilor de ieri, față în față cu diletantismul cel mult binevoitor; cel mult optimist, al celor care azi încearcă să dreagă câte ceva.

S-a lucrat cu spor, ani de zile, la transformarea *numelui* în *număr*, la extirparea personalității, la tundera identității. În locul unui „eu“ responsabil, identificabil, viu și conturat s-a lătit un „noi“

amorf, devitalizat, inconsistent și, tocmai de aceea, manevrabil. Un „noi“ unde sunt la ele acasă mediocritatea, lipsa de răspundere, judecata globalistă, respingerea alterității, solidaritatea gregară împotriva a tot ceea ce iese din contur.

Ostracizarea oricărei zvâcniri de doctrină individualistă, a oricărei profesii care ar fi amenințat anonimatul general, s-a dovedit nu doar eficientă pe termen scurt ci și biruitoare pe termen, să sperăm, doar mediu.

Înainte de '89, „eu“ era doar apanajul *lui* și al *ei* și poate al câtorva apropiați, când nu erau în preajma stăpânilor. Așa se explică de ce creația și creatorii neînregimentați, a căror profesie și vocație presupun cu necesitate pe „eu“ și nu pe „noi“, erau atât de enervanți pentru putere. Din fericire, încercarea de a transforma *numele* creatorilor de valori culturale în *numere* n-a prea reușit, cu toate tentativele de înecare a individualităților în masa de diletanți a „Cântării României“, și nu numai.

DACĂ intrarea în malaxorul celui „noi“ tovărășesc și emfatic s-a făcut prin buluceală, dacă uriașul sac cu băierile desfăcute primea turme de recruți gata tunși stas, ieșirea (pe care unii și-o doresc, alții nu!) nu se poate face decât individual. Drumul de la „noi“ la „eu“ este infinit mai greu, căci trebuie să-ți mai fi rămas un

strop de identitate ca să tânjești după integralitatea ei.

Societățile postindustriale se străduiesc să reconstruiască din „eu“-uri puternic individualizate, sentimentul apartenenței la cetate, fără însă a încerca nici o clipă să ajusteze din foarfecă personalitatea cuiva. Punerea în acord a individului cu colectivitatea (ca sumă de indivizi, nu ca masă) presupune cu necesitate ideea de interes, motivație, eficiență, valorizare.

Delegații străine binevoitoare, a căror curiozitate s-a mai tocit de când tot vizitează „estul sălbatic“, ne întreabă cum stăm cu NGO-urile, cu educația civică. Stăm deocamdată. Pentru că încă nu l-am extras pe „eu“ din închisoarea lui „noi“, pentru că abia am început dureroasa operațiune de autoidentificare individuală, pentru că nici nu știu dacă suntem măcar la jumătatea drumului dintre *număr* și *nume*. Prizonierii conturului, prizonierii celui „noi“ amorf, nu pot fi zvârliți pur și simplu în grădina civismului, unde ești liber să intri să te plimbi și să ieși dacă vrei, pentru că imediat ar pune mâna și ar ridica ziduri împrejurul grădinii și ar reface închisoarea.

Dar cum să învingi forța centripetă a anonimatului confortabil tocmai pentru că nu presupune vreo răspundere? Dar de ce să vrei să afli cine ești. Când 50 de ani a fi sărac era un fel de blazon, un doctorat, o onoare, când individualismul a fost asimilat răutății, zgârceniei, disprețului față de ceilalți, când „a avea“ a însemnat și mai înseamnă a fura, a șmecheri pe altul, a „suge sângele poporului“, când albia semantică a unor cuvinte a fost săpată cu abilitate de inventatorii Canalului, Gherlei, Aiudului în hei-rup-uri triumfătoare ca la Salva-Vișeu, e foarte greu să te regăsești pe tine înainte de a regăsi înțelesul multor cuvinte.

POATE e nevoie de modele. De exemple. Dar și aici stăm prost. Numele, chiar atunci când e, nu prea e legat de ideea de valoare. Persoane care ar putea fi cel mult personaje devin personalități peste noapte. Cum am mai spus, puținii oameni care au traversat acele triste decenii în casa (asediată desigur) a propriului „eu“ și nu în închisoarea lui „noi“, creatorii de artă adică, sunt astăzi mai puțin prezenți în ochiul public decât violatorii, turicii, vonicii, floricii, care țin capul de afiș al ziarelor și televiziunilor! Paradoxal au ieșit deja din anonimat și au căpătat nume nu cei al căror nume poate fi asociat cu ideea de valoare. O altă „Cântare a României“, la fel de stridentă și la fel de lipsită de criterii axiologice. Sigur că nu am naivitatea să nădăjduiesc că, doamne ferește, „cazul Shakespeare“ sau „cazul Eminescu“ să pună în umbră „cazul Crișan“ (nu cel cu Horia și Cloșca, ci cel cu multe firme). Ziarele trebuie să se vândă, televiziunile să funcționeze, iar marfa care aduce bani e marfă bună. Problema e că dacă te hotărăști să-l părăsești pe „noi“ pentru „eu“, vezi că nu prea știi cum te cheamă. Te uiți în jur și nu prea ai de ales. Pe toate gardurile: ori Zaher, ori Taher, ori Mala Mujer.

Daniela Crăsnaru

Iehovism

Proiectul «Martorilor lui Iehova» de a ține la București o reuniune internațională a trezit, se pare, din somn, suflarea ortodoxă românească: Bucureștii s-au umplut peste noapte de afișe alarmate având ca subiect «pericolul iehovist» și amenințarea gravă la adresa credinței noastre strămoșești pe care ar reprezenta-o această «sectă diavolească».

Nu știm, oficial, cine a compus apelurile anonime care au împânzit Capitala. Dar deducem cu certitudine - conduși de indeniabilele mărci stilistice ale textelor - căru gen de cultură și de mentalitate aparține autorul lor. Și putem afirma, cu mîna pe inimă, că el s-a format la școala răposatei secții de propagandă a comitetului central comunist și că «și-a făcut mîna», ca să zicem așa, în redactarea dărilor de seamă la ședințele de partid, în care elementele dubioase erau înfierate cu toată vigilența.

Ce aflăm din afișele demascatoare? Nimic concret, desigur. După cum nici din dările de seamă ale ședințelor de plicticoasă memorie nu aflăm mare lucru. Doar generalități ideologice, pe cît de vagi, pe ațit de furibunde.

În cea mai autentică limbă de lemn, sîntem informați că: «Sectă fanatică și criminală *Martorii lui Iehova* ascunde sub masca credinței interese materiale, politice și oculte». Ce vrea să spună această propoziție, scrisă în deficit de logică și în sintaxă agramată? Exact ceea ce voiau să spună și textele de partid, unde imperiaștii erau mereu «criminali» și unde cuvintele

deviaționist, revizionist ori *ocult* erau obligatoriu însoțite de aura sulfuroasă ce făcea superfluă orice demonstrație. Dacă secta *Martorilor lui Iehova* s-ar cere interzisă din motive doctrinare (respingerea Trinității, refuzul miracolului cristic), atunci - pe firul aceluiași raționament - ar trebui interzise în România și religiile mahomedană, mozaică ori neoprotestante. Ceea ce ar fi, trebuie s-o recunoaștem, puțin cam exagerat! Cît privește «interesele materiale și politice» evocate, toate bisericile constituite din lume au, prin forța lucrurilor, asemenea interese. Care nu coincid întotdeauna cu cele ale majorității credincioșilor.

Limbajul fundamentalist al afișelor cu pricina arată însă, fără să vrea, un singur lucru: că frica ierarhiei ortodoxe de a nu-și pierde oile din turmă rămîne foarte ușor psihanalizabilă. Modul în care conducerea bisericii oficiale din țara noastră s-a comportat de-a lungul celor patru decenii de comunism ateist a fost mai mult decît suficient pentru a-i îndepărta pe credincioși de ea - și asta fără nici un ajutor iehovist și fără comploturi internaționale.

Excesele verbale la adresa unei secte care, în paranteză fie spus, a fost interzisă în Germania lui Hitler, dar care în România nu interesează de fapt pe nimeni, ascultă de mecanismul psihologic propriu tuturor fundamentalismelor. El constă în identificarea ori, la rigoare, în inventarea unui adversar, pentru a te simți mai sigur pe tine.

De fapt, pentru a te defini, pur și simplu.

MIC DICȚIONAR

de Mihai Zamfir

TEATRUL CA DISCUȚIE

TITLUL negativ dat de Radu F. Alexandru ultimei sale piese - *Nimic despre Hamlet* - constituie o bună sugestie pentru critici, care la rândul lor pot defini această piesă printr-o suită de negații. În cuprinsul ei nu se întâmplă aproape nimic - asistăm doar la o discuție. Autorul nu recurge la simboluri sofisticate, ci are o atitudine de reporter, care își notează ce aude. Iar personajele nu vorbesc în stilul pretios - poetic, teatral, esoteric, folcloric etc. - folosit pe scară largă de dramaturgii noștri contemporani.

Această serie de nu-uri indică faptul că Radu F. Alexandru se desprinde energic de trista tradiție a teatrului nostru din ultimele patru-cinci decenii, teatru fundamental fals (există, desigur, și excepții, dar numai în comedie - Teodor Mazilu, Ion Băieșu, Marin Sorescu, Tudor Popescu - și apoi, oricum, ele nu fac decât să confirme regula). Radu F. Alexandru se desparte, într-un fel, și de propriul său mod de a scrie, care n-a avut niciodată chiar firescul celui practicat în *Nimic despre Hamlet*.

Personajele sunt câțiva oameni de

teatru - Alice, Anca, Adrian, Paul, Hanibal, Cristian - convocați de o fostă colegă de-a lor, Oana, într-o sală de repetiții a Radiodifuziunii. La întâlnire participă și o elevă de liceu, Silvia, remarcată pentru talentul ei literar. Oana, revenită în România după o perioadă de sedere în Anglia, le face cunoscută celor prezenți o ofertă tentantă a BBC. Li se propune ca ei să creeze un serial radiofonic despre viața din România, urmând să fie foarte bine plătiți pentru aceasta. Într-o primă etapă se așteaptă de la ei un proiect al serialului, pentru schițarea căruia au la dispoziție o oră.

Timul fictiv al piesei este această oră în care personajele - printre care dramaturgi în care se puseseră cândva mari speranțe - încearcă și nu reușesc să fie la înălțimea situației. De fapt, nu prea încearcă - și tocmai aceasta este drama - deși se află în fața unei ocazii visate o viață întreagă. Marcați de stilul de viață comunist, invitații Oanei se complac în situația de creatori virtuali și se sperie când trebuie să treacă la fapte, se simt jigniți când vine vorba despre bani (deși mărturisesc că nimic nu-și doresc mai mult decât să fie bine plătiți), contestă cu vervă și cu sarcasm orice inițiativă organizatorică. În esența ei, această piesă tristă plină de umor se referă la *imposibilitatea de-a colabora*. Dramaturgul evidențiază un tragic paradox: eroii săi au o gândire colectivă (refuză, de exemplu, cu vehemență să fie ierarhizați din punctul de vedere al valorii profesionale), dar nu pot constitui un colectiv. Individualismul capricios, la care se adaugă tot felul de complexe, îi împiedică să devină o echipă.

Ora pusă la dispoziție (ca și cei șase ani și jumătate care au trecut de la căderea lui Ceaușescu!) se risipește deci în discuții incoerente și inutile. Oana încearcă, plină de tact, să-i armonizeze pe foștii colegi, dar nu face decât să-i înfurie, apărând în ochii lor ca o reprezentantă arogantă a Occidentului. La rândul ei, Silvia, cu tinerețea ei (încă nepervertită aruncă în joc câteva idei de serial, însă ele au soarta unor bărcuțe de hârtie duse la vale de un șuvoi de apă involburat.

Prin intermediul unuia din personajele sale, dramaturgul numește inspirat această discuție interminabilă și nepro-

ductivă, această sterilă ciocnire de orgolii în ruină, această dărâmare reciprocă a castelelor de nisip - o *realitate lichidă*. „Marea trancăneală” pe care o atribuia Mircea Iorgulescu personajelor lui I. L. Caragiale când, de fapt, o identificase, exasperat, în jurul său se face auzită și în piesa lui Radu F. Alexandru. Dramaturgul are nostalgia unui Hamlet, astfel încât ar fi putut să-și intituleze piesa *Nimic, din nefericire, despre Hamlet*. Personajul reprezentativ al lumii în care trăiește el nu și-ar pune niciodată problema a fi sau a nu fi, ci ar chicoti a nu fi! a nu fi!, fără să-și asume cu adevărat nici această contestare.

Replicile au o remarcabilă oralitate, Radu F. Alexandru reușind să evoce jargonul vorbit în viața de fiecare zi de intelectualii din România, în toate variantele lui, de la cel licențios și caustic la cel bazat pe abrevieri tandre, ininteligibile pentru un străin.

Foarte impresionantă este luciditatea personajelor. Cu excepția lui Cristian (care mizează pe Ion Iliescu și apare, din cauza aceasta, ca un caraghios), toți cei prezenți în spațiul piesei înțeleg bine ce se întâmplă în România și înțeleg și ce se întâmplă și cu ei înșiși, dar nu pot depăși starea de ineficiență. Arată asemenea unor prizonieri care au stat multă vreme în lanțuri și care, odată eliberați, nu sunt în stare să meargă. Radu F. Alexandru nu îi satirizează, ci îi compătimește. Un regret sfâșietor și o speranță absurdă că totuși se va schimba cândva ceva constituie starea de spirit care se transmite cititorului (și, fără îndoială, eventualului spectator).

Piese ca *Nimic despre Hamlet* pot contribui la relansarea teatrului românesc.

TOT sub forma unei discuții este concepută și piesa lui Răzvan Petrescu, *Primăvara la bufet*. Discuția are loc în „cârciuma lui Nae, dintr-un sat oarecare de munte” și la ea participă câțiva localnici, insignifianți din punct de vedere social: poștaşul Petrică, șoferul Mișu, tehnicianul veterinar Gheorghe, tânărul („oarecare”, cum îl numește autorul) Mitriță, cârciumarul Nae ș.a. În text sunt înregistrate și replicile unui pictor, dar ele n-au nici o legătură cu conversația celorlalți, apărând mai curând ca secvențe ale unui monolog paranoic-intelectualist-vizionar.

Personajele lui Răzvan Petrescu discută despre situația din România postdecembristă. Reprezentările lor sunt fantasmagorice, din cauza băuturii și ignoranței, dar și din cauza unei irepresibile dorințe de-a fabula, de genul celei care-i animă pe eroii lui Márquez, din *Un veac de singurătate*. Cârciuma lui Nae nu este deci, nici pe departe, fierăria lui Iocan, chiar dacă și țărani lui Marin Preda dau dovadă de naivitate în interpretarea vieții politice de la București. Aceștia, cu toată naivitatea lor, sunt raționali sau măcar tind spre raționalitate. Eroii lui Răzvan Petrescu aduc aminte mai curând de conu' Leonida, situându-se, ca și el, în afara logicii. Totuși, ei se deosebesc și de conu' Leonida, întrucât, în loc să fie doar ridicoli, sunt și simpatici.

În comentariile lor fanteziste, rostite cu o emfază de atotcunoscători, clienții lui Nae desfășoară o flagrantă și hilară incompetență și totuși, culmea, au de multe ori dreptate, grație unei intuiții de oameni într-o ureche. În unele cazuri

Răzvan Petrescu, *Primăvara la bufet*, București, Ed. Expansion-Armonia, col. „DOR” (Dramaturgia Originală Românească), 1995. 128 p., preț neprecizat.

rădem de ei, dar în altele rădem cu ei. Răzvan Petrescu a inventat un amestec unic de umor involuntar și umor voluntar, care face farmecul personajelor sale:

„GHEORGHE: Bă, tu râzi ca Iliescu. Și-ți mai și put picioarele.

PETRICĂ: Ia, știi, să nu te mai prind că spui ceva rău de Iliescu. Tu n-ai văzut câte limbi străine știe asta? Și, pe urmă, are figură de om cinstit.

GHEORGHE: Figură de om cinstit are și Mitriță, ori dacă stau să mă gândesc câte materiale a furat asta ca să-și ridice casă, mi se zburlește părul-n cap.

PETRICĂ: Adică, ce, mă, Iliescu n-are casă. Vrei să zici că fură cărămizi? Crezi că...?

GHEORGHE: Bre, eu unul cred c-ai sifilis la creier.

PETRICĂ: Lasă, că nici Câmpeanu ăla al tău nu-i vreun ciresc înflorit. N-ai văzut cum șade pe scaun?

GHEORGHE: Cum șade, mă, pe scaun?

PETRICĂ: Așa, lăbărtat, ca un patron american de bordel.

GHEORGHE: C-ai văzut tu vreodată vreun patron american de bordel.

PETRICĂ: Nu, da'pot să-mi închipui.

MİȘU: Unde-o fi îngropat, dom'ne, Ceaușescu? De-adevăratelea?...

MITRIȚĂ: Precis, nu cunosc, da-i cu ea alături.

PETRICĂ: Și ce mai ai de zis de fapt? C-a venit la Răzvan să-și ia vîile înapoi? Câmpeanu, da.

MITRIȚĂ: Părerea mea-i că nu poți avea încredere în nimeni, unu-i cu americanii, altu' dă din mâini...

O piesă ca *Primăvara la bufet* ar trebui pusă urgent în scenă, cu cei mai mari actori de azi, și transmisă de TVR, pentru a ajunge la cât mai mulți locuitori ai României. Este o piesă despre noi înșine, care ne-ar face să ne solidarizăm (roșind împreună!) și să devenim conștienți de felul nostru de viață. TVR însă urmărește să ne amețească, nu să ne facă mai conștienți. (Nivelul ei intelectual, de altfel, nu-l depășește pe acela al lui Petrică...)

Ca și Radu F. Alexandru, deși în cu totul alt registru stilistic, Răzvan Petrescu reușește să facă dintr-o discuție un spectacol. În piesa sa nu se întâmplă nimic - doar bufetul se micșorează și cade în paragină de la o scenă la alta. Dar citim această piesă (și am urmări-o și ca spectatori) captivați, nerăbdători să aflăm ce se mai spune și, în general, ce se mai poate spune. După încheierea lecturii, suntem tentați să continuăm pe cont propriu jocul născocit de Răzvan Petrescu, comentând împreună cu prietenii noștri, în felul personajelor din piesă, evoluția situației din România.

Radu F. Alexandru

Nimic despre Hamlet

Radu F. Alexandru, *Nimic despre Hamlet*, București, Ed. Cartea Românească, col. „Teatru”, 1995. 92 p., 1683 lei.

Cărți primite la redacție

✉ Mircea Zăciu, *Scrisori nimănui*, editurile Cogito, Oradea și Arhipelag, Târgu-Mureș, 1996 (critică literară). 292 p., 7500 lei.

✉ Gheorghe Azap, *Tereremul ocarinei*, versuri, Timișoara, Ed. de Vest, 1995. 84 p., 1500 lei.

✉ Gheorghe Jurcă, *Vânătorul de himere* (Despre păcatele vieții de provincie), roman, Cluj-Napoca, Ed. Clusium, 1996. 248 p., preț neprecizat.

✉ Victor Stoica, *Soldatii de plumb*, Iași, Ed. Polirom, 1996 (proză memorialistică). 288 p., 6000 lei.

✉ Dragoș Morărescu, *Cizeluri*, versuri, cu desene originale, localitate neprecizată, Ed. Crater, 1996. 192 p., preț neprecizat.

✉ Ioan Hădărig, *Iubirea pe o cruce de nisip*, postfată de Ion Mărgineanu, Alba Iulia, Ed. „Școala Albei”, 1996 (versuri). 80 p., 2500 lei.

✉ Aurel Podaru, *Exerciții la microfon*, Cluj-Napoca, Casa de editură „Atlas-Clusium”, 1996 (interviuri). 144 p., preț neprecizat.

✉ Gabriel Bădică, *In-a-gadda-da-vida*, Paul Cilianu, *Bestimorphoza*, Radu Paul Popescu, *Abluțiunea*, Ștefan Zicher, *Oreste în străinătate* - piese noi '95 reținute în selecția finală a concursului UNITER „Cea mai bună piesă românească a anului 1995”, București, Ed. Unitext, Oradea, Ed. Romarketing, col. „Piese noi”, seria „Dramaturgi români”, 1996. 170 p., preț neprecizat.

✉ Nicolae Sârbu, *Șantier în creier*, poeme, Reșița, Ed. Timpul, 1996. 72 p., 2000 lei.

✉ Constantin Arcu, *Omul și fiara*, roman, Iași, Ed. Junimea, 1996. 148 p., 2700 lei.

✉ Dumitru Iuga, *Mileniu provizoriu*, poeme, Baia Mare, Ed. Cybele, 1996. 136 p., 3000 lei.

✉ Mircea Bentea, *Arhipelagul prozei*, Oradea, Biblioteca Revistei Familia, 1995 (critică literară). 236 p., 2958 lei.

Al șaselea simț

CRITICUL. Așa cum ne-a reamintit recent Umberto Eco, descălecat chiar în inima cetății lui Bucur, sacral are o prezență difuză în întreaga producție culturală actuală. Fie că recunoaștem, fie că nu, ne situăm în planul acestuia ca-n palma divină. Până și tentativele de desacralizare conțin un model al sacralului, refăcut pe o cale parodică. Ce reprezintă, bunăoară, limba de lemn decît, pe de o parte, un gest de distrugere oarbă, vandalică, iar pe de alta o mesă neagră, în cinstea Marelui Țap, care e partidul unic, de nu doar cîrmaciul său, firește, genial? După cum se știe, limba de lemn a pătruns și în comentariul închinat literaturii. Domeniul acestuia a mai suferit intervenția unor metode sterilizante, pretins științifice, nu o dată teroriste, cum remarcă Jean Paulhan, în sensul că fiecare se erija în deținătoare a adevărului ultim, somnind a fi cultivat ca atare, și rebarbative prin faptul că aduceau o terminologie ce le evoca pe molii reștile *précieuses ridicules*, dar cu pretenția de substituit liturgic. Oficia astfel un neopozitivism întemeiat pe o caricatură a absolutului. Care ar fi cîștigul specific, adică de înțelegere estetică, al unor asemenea complicații? Mai curînd avem a face cu un cîștig în minus, recte cu o alienare a esteticului. Căci există și teoreticieni care se mîndresc cu disocierea lor de metaforă, stil, expresivitate, ca și cum, născută din coasta literaturii, exegeza ei ar trebui să se rușineze de obîrșia sa, de sîngele său artistic. Ce ar putea fi altceva teoria artei decît „știința creației emoțiilor” (Paul Valéry)? Ne-am putea oare dispensa de tradiție? Ne-am putea dispensa de... evidentă? Alex. Ștefănescu e unul dintre criticii care crede că nu. Refuzînd să jure pe vreuna din evangheliile proaspăt înjghebate de către doctrinari zeloși, se întoarce la uneltele literare ale criticului literar, cu seninătatea cui va care-și face datoria. În măsura dezontologizării lor, metodologiile uzurpă sacral. Ce mijloc mai sigur e de a-l restabili decît revenirea la materia umană, la cîmpul simpatetic, la trăirea fixată prin intermediul imaginii, al frumuseții formale? Poate, vorbele noastre par „mari”, însă realitatea ni se pare aceasta. Se impune o cură de dezintoxicare a organismului conștiinței literare, purtător de reziduuri ale unui pozitivism recurent. Conștiința literară nu poate funcționa la parametrii săi autentici, nu poate fi ea însăși decît prin deschiderea ei în fața transcendenței, adică a valorilor celor mai profunde ce pogoară în operă cu ajutorul esteticului, „moment istoric al tensiunii spiritului uman către absolut”, după cum spunea *adevăratul* G. Călinescu.

GAZETARUL. De data aceasta, avem în față un volum de publicistică al lui Alex. Ștefănescu. Un „jurnal politic (1990-1995)”, care atinge subiectele literaturii doar între altele, interesat fiind cu precădere de evenimentele multiple ale cetății, nu fără legătură însă cu cele dinții, așa cum ar susține „apoliticii” noștri de azi cu cazier carierist, ci, dimpotrivă, vital legate de viața culturală, pe care o pot tolera, favoriza ori sugruma. Deși se folosește cu har de condeiul scriitorului, criticul nu se retrage în turnul de fildeș. Pe urmele prestigioase ale unor E. Lovinescu, G. Călinescu, Perpessiciu, coboară în agora, consemnează viața politică, intră în vorbă cu cetățenii. Așadar, face o baie de viață, care-i spală percepția de abstracțiuni, pregătind-o pentru travaliul criticului. Înainte de a lua pulsul străzii, consideră necesar a se examina pe sine, spre a consemna efectele „iradierii” la care, alături de noi toți, a fost supus în decursul „cele mai înaintate orînduirii”. Reflexele d-sale sînt ale unui Stan Pățitul. Cînd folosește o brichetă, apasă pe clapa de aprindere de două-trei ori, la magazine merge cu măcar jumătate de ceas după ora

deschiderii conform programului, ca să fie sigur că au venit vînzătoarele, la telefon strigă din răspuțeri, știind că e auzit cu greutate, cînd deschide robinetul se dă mașinal înapoi, deoarece instalația, de obicei defectă, îl scuipă precum o pisică înfuriată etc. O astfel de privire autocritică e menită a cîștiga simpatia cititorului, care constată că autorul e alături de el, la galerie, departe de primele rînduri ori de lojele celor privilegiați. Se simte apărut de solidaritatea acestuia. Impulsurile sale obscure se clarifică și strălucesc prin verva bonomă a celui ce-l reprezintă.

În observator al vieții cotidiene și în moralist, Alex. Ștefănescu săvîrșește o operație pre-estetică, așa cum un chirurg s-ar dezinfecă pe mîini înaintea operației. Cum am putea analiza literatura română contemporană, dacă nu ne-am lepăda de preconcepțiile totalitarismului, uneori foarte insidioase, prelungite sub aspectul unor judecăți aparent echilibrate, al unor atitudini aparent echidistante? Întrebîndu-se potrivit căror caracteristici i-am putea distinge pe „comuniștii adevărați” de cei care au populat partidul aidoma unor simpli figuranți, criticul dă un răspuns categoric: „Singurul indicu sigur îl constituie prostul gust”. Dar conceptul în cauză nu are doar, așa cum am fi înclinați a crede, o semnificație limitată la categoria ce-l ilustrează cu brio. El cuprinde o amenințare latentă, asemenea unei arme biologice care, scăpată din izolarea laboratorului ce-o adăpostește, poate genera catastrofe la scară istorică: „Dacă vin la putere, adepții prostului gust iar ne obligă să ne îmbrăcăm toți la fel, să trăim în locuințe identice și să zîmbim plini de recunoștință de dimineața pînă seara”. Esteticul constituie, prin urmare, un factor dintr-un ecosistem *sui generis*, a cărui perturbare implică surpări gravissime. Un alt gen de relații dintre estetic și existențial ni se relevă prin proiectarea în actualitate a unor bine cunoscute personaje ale lui Caragiale, ca într-un dans macabru, în care fantomele (paradoxal vii) s-ar prinde de mîna cu indivizii aflați în viață (paradoxal morți). Farfuridi și-a restrîns discursul la o singură frază: „să se revizuiască, primesc! dar să nu se schimbe nimica”, venerabilul Trahanache, rămas președinte a tot felul de comitete și comiții, își vede periclitată poziția la Academie din cauza unei scrisori plastografiate de cîteva sute de scîrța-scîrța pe hîrtie, dar pînă la urmă triumfă, Pristanda a ajuns la pușcărie sub acuzația de genocid, dar o duce bine, cu televizor în culori în celulă, Popa Pipici oficiază, solitar ori acompaniat de un întreg sobor de colegi, slujbe de sfințire și mai cu seamă de consfințire a comunismului. În anii „epocii de aur”, Eminescu devine un soi de Ceaușescu al literaturii române: „Kitsch-ul proletcultist a fost înlocuit de kitsch-ul naționalist-comunist. De la „Zdrobiți orînduiala cea crudă și nedreaptă” s-a trecut la «Ce-ți doresc eu ție dulce Românie». Și, pe ascuns, la *Doina*, rostită discret și cu ochi lăcimoși, cu accent pe mențiunea topometrică «de la Nistru pînă la Tisa», tocmai de acei activiști luminați care aveau să declare după căderea lui Ceaușescu că n-a venit încă momentul să recuperăm teritoriul dintre Prut și Nistru.”

Trei ni se înfățișează a fi trăsăturile care disting comentariile lui Alex. Ștefănescu. În primul rînd, ironia, formă ceremonială, literar grafiată, a respingerii, care, în sfera morală, semnifică buna credință contrariată, idealismul jignit. Aproape nicînd violent, evitînd a da în clocot, cu toate că motivele decepției sînt numeroase și defel lipsite de importanță, criticul luptă cu floreta iar nu cu pumnul și palma. Acțiunea sa este elegantă, precum o dantelărie sculptoare de mișcări părelnic lipsite de dificultate. Referitor la împrejurarea că scriitorii care dezaprobă, în numele autonomiei esteticului, așa-zisa

trădare a creației în favoarea politicii sînt băgați în politică pînă peste cap, are următoarea observație: „Numai că fiind vorba de o politică oficială, ea este considerată... nonpolitică, un act firesc și nerelevant, ca respirația”. „Apoliticii” se absolvă reciproc, cînd își constată prezența pe teritoriul prohibit: „Valeriu Cristea nu l-a dezaprobat pe Eugen Simion cînd l-a văzut candidînd pentru un loc în Parlament (nereușita în alegeri nu poate fi considerată, sper, o opțiune pentru literatură). Eugen Simion nu a incriminat faptul că Valeriu Cristea publică în *Adevărul* articole în care salută venirea minerilor la București”. O a doua caracteristică o alcătuiește compasiunea, „principiul oricărei moralități” (Schopenhauer). Înainte de-a judeca și a condamna, Alex. Ștefănescu prefiră posibilele circumstanțe atenuante ale „victimei” verdictului său. Procurorul își dă înfîlînire în persoana sa cu un avocat al apărării. Declarînd că nu poate profesa radicalitatea dintr-un „exces de sentimentalism”, sfîrșește prin a notifica ambele poziții, la fel de îndreptățite în perspectiva unei justiții în care pătrunde adierea carității. Astfel, deși își dă seama că Adrian Păunescu a coborît pe ultima treaptă a unei scări Richter a decăderii morale, batjocorindu-l pe Corneliu Coposu, nu uită a consemna și o altă ipostază a bardului, „copilăros, tandru, plin de farmec”, capabil de o „prietenie feerică”. „În prezent, eu nu mă gîndesc cu dușmănie sau cu dispreț la Adrian Păunescu. Mă gîndesc la el cu o mare compasiune, ca la un frate care a devenit alcoolice. Așa cum alcoolicele nu poate fără alcool, Adrian nu poate fără glorie (prin glorie el înțelegînd un amestec zgomotos și cam kitsch de popularitate, admirație venită indiferent din partea cui, afecțiune și bogăție). Și așa cum alcoolicele, în momentele lui de «sete» paroxistică, este în stare de orice - să se prostitueze, să fure sau chiar să ucidă - ca să-și procure alcoolul, și Adrian Păunescu devine capabil de fapte josnice cînd îi lipsește gloria”. Cuvinte prin care scuza are bunul simț de-a

Alex. Ștefănescu, *Gheața din calorifere și gheața din whisky*. Jurnal politic (1990-1995) cu 44 de desene de Linu, Ed. Institutul European, Iași, 1996, 256 pagini, preț 7956 lei.

se contrage într-o explicație (altminteri ar fi mai greu de înțeles)... În sfîrșit, al treilea aspect al articolelor de care ne ocupăm îl constituie fantezia. Dostoievski spunea că un realism mărginit e mai periculos decît cea mai nesăbuită și mai fantastică imaginație, deoarece e orb. De fapt, nu e vorba aci de o nesocotire a realului, ci de o transfigurare a lui care-i dezvăluie esențele, grație unei optici speciale, aflate doar la îndemîna talentului (un termen suspect pentru metodologi). E ca și cum ai privi sub microscop un fir de praf și ai da peste o structură nesperată, peste un peisaj mirobolant al materiei, ascuns ochiului comun. Fidelitatea și imaginația cooperează: „Ceea ce a făcut bomba atomică din Hiroșima a făcut stalinismul din Chișinău”. Sau: „La noi, (...) fapte (...) fără precedent în istoria țării ai căror autori sunt încă nepedepsiți, îi plictisesc pe parlamentari, ca un film polișt văzut de prea multe ori”. Sau: „Așa cum S-ul gravat în interiorul unei viori dovedește că este vorba de un Stradivarius, așa cum cele două spade încrucișate certifică autenticitatea portelanului de Meissen, prostul gust este însemnul comunismului veritabil”. Sau: „Cine construiește o casă doar pe jumătate nu greșește în mod ireparabil; se va găsi cineva să continue construcția. Însă cine sterilizează o seringă pe jumătate săvîrșește o crimă”. Alex. Ștefănescu surprinde lumea prin imagini ca printr-un al șaselea simț.

INSTITUTUL EUROPEAN

În colecția *Istorie și Diplomatie*

Leonid Boicu

DIN ISTORIA DIPLOMAȚIEI EUROPENE: Anul 1859 la români

Unirea de la 1859 își dezvăluie noi fațete ale însemnătății sale în istoria României, în cea a mișcării de emancipare națională în sud-estul Europei, în reverberațiile și implicațiile sale pe scară continentală.

ISBN 973-9148-86-7

308 pag.

6 936 lei

În pregătire:

N. Iorga: *Chestiunea Dunării*

Comenzi și informații la sediul Editurii, în Iași:
Str. Cronicar Mustea nr. 17 • C.P.: 161 • cod 6600
Tel. 032-127311 • Tel.-fax: 032-230197

Actualitatea culturală

Radu Gabrea la lucru

◆ O VESTE bună pentru cinefili: în sfârșit, Radu Gabrea lucrează un nou film în România. E vorba de un film de televiziune (Departamentul Film al TVR), la care Radu Gabrea e nu numai regizor și scenarist, dar și coproducător. Scenariul de film

celebre, pe ecran ca și pe scenă, sînt Eva Braun și Clara Petacci, jucate de Dana Dogaru și Victoria Cociaș. Imaginea filmului e realizată de Nicolae Niță, iar scenografia de fratele - și constantul colaborator al lui Radu Gabrea - Florin Gabrea. Cineastul se declară interesat, în *Conferință la nivel înalt*, în special de „relația violentă-putere-erotism”.

Dacă acest film de televiziune „iese foarte bine, dacă va rezista la o sală cu public, vom încerca să-l transcriem pentru marele

Eva Braun - Dana Dogaru
și Clara Petacci - Victoria Cociaș

se sprijină pe o piesă de teatru: *Conferință la nivel înalt*, de Robert David MacDonald (pus în scenă la Teatrul „Nottara”, de Petre Bokor, sub titlul *Două femei celebre*). Cele două femei

ecran”, zice regizorul. Transpunerea de pe banda video pe peliculă (procedeu relativ frecvent pe alte meridiane) ar fi, pentru cinematografia română, o premieră absolută. (E.V.)

București sans frontières?

◆ SUB auspiciile Muzeului Național de Artă și al Fundației Anastasia s-a deschis la *Galeria Catacomba* expoziția *București sans frontières?* - *Case obișnuite din vremea lui Carol I*. Expoziția stă la dispoziția celor interesați din iulie până în septembrie. Constantin Trișcu, cel care a conceput și organizat expoziția a reușit cu ajutorul colaboratorilor săi și prin bunăvoința sponsorilor (Firma *Tornado* pentru expoziție și Centrul Soros pentru artă contemporană - pentru catalog) să prezinte o imagine elocventă a ceea ce numim, în mod obișnuit, „vechiul București”. Este o parte din ce s-a salvat după „cotropirea” buldozerelor demolatoare care au ras de pe suprafața Capitalei nu numai case cu sufletele lor și ale proprietarilor, naționalizați sau nu, ci istoria. Întregul eseu-fotografic răspândit pe simeze prezintă case, fațade, ancadrame, structuri și relevee arhitectonice, cornișe, portaluri, copertine, sobe, clanțe. Dar eseuul nu are numai un scop decorativ. El țintește mult mai departe, dorind să tragă un semnal de alarmă pentru cei care sunt în drept și pot să se ocupe de păstrarea acestor adevărate monumente, elocvente pentru starea de înflorire cultural-economico-socială nu numai a Bucureștilor, ci și a țării. Sunt case și grădini care încântă și trezesc nostalgii. Dar sunt, din păcate, case care mor sau vor muri curând. Unii din cei care le stăpânesc sau cărora li se vor restitui ruinate nu au posibilitatea materială a restaurării lor. Apoi, sunt mulți constructori „întreprinzători”, „moderni” care vizează nu clădirea - caduce - ci terenul pe care să ridice ceva ultramodern cu mari beneficii. Ar trebui să își îndrepte privirile spre locurile virane, acolo vor avea posibilitatea să își desfășoare priceperea și fantezia necesare modernizării. Pot totodată să participe la restaurarea lor. Martorii „istorici” datând de la jumătatea secolului al XIX-lea care au străbătut prin războaie, incendii, cutremure, le pot fi exemplu și imbold. Sunt gânduri ivite văzând această expoziție „fără frontiere” dintr-un București care îngrijit și restaurat temeinic mai poate dăinui multă vreme.

Andriana Fianu

CALENDAR

20.VII.1862 - s-a născut
Paul Bujor (m.1952)
20.VII.1912 - s-a născut
Ștefan Popescu (m. 1995)
20.VII.1915 - s-a născut
Samson Sleahu (m.1993)
20.VII.1927 - s-a născut

Matilda Caragiu-Marioțeanu
20.VII.1930 - s-a născut
Iuliu Rațiu
20.VII.1943 - s-a născut
Adrian Păunescu
20.VII.1986 - a murit Liviu
Damian (n.1935)

6 România literară

FOTOTECA "ROMÂNIEI LITERARE"

Trăian Iancu, George Ivașcu, Constantin Ciopraga și Ion Hobana
la aniversarea prof. Al. Rosetti

Inter-vii, vara

Eugen Uricaru scrie trei cărți deodată

- Eugen Uricaru, așteptăm cam de mult un nou roman al tău. Ne obișnuiseși altfel. Ce se întâmplă?

- Într-adevăr, au trecut cîțiva ani buni de cînd n-am mai publicat o carte (ultima a apărut în '90). De atunci și pînă acum n-aș putea spune că nu am scris, dar nici că am scris cum o făceam înainte, pentru că a face literatură în această perioadă mi s-a părut un lux. Am făcut jurnalistică și alte lucruri, dar cu timpul m-am convins că rezultatele celorlalte acțiuni sînt net inferioare, cel puțin ca satisfacție morală, literaturii, așa că m-am reapucat să scriu. Întîi - scenariul pentru *Stare de fapt*, în colaborare cu Stere Gulea, care a făcut filmul. Apoi încă un scenariu, ce a suferit multe transformări și sper ca pînă la urmă filmul să se poată realiza (acest scenariu l-a interesat pe Lucian Pintilie).

- Ce subiect are?

- E vorba de aventura lui Curzio Malaparte în Moldova...

- Ai pornit de la romanul acestuia, *Kaput*?

- Da, dar în roman multe pagini sînt pură invenție literară, fiindcă, în realitate, Malaparte a venit la Iași după consumarea tragicelor evenimente ce s-au soldat cu mulți morți nevinovați; autorul nu a fost martor la aceste evenimente, deci romanul nu poate fi luat ca bază pentru o dreaptă judecare a faptelor. În scenariul meu, Malaparte e un personaj care nu trăiește războiul, ci un soi de suspendare a timpului, el e înconjurat de persoane din Iași care încearcă să ignore ceea ce s-a întîmplat, să-și inducă ideea că nici nu s-a petrecut nimic...

- Dar știi că numele scenariului durează doar o clipă pe generic (cu toate că, se pare, munca lui e mai bine plătită decît a unui romancier). Hai să vorbim și despre numele tău pe cărți.

- Păi, lucrez - mi-e și rușine să spun - la trei cărți simultan. Am înaintat destul de mult într-un roman care se numește *Supunerea* - destinul unei fete, o româncă din Ardeal, care în 1945 este deportată în Siberia, într-un lagăr de femei unde circulă zvonul că acelea care așteaptă un copil vor fi eliberate, fiindcă nu pot munci. De aici începe o întreagă poveste. De fapt este o parabolă despre destinul popoarelor din Est. Apoi, am început un alt roman, în care încerc să fac o

descriere a primului fenomen de psihiatrie politică din epoca modernă, anume înnebunirea lui Avram Iancu. Un proces complicat, ce a durat

mulți ani și la care au participat cu bunăștiință prieteni, rude apropiate și oficialități. S-a pornit de la ideea că un tînr excesiv, un lider militar recunoscut în zonă, un tînr Napoleon - dorea prea mult și punea în pericol puținul ce fusese cîștigat. Și pentru a-și păstra puținul, l-au sacrificat...

- Și a treia carte?

- Ei, a treia va fi mai ușoară, deși sper că interesantă: despre românii aventurieri, un fel de biografii romanțate. E o carte pe care i-am propus-o lui Mircea Ciobanu și a fost inclusă în planul editurii sale, Vitruviu. Cred că e o datorie față de memoria lui Mircea Ciobanu să scriu acest volum ce pare a avea șanse reale de publicare la Editura Vitruviu, condusă acum de Ioana Călina Marcu, o doamnă cu har managerial adevărat.

- Presupunînd că peste vară vei avea un program mai relaxat, pe care din aceste cărți o vei termina? Pe care o vom vedea în librării mai întîi?

- Eu vreau să le termin pe toate trei anul ăsta. Plus o traducere, aflată și ea la mijloc. (A.B.)

Premiile literare

Anul de grație 1970

1970 - Premiile Uniunii Scriitorilor

Poezie:

Ana Blandiana (*A treia taină*)
Ilie Constantin (*Colina cu demoni*)

Proză:

Augustin Buzura (*Absenții*)
Romulus Guga (*Nebunul și floarea*)

Critică și istorie literară:

Nicolae Manolescu (*Contradicția lui Maiorescu*)
S. Damian (*Intrarea în castel*)

Dramaturgie:

Fănuș Neagu (*Echipa de zgomote*)
George Aslăoș (*Vin soldații*)

Literatură pentru copii și tineret:

Octav Pănuș-Iași (*Nu fugi, ziua mea frumoasă*)
Iordan Chimet (*Închide ochii și vei vedea orașul*)

Debut:

Emil Brumaru (*Versuri*)
Radu Petrescu (*Matei Ilescu*)
Alexandru Paleologu (*Spiritul și litera*)
Valeriu Cristea (*Interpretări critice*)

1970, an privilegiat, *no man's land* literar, scapă și

deceniului politizat pe care-l încheie și epocii politizate care va începe cu așa numitele „teze din iunie“. Se publică amănunțit de mult, iar proporția cărților de calitate e reconfortantă. Mulți scriitori reușesc să scoată în 1970 câte două volume (versuri și proză sau eseu, antologii, culegeri de articole și volume inedite); tot acum se reeditează sau se traduc opere valoroase ale autorilor interbelici. Apare, desigur, și o anumită cantitate de maculatură, îndeobște patriotardă, dar cei care scriu așa ceva o fac de bunăvoie și nesiliți de nimeni. 1970 este un an tânăr, dacă nu cumva cel mai tânăr an literar (cine ar avea răbdare să socotească media de vîrstă a autorilor publicați în deceniile 7 și 8 ar descoperi-o foarte scăzută în '70). Ion Caraion, Leonid Dimov, Mircea Ivănescu, Emil Brumaru, Dan Laurențiu, Ileana Mălăncioiu, Constanța Buzea, Ion Negoitescu, Ilie Constantin, Florin Mugur, Romulus Guga, Grigore Hagiu, Ștefan Aug. Doinaș, Mihai Ursachi, Dimitrie Stelaru, Nichita Stănescu, Barbu Cioculescu sînt numai cîțiva dintre cei care publică acum volume de poezie. Alexandru George, Nicolae Balotă, Mircea Zăciu, Nicolae Manolescu, Valeriu Cristea, Gabriel Dimisianu, S. Damian, Mariana Șora, Dumitru Micu, Alexandru Paleologu, Alexandru Philippide și Perpessicius sînt cîțiva dintre cei cărora le apar volume de studii critice, de cronici sau de eseuri și proze, monografii, sinteze critice. Radu Petrescu, Radu Tudoran, Alexandru Ivașcu, Romulus Guga, Augustin Buzura, Sorin Titel, Mircea Ciobanu, Alice Botez sînt o parte din prozatorii aceluia an de grație. (Ordinea enumerării este aleatorie). Se înțelege că misiunea juriului care a stabilit premiile Uniunii Scriitorilor pentru 1970 nu era deloc ușoară. Recitind după un sfert de secol cărțile premiate se poate constata, spre cînstea membrilor juriului, că opțiunile nu au avut cauze ideologice, chiar dacă nu sînt în toate cazurile cele pe care le-am face azi. În plus, juriul impune extrem de mulți scriitori tineri, (în jur de 30 de ani) fapt ce nu trebuie neglijat, măcar pentru că este rar în istoria premiilor literare: 7 scriitori (dintre cei 14), deci jumătate au sub 35 de ani: Ana Blandiana (28), Ilie Constantin, Nicolae Manolescu, S. Damian și E. Brumaru (31), Buzura (32), Valeriu Cristea (33). Decanul de vîrstă este Alexandru Paleologu (51 de ani).

Edituri:

Dacia, Eminescu, Cartea Ro-

mânească, Albatros, Ion Creangă, Univers, Kriterion

Retorica oficială

Dîndu-se în 1971, premiile Uniunii Scriitorilor pentru anul precedent făceau concurență sărbătorii oficiale a anului: „aniversarea semicentenarului P.C.R.“. Numărul *României literare* care le consacra două pagini (nr. 19/joi 6. V. 1971) este închinat sărbătoririi partidului, după cum scrie încă de pe prima pagină. „Noua religie politică“ pe care a teoretizat-o Eugen Negrici în antologia sa din 1995 nu pierdea nici o ocazie să se închine. S-ar fi zis, cu un asemenea generic, că toți cei care publicaseră ceva în anul precedent, o făcuseră doar cu gîndul la semicentenarul partidului pe care doreau să-l sărbătorească, căruia doreau să-i „închine“ cărțile lor. Obiceiul acesta al genericilor politice („în cinstea Congresului...“, „în lumina...“, „sub semnul...“) și care nu aveau nici o legătură cu conținutul paginii s-a consolidat în anii următori. Era una dintre metodele de supraviețuire a unei reviste.

O notiță nesemnată din revistă (folclor nou, anonim și colectiv probabil), în cea mai deprimantă limbă de lemn prezintă evenimentul sau, mai precis, ambele evenimente; premiarea e căptușită cu bucurii partinice: „Săptămîna trecută, la sediul Uniunii Scriitorilor din R.S.R. a avut loc, într-o atmosferă sărbătorească, decernarea premiilor literare pe anul 1970. Solemnitatea a fost deschisă de Zaharia Stancu, președintele Uniunii Scriitorilor care, relevînd importanța evenimentului ce se încadrează în șirul de manifestări dedicate gloriosului semicentenar al partidului, a pus în lumină tabloul cuprinzător al literaturii noastre actuale, posibilitățile largi deschise de partid creatorilor din toate domeniile, devotamentul cu care scriitorii țării au slujit și vor sluji, prin operele lor, idealurile

Juriul Uniunii Scriitorilor
(27 aprilie 1971)

Cezar Baltag, Ștefan Bănuțescu, Geo Bogza, Nicolae Breban, Constantin Chișinău, Ov. S. Crohmălniceanu, Ștefan Aug. Doinaș, Silviu Iosifescu, George Ivașcu, Eugen Jebeleanu, George Macoveanu, Meliusz József, D. R. Popescu, Marin Preda, Lucian Raicu, Marin Sorescu, Zaharia Stancu, Paul Schuster.

Președintele juriului: Alexandru Philippide.
Votul a fost secret.

poporului“ (p. 6, s.m.) Fragmentul citat are numai două fraze, cea de-a doua pîrînd că nu se mai termină. E de meditat asupra cauzelor psihologice ale sintaxei oficiale, în care frazele par lungite în oglinzi de bilci. Punctul ar opri probabil avîntul condeierului, l-ar trezi din beție.

Printre cei premiați în 1970, la secțiunea de traduceri, se află și poetul Wolf von Aichelburg. Un amănunt care spune multe este felul în care revista îi citează numele: *von* este suprimat discret, căci într-o lume proletară însemnele aristocratice nu au ce căuta. În schimb, în anul 1970 mai era permisă reproducerea fotografiilor celor premiați, favoare care va dispărea curînd, odată cu strădania puterii de a depersonaliza lumea prea individualizată a creatorilor.

Retorica neoficială

Față de cuvintele triumfaliste și/sau mobilizatoare ale retoricii oficiale, părțile scriitorilor premiați, citate în același număr al *României literare* din 1971 - chiar cele mai convenționale - par rostite în altă limbă. Și asta în ciuda unor probabile intervenții în discursul lor care vor fi eliminat frazele „periculoase“. Potrivit temperamentului fiecăruia, scriitorii și-au spus părerea despre premiul luat mai concis sau mai puțin concis, egotist sau altruist, cu (falsă?) modestie sau cu orgoliu, adică *firesh*, viu; nu lipsesc, desigur, cele câteva cuvinte politicoase („sînt fericit“, „sînt bucuros“, „onorat“, „mulțumesc“) pe care decența le impune în asemenea ocazii, ori profesiunile de credință. Dintre laureați, lipsește aici Iordan Chimet și se poate presupune că absența sa este accidentală. Pasajele cele mai semnificative din replicile premiaților vor fi citate în continuare, alături de o rapidă „ochire retrospectivă“ critică.

Am renunțat la capitolele „dramaturgie“ și „proză pentru copii și tineret“.

Premiații: atunci și acum

Ana Blandiana

„În viața unui scriitor apar și asemenea momente care nu sînt nici cele mai importante, nici cele mai plăcute, ceea ce ne înseamnă că nu sînt totuși importante și plăcute“.

A treia taină. Citite astăzi, după un sfert de secol de la momentul premierii, poemele Anei Blandiana sînt totodată proaspete și desuete. Desuete pentru că nimic nu intră în rezonanță cu o sensibilitate postmodernă, în acest univers grav, dominat de metaforă, deci de taină. Dar proaspete pentru că sînt tăiate inteligent (marginile sentimentului sînt netezite, ajustate de inteligență) și pentru că există în ele trăiri intense exprimate temperat.

Ilie Constantin

„(...) Cel puțin încă 10 poeți ar fi meritat să fie premiați, cu aceeași îndreptățire“ (...)

Colina cu demoni. Ca unul care ținu-se „opt-nouă luni rubrica de critică a poeziei“, Ilie Constantin se apreciază corect. Astăzi, majoritatea poemelor din *Colina cu demoni*, recuperate din anii 1956-1966, deși fără concesii „de epocă“ nu mai spun mare lucru. Sînt prea cuminiți.

Augustin Buzura

„(...) Nu vreau să consider premiul decît o încurajare pentru adevăratul debut de care, mărturisesc, mi-e o frică îngrozitoare“.

Absenții. Primul din seria romanelor pe care autorul le va intitula, din „super-

stiție“ în așa fel încît să se termine în „ii“, dar nu cel mai norocos dintre ele. Se descoperă, la recitare, actualitatea a două teme: prudența (ca formă de egoism și de frică) și înstrăinarea de cei pe care-i credea identici ție. Îi simți străini și, la rîndul lor, te simt altul. Formula narativă aleasă e azi greoaie.

Romulus Guga

„Sînt foarte fericit (...) Credeți-mă, nu mai pot adăuga nimic“.

Nebunul și floarea. Mică și discretă bijuterie a prozei românești, parabolă a comunismului (cușcă și spital de nebuni în același timp) cu ecouri din Cehov ori Bulgakov. Chiar dacă refuzăm parabola, cartea rămîne excelentă.

Nicolae Manolescu

„În astfel de cazuri cuvintele sînt convenționale și de aceea n-aș vrea să spun decît că sînt fericit și mulțumesc membrilor juriului că mi-au făcut această nesperată onoare“.

Contradicția lui Maiorescu. În anii '50 manualele de școală se deschideau cu „Monstruoasa coalitie Junimea“; Maiorescu era reacționarul en titre, propovăduitorul „formelor vagi“ (!), „filosoful“ (cu ironice ghilimele). *Contradicția lui Maiorescu* nu e atît un act de dreptate (primul de asemenea proporții), ci abordarea *firească* a subiectului Maiorescu. Carte prea inteligentă pentru a-și pierde azi farmecul.

S. Damian

„(...) Străbătută de suflul grav al neli-niștilor și aspirațiilor secolului, critica e contaminată odată cu opera și speră să realizeze funcția ei terapeutică adică militantă, de îmbărbătare și deschidere de orizont“ (...)

Intrarea în castel. Cronicile strînse în „castel“ sînt de mai mică importanță azi, în schimb studiile (*Trei ipostaze: Visul. Veghea. Somnul. Rîsul și plînsul. Focare în romanul lui G. Călinescu, Trenul imaginari*) se recitesc cu interes.

Emil Brumaru

„Mai aproape de suflet mi-a rămas *Detectivul Arthur* (apărut în același an, nepremiat - n.m.). Păcat că a murit“.

Versuri. Emil Brumaru face parte din poezii rari care nu scriu altceva decît *Poezie*. De la primul vers din primul volum („O, vechi și dragi bucătării de vară“) pînă la ultimul vers din oricare volum. E o plăcere să-l recitești.

Radu Petrescu

„Este emoționant să descoperi într-o astfel de împrejurare cîți prieteni are o carte, dar am bănuială că sînt încă multe alte cărți care nu și-au descoperit prietenii“ (...)

Matei Ilescu. Roman rafinat. Merită citit și merită redescoperit și reeditat căci, în ciuda criticilor care îl amintesc uneori, rămîne mai degrabă în umbră.

Alexandru Paleologu

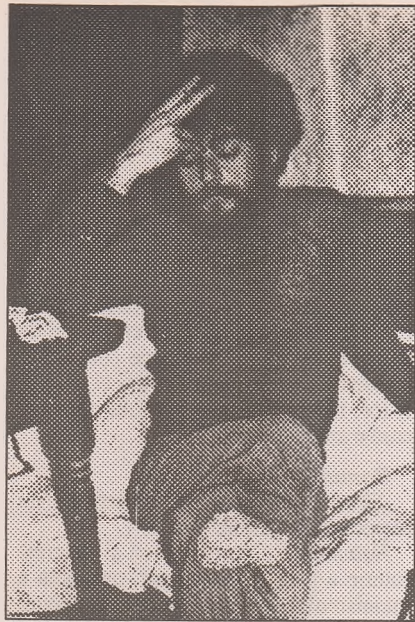
„Accept acest premiu fiindcă mă fereșc mai puțin de ridicol decît de lipsa de umor“ (...)

Spiritul și litera. Nici o frază din această carte nu plictisește la recitirea de astăzi. Poate pentru că sînt confesiunile „unui maniac care simte nevoia să se întretîină cu alții“ despre viciul lui: lectura.

Valeriu Cristea

„La intrarea volumului meu în librării m-am temut că, în chipul cel mai firesc cu putință, el nu va găsi *nici un* cumpărător (...) Cînd un martor ocular întîmplător mi-a comunicat apoi că alături de el, la un stand, cineva cumpărase un exemplar, faptul mi s-a părut în primul moment incredibil (...)“

Interpretări critice. Volum de cronici (și asumă așadar limitele inerente acestora). Se citesc cu plăcere și folos studiile despre scriitorii străini (*Alianțe literare*).

Nicolae CRISTIAN

S-a săvârșit din viață poetul Nicolae Cristian, despre a cărui existență n-am știut mai mult decât că scria o poezie hieratică, în spirit bacovian și că își purta pașii printre semeni cu delicatetea și transparența unui mucenic. L-am publicat adesea cu mici grupaje, iar când i-a apărut o pagină întreagă de versuri a fost uimit și fericit surprins de întâmplare. Din manuscrisele aduse de poet în redacție, și care nu însumează mai mult de patruzeci de titluri, am alcătuit această pagină, urmând ca și restul să apară, tot aici, în timp. Este, pe durata lecturii pioase, sufletul său printre noi, poezia și, doamne, prețul unei prea scurte vieți cu frustrările și teama, cu deznădejdea și puterea omenească de a îndura, cu semnul virtuții și al sfiei, și al mângâierii prin poezie, laolaltă.

Purtând parafa Administrației Cimitirului Sf. Mănăstiri Cernica, sub numărul de înregistrare 231 din 28.06.1996 și adresat domnului Nicolae

Manolescu, a fost primit următorul text: "Vă aducem la cunoștință că poetul *Nicolae Cristian* (pe numele de pe buletin Cone Nicolae - născut la 9 decembrie 1952 în localitatea Tn. Măgurele, județul Teleorman) a decedat în București, la 13 iunie 1996 și, prin mila și bunăvoința Pr. Stareț al Sf. M-ri Cernica, a fost înmormântat în cimitirul mănăstirii, *vineri, 21 iunie 1996*, de câțiva prieteni studenți la Academia de Arte. Peste sicriu, înainte de a se așterne pământ, cei de aproape au presărat flori de tei. Deasupra mormântului, lângă cruce, au așezat, scrisă pe-o foaie albă de hârtie, o poezie: *La ceas de maree*. Apoi, o adiere ne-a împrăștiat pe toți care încotro ca niște petale de trandafir mult întristate".

Acest text, de o mare și cuviincioasă mahnire, poartă semnătura unui monah, Ignatie, căruia, pentru osteneală și grijă, îi suntem adânc recunoscători. (C.B.)

Pajiște

Dacă

Dacă mor acum
Sînt pierdut
De nici o rugă
Făcută în vînt

Și dacă trăiesc
Sînt pierdut
Între ce înnoptează
Și cine nu sînt.

Ce mă distruge

Cu nemiloasă întârziere
Sufletul
Piatră deschisă în piatră
Sînt emoționat
Dincolo de undeva
Ce mă distruge nu era
Și plouă
Și plouă pe senzori
Asurzind
Povestind o lumină ascunsă

Un fel de negru
Azi mi-am pus viața în cui
Semenul dinăuntru

Legea morală

Azi-noapte
Singura
Frumusețe
Înconjurînd
Pașii mei

Deasupra

Arc

Din turla bisericii
Înnoiesc

O bătaie de aripă
Cîte fapte
Mi-au rămas de acum

Singur tîngă poezie

Îmi trebuie crucea
Am uitat ce vreau să fiu

Înveșmîntat în harul
Necreat

Sinucigaș

Am desenat
Mistica floare
Dintre cele orfane
Identități

În ploaia tîrzie

Am văzut un călugăr
Fără genunchi

Șaradă

Absolut
Descărnat

Însoțeam o șaradă
Printre noime

Coji de pîine
Și tăgadă

Uneori
Nemîngîiat

Pajiște

Pe o pajiște scriu
Îngălbenesc
Această

Nesfîrșită frumusețe
A gîndului

Dincoace printre arbori
Zeii

Luna

Ascult și luna
O imaginez în căderea
Fiecărei nopți

Din păcate pentru mine
Sînt un lemn
Li la la la la

N-am împărțit altă
Lumină
Acelorași oameni

Li la la lu na
Pentru cine se tot mișcă
Veșteda morișcă

Un înger netot

Deodată

Creierul
În formă de cruce

Deasupra de tot
Un înger netot

Mă sclipește

Silogisme

Înaltul era o intimitate
A faptei
Înlănțuit în vraja prieteniei

Stelele măsluite

CERȘETORUL
DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Tandrețea genului epistolar

(Revizuirile lui J.O.)

A R trebui o scrisoare fericită, ușoară, serpentină, ca de la fluture zvăpăiat la fluture meditabund pe-o păpădie de șanț leneș. Și-un cer umplut de raze late de lumină, miere prelinsă-n jghiaburi moi, încleindu-ne sufletele într-un bîzîit bucuros, infinit. Poate o cană adîncă, plină cu apă proaspătă, unde să ne aplecăm vrăjiți, ca peste-o fîntînă, gura veselă de vorbe mari, strălucitoare. Și nu chiar o femeie, ci doar un ciorap prelung, transparent, uitat pe marginea unui scaun împletit din nuiiele flexibile de răchită, mătasea lui amintindu-ne, politicos și parfumat, senzualitatea calmă, și vindecătoare, și simplă a stăpînei conacului. Obosiți plăcut în partide vajnice de biliard, uimiți profund de-aroma ceaiului clocotit de samovarul credincios al familiei, lăudîndu-ne cu cîinii și motanii noștri de vînătoare, mai dînd cîte o palmuță blîndă Marfustei ce ne-ar așeza, vicleană, ceșcuțele pe masa din veranda largă, cu vedere spre heleșteu și, dincolo, către pădurea veche de foioase, discutînd aprins literatură și economie politică, după amiaza s-ar topi în înserare și ziua, la urmă, ar avea gene subțiri și nostalgice de amintiri închise-n somn. Iar la sfîrșitul epistolei l-am pomeni, neapărat, pe dragul de Svidrigailov și-am șopti, visători și bărboși, împreună cu dînsul: „Toți oamenii au nevoie de aer, da, da, de aer... Și asta mai înainte de toate...!”

Voi fi hrană la cuvinte
Închipuirii mesager

Ego

Eu și Eminența
De după Negare

Sînt un ștregar
Cu lumină
Puțină
În buzunare

În zori

O penumbră
În medalia zorilor

Poemul
Ca un abator
De absențe

Oarecînd

Alinam iubirile toate
Înghețate

Oarecînd amar
S-ar putea să dispar

Într-o nemișcare
De lumînare

Țimp cu fard

Cavitate
A timpului

Fard
Printre noime

O avalanșă
Sfioasă.

CRONICA
EDITIILOR

de
Z. Ornea

Șocul

EXEGETI francezi ai operei franceze a lui Emil Cioran au descoperit, deconcerțați, segmentul ei românesc. L-au descoperit de abia acum pentru că, după un interstițiu de cinci decenii, cărțile lui românești (cinci la număr) au fost reeditate. Segmentul românesc al acestei opere nu poate fi deloc ignorat, deși Cioran când a devenit scriitor și filosof francez - important - a procedat, nu o singură dată, prin disociere adesea pătimașă de unele dintre cărțile sale românești. În discuție e contenciosul extremismului de dreapta românesc căruia i-a aparținut, incontestabil, Cioran în anii treizeci. Cioran l-a repudiat apoi și, la republicarea, după 1990, a cărților și articolelor sale din deceniul al patrulea a înțeles să elimine ceea ce acum nu mai agreea. Așa a procedat cu *Schimbarea la față a României* (1936) din care a eliminat un întreg capitol (al patrulea, cel xenofob - antisemit și antimaghiar - intitulat „Colectivismul național”) iar din capitolele rămase a eliminat fraze, propoziții, cuvinte, desfigurându-și efectiv cartea. În volumul care aduna publicistica sa din același deceniu, mărturisește editorul, a eliminat mai mult de jumătate din articolele sale iar la cele rămase și-a îngăduit ajustări, care nu sînt deloc stilistice. Am semnalat cu reproș, la apariție, această operație de cosmetizare, care, luată așa, împiedică efectiv reconstituirea spirituală a înfruntărilor de idei din acel inflammat deceniu. Mai ales că autorul nu a menționat deschis ceea ce a eliminat, mulțumindu-se să precizeze, într-un preambul la *Schimbarea la față a României*, că această carte, scrisă la 24 de ani, în 1935-1936, îi este, acum, străină și, de aceea, „am crezut de datoria mea să suprim cîteva pagini pretențioase și stupide”. E cam puțin și, evident, inconcludent, justificînd întrebarea avizatului de ce a ținut, totuși, Cioran să reediteze aceste scrieri, desfigurîndu-le prin amputare și refacere. Se poate răspunde că, înainte de toate, voină să se disocieze de trecutul lui legionar, a ținut să dea acestor texte o înfățișare lui convenabilă. Într-un interviu din iarna lui 1990 acordat d-lui Dan C. Mihăilescu (publicat în *România literară* din 6 decembrie 1990) ținea să precizeze: „Nimeni, mă înțelegi, nimeni nu are dreptul să se folosească de afirmații mai vechi, fără a ști de poziția mea de acum... E dreptul meu să nu las să apară în 1990 absolut toate afirmațiile din '30, era alt timp, este alt timp”. Apoi adaugă, parcă timorat: „Îți spun, ce se întîmplă acum cu generația noastră, toată chestia cu Nae Ionescu, sunt chestii delicate și, ce mai, periculoase. Trebuie înțeles totul cu grijă”. E, într-adevăr, teribil că unui autor cu faima lui Cioran să-i fie teamă, la 80 de ani, pentru ceea ce a scris la 25. Tinerețea necontrolată, dezvăluită, poate, crede chiar filosoful, compromite o întreagă operă, formidabilă, scrisă pînă în pragul senectuții.

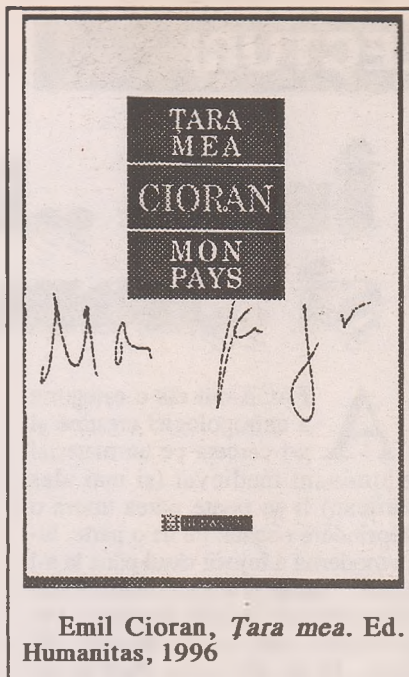
Apartenența lui Cioran la ideile

mișcării legionare în acel învăpăiat deceniu e incontestabilă și, acum, știută în toată amplitudinea ei. N-a făcut parte, organizatoric, din mișcarea condusă de Corneliu Zelea Codreanu („Garda de Fier căreia, de altfel, nu i-am aparținut, a fost un fenomen foarte curios”, preciza într-un interviu acordat în 1972). Și, în același interviu din 1972, o înfățișa în culori negative, ca un cancer, adică un complex de boli, care a smintit tineretul, printre care și pe el. Dar apartenența la ideologia acestei mișcări e reală și Cioran a îmbrățișat aspirația ei spre totalitarism (de extremă dreaptă și stîngă, adică și nazistofascist și bolșevic), a condamnat democrația și parlamentarismul ca neputincioase și învechite, a scris texte xenofobe, l-a adulat pe Căpitan. S-a păstrat, pentru că a fost publicat în presă, textul unei conferințe rostită la Radio-București în 27 noiembrie 1940, în care elogiul delirant al defunctului Codreanu e o realitate și în care aflăm și propoziția „Pe un plan absolut, dacă ar trebui să aleg între România și Căpitan, n-aș fi ezitat o clipă... Cu excepția lui Iisus, nici un mort n-a fost mai prezent între vii”. A venit în țară în perioada existenței statului național-legionar (probabil prin octombrie 1940), s-a aferat în agitațiile legionare de atunci, plecînd din nou la Paris probabil prin februarie 1941, adică după rebeliune, pe care a afecționat-o. Acest interludiu bucureștean n-a fost mărturisit, lăsînd a se înțelege, cel puțin într-un interviu din 1984, că a plecat definitiv din România în 1937 și că de atunci „am rupt practic cu România” și, deci, și cu Garda de Fier.

EVIDENT la filosoful Cioran, încă din anii cincizeci, dacă nu chiar mai înainte, efortul de a se disocia de juvenețea sa legionară. Disocierea e efectiv un act de căință. Și ar fi o blasfemie să nu-l luăm în seamă. Într-o ediție apărută recent, la Ed. Humanitas, îngrijită de dl. Gabriel Liiceanu, se publică un text tulburător scris, probabil, prin anii cincizeci. E intitulat *Țara mea* (textul e redactat în franțuzește) în care, printre altele, se referă la mișcarea legionară și la amestecul său în ideologia ei: „Pe atunci s-a născut un soi de mișcare, care voia să reformeze totul, *pînă și trecutul*. N-am crezut sincer în ea nici măcar un singur moment. Însă această mișcare era singurul indiciu că țara noastră poate fi altceva decît o ficțiune. A fost o mișcare crudă, amestec de preistorie și de profeție, de mistică a rugăciunii și a revolveului, pe care autoritățile au persecutat-o și care făcea tot posibilul să fie persecutată. Căci comisesse greșala de neiertat de a concepe un viitor pentru ceva care nu avea unul... Au fost martiri sîngeroși. Credeau în omor, drept care au și fost omorîți. Au luat cu ei în moarte viitorul pe care îl concepuseră în pofida bunului-simț, a evidenței, a «istoriei». Și mișcarea a fost strivită, dispersată,

aproape distrusă... În fond, făcusem o pasiune pentru un dublu eșec. Aveam totuși nevoie de un dram de convulsie. Mișcarea aceasta mi-l dădea... Și cînd îmi vin în minte toate presiunile, tot delirul eului meu de odinioară, toate visurile mele de intoleranță, de putere și sînge, cinismul supranatural care pusesse stăpînire pe mine, torturile în sînul Nimicului, vechile mele zbuciumate, îmi pare că mă aplec peste obsesiile unui străin și sînt stupefiat să aflu că străinul acesta eram eu.” Mărturisirea aceasta, extraordinară, păstrată în manuscris vreo patru decenii, nu neagă dar explică o apartenență pe care, acum, încă în anii cincizeci, o repudia cu sinceră căință. Și chiar dacă e greu să accept un aforism ca acesta: „cel care între douăzeci și treizeci de ani nu subscrie la fanatism, la furie și la demență este un imbecil. Nu este *liberal* decît din oboseală, democrat din rațiune” pentru că e extrem de periculos pentru dezorientarea tineretului de azi, (Oare a fi liberal e expresie numai a oboselii și e o eroare ca democratismul să fie motivat numai de rațiune? De fapt, liberalismul e unica soluție judicioasă și democrația antitotalitară singura de acceptat), e imposibil să nu citești, cu înțelegere, acest text răscolitor, prin franchețea automărturisirii. Aceasta chiar dacă mișcarea legionară e încă privită, aici, cu un soi amestecat de admirație și repulsie totodată, fără a o condamna ca organism, totuși, politic care blama democrația, parlamentarismul, extaziind totalitarismul și asasinatul drept cale de înlăturare a adversarului și inamicului. Vreau să spun că judecata dreaptă și lucidă asupra mișcării legionare nu o aflăm încă în acest text parcă învăpăiat. Dar disocierea de ea și regretul de a i se fi alăturat ideologic, le aflăm aici integral exprimate, chiar dacă predomină încă elanul justificativ și nu cel de blam decis. Se datorează aceasta faptului că, totuși, se afla încă aproape, în timp, de convulsiile, aspirațiile și ororile ei? E probabil.

Că segmentul legionaroid din scrierile românești ale filosofului poate descumpăni, pînă la judecăți strîmbe, pe un cercetător străin aflat la primul contact cu fenomenul o dovedește reacția lui Pierre-Yves Boissau, tînar filosof francez, care a pregăt看it o lucrare de doctorat despre opera lui Cioran. D-sa a citit cu acest prilej, pentru prima oară, textele românești ale filosofului, și cum cunoaște puțin realitatea socio-economico-politică și filosofică a României anilor treizeci, aceste texte l-au descumpănit atît de mult încît le acordă un loc prioritar în ansamblul operei lui Cioran. Ba chiar consideră că regretul lui Cioran e nesincer, descoperă falsuri în interviuri în comparație cu textele din anii treizeci și crede că are dreptul să considere toate scrierile filosofului din 1949 încoace drept o continuare, uneori răsturnată, a scrierilor din deceniul al patrulea. „Cînd cineva disimulează, camuflează în ceea ce critica univer-

Emil Cioran, *Țara mea*. Ed. Humanitas, 1996

sitară numește *paratexte* care eludează și mint, de ce nu l-ai bănuî că o face și în textele propriu-zise?” Am uitat să menționez că aprecierile acestea ale d-lui Boissau au fost exprimate într-o tensionată, recentă emisiune la radio „France Culture”, coordonată de dl. Alain Finkelkraut, și la care a participat, polemic și oportun, dl. Gabriel Liiceanu. De altfel, dl. Pierre-Yves Boissau a scris un articol, la moartea lui Cioran, în *Le Monde des livres* din 28 iulie 1995. Și, încă în acel articol, această învinovățire a operei lui Cioran era evidentă și expres afirmată. Fapt este că și în acest articol și în convorbirea de la „France Culture”, dl. Boissau e stăruitor în a analiza opera lui Cioran prin grila antisemitismului său interbelic, pe care o consideră continuată, uneori răsturnat, în cărțile sale franțuzești. („Nu poți privi textul francez ca text original. Originea lui e aiurea, în textele românești care sînt rescrise. Punctul de plecare e românesc.”). Dl. Boissau consideră, cred, mult exagerat, că antisemitismul e centrul germinativ al operei filosofului nostru: „Cînd spun că antisemitismul e germenul operei sale, nu spun că acest antisemitism continuă să existe și că în scrierile lui franțuzești trebuie să vedem o lipsă de sinceritate malignă, iar în filosemitismul exacerbat și exuberant ascunderea cinică a unui antisemitism prezent. Nici vorbă de așa ceva. Știa foarte bine ce scrisese. Contrar însă celor spuse de el, nu reușea să se elibereze de ceea ce scrisese cîndva. De aici minunatele pagini, din această perpetuă întoarcere asupra lui însuși”. E multă exagerare în opiniile d-lui Boissau. Pentru că îmi vine greu, dacă nu imposibil, să văd o continuare, fie și răsturnată, între textele antisemite din *Schimbarea la față a României* și extraordinarul eseu „Un popor de singuratici” din *Ispita de a exista* (1956). Ipoteza d-lui Boissau e hazardată și de neacceptat.

DL. Gabriel Liiceanu a făcut bine, alcătuiind ediția pe care o comentez. Ea e alcătuită din textul inedit *Țara mea*, din fragmente din corespondență și convorbiri, din textul dezbaterei de la „France Culture”, și articolele d-lor Pierre-Yves Boissau și François Feytö. Ediția e bilingvă. O secțiune e în franceză (limba în care au fost scrise sau rostite toate piesele din sumar) și o alta, la început, în traducere românească. E foarte bine că, apărînd și în limba franceză, ediția este consultabilă și de cercetătorii francezi.

Între „homo religiosus” și „homo ridens”

A FACE din răs o categorie a antropologiei creștine și a-l cerceta pe un material predominant medieval (și mai ales răsăritean) li se poate părea unora o întreprindere riscată. Pe de o parte, lumea modernă a înjosit răsul până la a-l prefăce în antipod al sacralității. Răsul și batjocura au devenit sinonime. *Desacralizarea* este, înainte de toate, *derâdere*. Pe de altă parte, dacă ne raportăm la reprezentările curente (care nu-s atât false, cât simplificatoare), răsul apare mai degrabă ca un apanaj al Renașterii (ce va fi început cu chicoțele lui Boccaccio, ca să culmineze cu hohotele lui Rabelais); el pare un drept cucerit împotriva rigorismelor medievale (ca-n *Numele trandafirului* al lui Umberto Eco). Evul Mediu e receptat mai degrabă ca o epocă a surăsului serafic, cumva incompatibilă cu humorul sau cu exuberanța mundană a răsului. În fine, răsăriteanul mediu, ignorându-și tradiția proprie, e tentat să creadă că anumite forme medievale de deriziune sau autopersiflare, ivite totuși în câmpul religios (precum, bunăoară, „năstrușnicile” notorii ale unui Francesco d'Assisi), nu sunt decât curiozități ale spiritului apusean.

Cartea d-lui Teodor Baconsky, *Răsul Patriarhilor. O antropologie a deriziunii în patristica răsăriteană* (Editura „Anastasia”, București, 1996, cu un Cuvânt înainte al d-lui Andrei Pleșu și cu o copertă - riscant de rafinată - realizată de dl Horia Bernea), amendează indirect asemenea viziuni simplificatoare, reliefând posibilele virtuți ale răsului, analizându-l ca dimensiune majoră a umanului și demonstrându-i, pe baza unui uriaș material documentar (a se vedea, pe deasupra bogatelor note de subsol, bibliografia sistematizată, cuprinsă între paginile 389-407), nu doar compatibilitatea de principiu cu spiritul creș-

tin, ci și prezența lui concretă în tradiția creștină răsăriteană (pornind de la izvoarele ei patristice). Este o carte îndrăzneată și complexă, de erudiție, dar și de subtilitate analitică, angajând tot spectrul științelor umanului subordonate însă unei viziuni teologice neostentativ ortodoxe, ce domină discret întregul demers. Cel puțin patru discipline își pot revendica deopotrivă lucrarea: antropologia, istoria mentalității, teologia și bizantinologia (la lansarea cărții - pe 28 martie, la Muzeul Literaturii Române din București - dl Nicolae Șerban Tanașoca a prezentat-o mai ales prin această din urmă prismă). S-ar cuveni ca lucrarea să fie recenzată separat de specialiști aparținând fiecăreia dintre aceste discipline.

PENTRU aria apuseană se făcuseră cercetări înrudite, chiar dacă nu întotdeauna de aceeași consistență și profunzime. Dl T. Baconsky dă seama de ele (a se vedea prima secțiune a cărții: „Spațiul mental al răsului”) și le utilizează tangențial pe parcursul investigației sale. Abordând aria răsăriteană (până acum ignorată sub acest aspect), cu accent firesc pe Bizanțul medieval (moștenitor el însuși al unei duble tradiții a răsului/deriziunii: cea biblică și cea elenistică), domnia-sa aduce destule revelații de natură să arunce o lumină nouă și asupra unor fenomene înrudite - și adeseori posterioare - din Occident: Sensibilitatea ortodoxă și cunoașterea limbii grecești îl ajută să pătrundă spiritul textelor și să refacă de la izvoare paradigma creștină a lui *homo ridens* (la Clement Alexandrinul: *gelastikon zoon ho anthropos*). Simplificând, am zice că sunt avute în vedere trei mari ipostaze ale răsului (clar delimitate de diferitele variante ale „răsului prost”): răsul care trimite

la „marea temă a bucuriei creștine” (ce-a reținut prioritar atenția d-lui Andrei Pleșu în al său *Cuvânt înainte*), pe care o dezvoltă și N. Steinhardt în *Jurnalul fericirii*; răsul de sine, ca semn al smereniei; în fine, răsul, să-i zicem, pedagogic și terapeutic. Vecinătatea răsului cu sfințenia (a se vedea mai ales paginile despre sfinții-mimi și despre nebunii întru Hristos, din ultima parte a cărții: „Răsul ca hierofanie circulară”) ne pune în fața unui creștinism mai viu sau, cum zice dl Pleșu (loc cit.), de o „deschidere spirituală vastă, care e însăși deschiderea vieții” (dl T. Baconsky vorbește despre „o sacralitate deschisă” - p. 387). Marea virtute a lui *homo ridens*? El reprezintă „singura ființă capabilă să-și savureze eșecurile fără a se prăbuși în disperare” (p. 377).

O sensibilitate românească este poate cea mai chemată să poarte spre o înțelegere și valorizare a răsului, căci suntem, mai mult decât alții (chiar și-n aria răsăriteană), o spiritualitate a *derizoriului transfigurat* - țara lui „a face haz de necaz” și a lui „a plânge, dar nu pot de răs”. Poate se va găsi cineva să încerce odată „o antropologie a răsului/deriziunii în folclorul românesc” (dl T. Baconsky atinge subiectul în treacăt, la p. 230, sub titlul „O demonologie folclorică”, cu referință la basmul *Dănilă Prepeleac* al lui Creangă și la porecla *Aghiută* - de la grecescul *hagios*! - dată celui rău).

Dincolo de tematica propriu-zisă a cărții (cu ramificații uneori nebănuite), dl T. Baconsky se vrea și se pricepe să fie un apologet discret (dar cu atât mai convingător) al valorilor ignorate ale Răsăritului, vorbind Occidentului pe limba lui despre un „europenism non-occidental” (ce a moșit odinioară formele incipiente ale culturii creștine occidentale și poate va

TEODOR BACONSKY

EDITURA ANASTASIA

avea un rol în primenirea spirituală a Europei de mâine). De altfel, la p. 383, găsim următoarea mărturisire: „Unul dintre obiectivele cercetării noastre a fost acela de a pune în evidență, pe lângă posibilitatea însăși de a interpreta istoria mentalităților prin prisma deriziunii, o problemă legată de dinamica culturală a societăților contemporane: este vorba de *imaginea pe care Occidentul și-o face despre Bizanț* și, prin urmare, despre această Europă de Est pe care o redescoperă acum, fără să despartă întotdeauna esențialul de accesoriu, principalul de anecdotic”... (Cartea - reprezentând teza de doctorat a autorului, redactată inițial în limba franceză - a apărut în primăvara acestui an și la Paris), unde obținuse de altfel, încă de la susținerea ei la Sorbona, o apreciere superlativă, inclusiv din partea marelui medievist Jacques Le Goff).

Răsul Patriarhilor reprezintă, pe de altă parte, o lecție de desprovincializare a discursului cultural românesc și de perfectă stăpânire a rigorilor științifice actuale (ce fac casă bună cu un stil de o rară eleganță). Teolog de formație, autorul „are norocul de a vorbi cu egală ușurință și limbajul tradiției și pe acela al veacului”, observă același A. Pleșu. „Credința și cultura sunt, pentru el, materia unei opțiuni *unice*, a unei experiențe *globale*, în care nu încap discriminări schizoide și excomunicări sărăcitoare. E, în peisajul nostru religios, o noutate absolută, un sunet distinct, pe care-l așteptam demult”.

A FLAT la prima sa carte, dl T. Baconsky nu face, în fond, decât să confirme o altitudine culturală ce nu putuse scăpa celor ce-i urmăresc de ani buni activitatea publicistică în diferite perioade laice sau bisericesti. Într-o lume intelectuală bântuită fie de un ridicol tradiționalism osificat, fie de un banal mimetism occidentalizant, fie de grimasele unei erudiții sterpe, fie de suficiența unui semidoctism plin de tupeu, dl T. Baconsky, reprezentant al unei generații pe ai cărei umeri va apăsa mâine destinul culturii românești, constituie o pildă și o făgăduință de echilibru și vrednicie, de posibilă regăsire a *dreptei* noastre așezări în veac.

” *Le rire des Pères. Essai sur le rire dans la patristique grecque*, Desclée de Brouwer, Paris, 1996. Ediția franceză este prefăcută de faimosul antropolog Michel Meslin (autorul lucrării esențiale *L'expérience humaine du divin. Fondements d'une anthropologie religieuse*, Paris, Cerf, 1988), cu care dl. T. Baconsky și-a și făcut teza de doctorat.

Adolf Crivăț-Vasile

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

Titluri incomplete

O PARTICULARITATE a stilului jurnalistice actual este apariția în titlurile de articole a unor verbe care cer un complement obligatoriu, dar sînt folosite fără respectul complement. Textul articolului completează de obicei schema gramaticală și furnizează informațiile necesare. Fenomenul apare ca o deviere gramaticală, dar nu e pur și simplu o eroare, ci, mult mai probabil, o strategie, un procedeu folosit cu intenție: pentru a atrage atenția cititorului, trezindu-i interesul pentru continuarea frazei.

Cel mai adesea este vorba de verbe de declarație, sau în orice caz de verbe care descriu acte de limbaj. Acesta e încă un motiv pentru care enunțul rămîne eliptic: completarea nu e niciodată simplă și furnizarea de la început a tuturor informațiilor ar lungi și ar încălca nepermis de mult titlul gazetăresc.

Din punct de vedere gramatical, se pot înregistra în această situație verbe cărora le este omis complementul direct obligatoriu: *a dezminți*, *a infirma*, *a dezvălui*, *a sfida* (de exemplu: „*Rapid dezminți*”, în „*România liberă*” = RL, 24 aug. 1994, 15); de asemenea, verbe cărora le lipsește complementul prepozițional sau subordonat corespunzătoare: *a se delimita* (de...); *a insista* (pentru...; să...); „*Di Adrian Năstase se delimită*” (RL 1086, 1993, 1) - și chiar verbe la care ambele poziții sînt descompletate: *a preveni*, *a avertiza* („*Medicii doljeni avertizează*” - RL 539, 1991, 3).

Evident, puterea de atracție a acestor titluri nu stă în verbe (mai ales că unele, de tipul *a insista*, *a infirma*, sînt destul de banale) - ci în identitatea agentului - mai întotdeauna o personalitate publică, ale cărei luări de poziție se presupune că intere-

sează mai multă lume: „*Domnul Iliescu insistă*” (RL 507, 1991, 1); „*Președintele dezminți*” (RL 1081, 1993, 3). Verbele în discuție anunță o declarație oarecare și, în același timp, indică o atitudine sau o relație între personaje: „*Prefectul Capitalei îl previne pe primarul general*” („*Dreptatea*”, 539, 1992, 1); „*Statele Unite avertizează Irakul*” („*Cotidianul*”, 96, 1992, 8). Uneori verbele sînt chiar expresive, marcate subiectiv: „*Văcăroiu a catadicsit*” (RL 1436, 1994, 1).

Folosirea absolută a verbelor corespunde și unei modificări de sens: unele dintre ele tind să nu mai prezinte un fapt izolat, ci să caracterizeze un comportament: „*Nicolski sfidează...*” („*Alianța Civică*”, 58, 1991, 2); „*Orzață sfidează în continuare*” (RL 937, 1993, 16). Tendința de a acorda verbului autonomie sintactică și semantică se simte mai ales atunci cînd titlul nu este pur și simplu suspendat, în așteptarea unei continuări, ci cuprinde un adaos, o caracterizare modală a acțiunii: „*Dom' ministru se delimită original*” („*Expres magazin*”, nr. 3, 1995, 9).

Intenția retorică este și mai vizibilă atunci cînd expresiei eliptice îi este asociat un joc de cuvinte - ca în exemplul „*Primarul Clujului dezminți*, dar nu se... dezminți” (RL 514, 1991, 3). Titlul „*Firma domnului Patriciu infirmă*” („*Evenimentul zilei*”, 10, 1992, 4) mizează pe suspendarea enunțului, dar și pe asemănarea formelor lexicele (*firma/infirma*), poate și pe o ambiguitate voită (neținînd cont de punctuație, cuvîntul *infirma* ar putea fi interpretat nu numai ca verb, dar și ca adjectiv).

Împlinirea unui proiect al lui Blaga

DINTRE sutele de cărți expuse la Târgul internațional de carte care a avut loc în iunie la București, un titlu mi-a atras cu deosebire atenția: Lucian Blaga, *Antologie de poezie populară. Volksdichtung. Eine Anthologie*. Ediție îngrijită și traducere de Artur Greive, Gerda Schüler, Ion Taloș. Studiu introductiv de Ion Taloș. Ilustrații de Mihaela Vulcănescu. Editura Grai și Suflet-Cultura Națională, București, 1995 (apariție de fapt: 1996). Prin această apariție s-a împlinit un gând al lui Lucian Blaga: acela ca antologia sa să fie tradusă într-o limbă de circulație universală.

În urmă cu treizeci de ani Editura pentru Literatură publica *Antologie de poezie populară* de Lucian Blaga. Ediție îngrijită de George Ivașcu, ilustrată de Mihaela Vulcănescu. Tipărită la Arta grafică, lucrarea a apărut în condiții excelente: pe hârtie offset, cu câte un text imprimat doar pe o față a hârtiei, toate exemplarele (12140) au fost legate în pânză de in și au avut supra-coperță. A apărut în anii când începuse restituirea operei lui Lucian Blaga, toate edițiile fiind alcătuite de George Ivașcu: *Poezii* (1962), *Hronicul și cântecul vârstelor* (1965), *Gândirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea* (1966), *Poezii* (1967), *Poezii*, I-II (1968). George Ivașcu mi-a scris pe un exemplar din ediția sa: Lucian Blaga, *Gândirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*: „Lui Iordan Datcu, în amintirea muncii noastre comune pentru valorificarea lui Blaga ca autor al *Antologiei de poezie populară*. 3 noiembrie 1966”.

Cartea s-a bucurat de o recepție critică excepțională, recenzii fiind semnate de Eugen Simion, Paul Anghel, Adrian Marino, Gheorghe Grigurcu, Marin Mincu, Petru Ursache, Ion Șeuleanu, Vasile Adăscăliței, Ion Mușlea, Sabina Stroescu, Ion Taloș. Deși poetul și-a conceput antologia, cum i-a mărturisit colegului său Ion Mușlea, „numai prin prisma poetică, făcând abstracție de orice alte considerente”, co-

mentatorii antologiei au pus-o în relație cu opera filozofului și a poetului. Eugen Simion, recunoscând că poetul a făcut o „operație de chirurgie estetică necesară, detașând cristalele poeziei de materialul folcloric inert”, adăuga: „Spiritul celui ce a făcut selecția se simte numaidecât în preponderența motivelor cosmice, a categoriilor fundamentale pentru spiritualitatea românească, examinate pe larg în scrierile de morfologie a culturii. Privită din acest punct, antologia e o justificare a filozofiei, carnea speculațiilor sale.” (*Gazeta literară*, XIV, nr. 3, joi 19 ianuarie 1967). Este și opinia lui Adrian Marino, care susține că modul de alcătuire a antologiei „se sincro-

din adâncimile sufletului colectiv, din acea zonă plasmatică de eres și cutezătoare intuiții ori pur și simplu din stilizarea existenței pe care ne-o oferă folclorul românesc. Întreținerea celor două tărâmurii are efecte de fertilitate artistică excepțională”. (*Familia*, seria a V-a, an 3, nr. 4, aprilie 1967). În fine, Paul Anghel susține că antologia lui Blaga este „cel de al doilea mare monument al artei anonime la noi, legitimând nu documentar ci artistic duhul unui neam”.

Între recenzenți s-a aflat, cum s-a văzut, și Ion Taloș, cel care l-a cunoscut pe Lucian Blaga și care știa de la acesta că își dorea antologia tradusă într-o limbă de

Pentru a da o impresie asupra calității traducerii, reproducem, în paralel, două texte, primul o tulburătoare litanie pe tema *Deus otiosus* iar al doilea un cântec de dor:

*Doamne, Doamne, mult zic Doamne.
Dumnezeu pare că doarme
Cu capul pe-o mânăstire
Și de nimeni n-are știre.*

*Mândruțică, fir de gră,
Aș fi vrut să nu te știu,
Că de când te știu pe tine
N-a rămas inima-n mine.
Și câtă-n mine-a mai rămas,
Ea de dorul tău a ars.*

*Herr, Herr, immerwährend Herr,
Gott der Herr, er scheint zu schlafen
Mit dem Haupt auf einer Kirche,
Weltvergessen.*

*Leibste, du bist ein Weizenhalm,
Hätt' ich dich doch nie gekannt.
Denn seitdem ich dich gekannt,
Ist das Herz mir gebrochen.
Und was im mir noch übrig blieb,
Hat die Glut nach dir verzehrt.*

nizează cu observațiile din *Spațiul mioritic*. Antologia, scrie Adrian Marino, „nu poate fi înțeleasă (așa cum subliniază și editorul) fără o strictă raportare la anume teze de filozofie a culturii, formulate anterior în *Spațiul mioritic* (1936), față de care constituie un fel de aparat documentar, o ilustrație literară postumă”. (*Contemporanul*, nr. 12, 24 martie 1967). Gheorghe Grigurcu observă că antologia este domeniul unde se interferează două sensibilități, cea a poetului anonim și „sensibilitatea lirică a alcătuitorului ale cărui impulsuri metafizice au pornit nu o dată

circulație, în special limba germană. Stabilizat în anul 1985 în Germania, unde este profesor de mitologie la Universitatea din Köln, Ion Taloș n-a uitat de gândul lui Lucian Blaga și a început demersurile pentru a-i traduce antologia în limba germană. Alăturându-i-se, doi specialiști din Germania, au început, în 1987, traducerea antologiei. La sfârșitul anului 1989 traducerea era încheiată, însă tipărirea avea să aibă loc în 1996, editorul fiind Ioan Șerb, cel care avusese un rol important, în calitatea sa de șef al Redacției de folclor a Editurii pentru Literatură, și la tipărirea

ediției princeps.

Deși restrânsă ca volum (140 de texte însumând cca 990 versuri), antologia le-a pus celor trei talmăcitori ai ei în limba germană nu puține probleme. Grija lor principală a fost ca în versuri ritmate (nu rimate) să transmită cât mai exact mesajul poetic al originalelor. Expresia „talpa iadului” au tradus-o prin „im tiefsten Abgrund”, sintagma „iarba fierului” au tradus-o prin „Schlüsselblume” iar „lemnul Domnului” prin „Holz des Herrn”.

În fine, amintim că lectorul de limbă germană este ajutat să înțeleagă mai bine lirica populară românească prin reproducerea a două texte din Blaga, *Despre dor* și *Intermezzo*, ambele din *Spațiul mioritic* (1936).

Traducerea în limba germană a antologiei de lirică populară a lui Lucian Blaga se constituie într-un eveniment cultural. Să sperăm că această ediție bilingvă, româno-germană, tipărită la București, își va găsi difuzarea dorită în mediile străine pentru care a fost gândită de Lucian Blaga. Ion Taloș și colaboratorii săi germani au împlinit un proiect al lui Blaga. Li se cuvin sincere mulțumiri.

Iordan Datcu

Un „von” pe blazon

PROBABIL că în afară de Wolf von Aichelburg și de Gregor von Rezzori, literatura română nu și mai poate împodobi blazonul cu alți „von”. Acum doi ani un articol al Domnului Ștefan Aug. Doinaș (*România literară* 34/1994) îl readucea pe prietenul său Wolf von Aichelburg în memoria cititorilor mai vârstnici, în timp ce tinerii aflau pentru prima dată de existența poetului cu nume de minnesänger care, la 82 de ani, tocmai murise în timp ce înota în mare, lângă coasta insulei Mallorca. O moarte de poet, s-ar spune, după o viață romanescă: fiul unui căpitan de fregată chesaro-crăiesc (k.k.), Wolf von Aichelburg s-a născut la 3 ianuarie 1912, la Pola (Istria). În 1922 familia se stabilește la Sibiu, unde băiatul își face studiile gimnaziale și dă la iveală primele încercări poetice, plastice, muzicale. Studiile universitare (germanistică și romanistică) le va urma la Cluj și Dijon, desăvârșindu-și apoi formarea în Germania, Anglia, Franța, Italia. Din 1941 se află în România, frecventează Cercul literar de la Sibiu și are activitate de traducător. Este judecat și condamnat pentru o încercare de fugă (în 1948) și „instigare împotriva ordinii sociale” (1959). Reabilitat în 1968 publică poezie, proză, eseu și multe traduceri. Anul 1970 îl include și pe el printre premiații Uniunii Scriitorilor, pentru traducerea în germană a prozei lui Vasile Voiculescu. Cauza pentru care generațiile mai noi n-au auzit de Wolf von Aichelburg este, ca în atâtea alte cazuri, plecarea definitivă din țară, în 1980 (când se stabilește la Freiburg), prin urmare dificultatea pentru prietenii săi din țară de a-i mai pomeni, cel puțin în scris, numele. Nici Dicționarul Scriitorilor Români nu-l consemnează, din motive justificate, poate, deși cred că literatura română e mai săracă fără asemenea figuri literare și că ele ar trebui incluse măcar într-o „anexă”. La 24 august 1994 Wolf von Aichelburg se cufunda „în adâncul tuturor depărtărilor”.

În *adâncul tuturor depărtărilor* (*Am Abgrund aller Fernen*) este numele cântecului său de lebdă, o antologie lirică pe care a încheiat-o cu numai câteva săptămâni înainte de moarte și care a apărut ulterior prin grija D-lui Peter Motzan. Ea include poeme traduse în limba germană din șase „clasici ai modernității” românești, cu cite

o concisă prezentare a traducătorului. O binevenită completare bio-bibliografică, (informații despre traduceri în germană existente deja din poezii incluși în antologie și o notă biografică despre traducător, din care am luat o bună parte din datele prezentate în acest articol) este semnată de Dr. Peter Motzan de la Editura Südost-deutsches Kulturwerk - München.

Poezii prea puțin traduși în germană cărora Wolf von Aichelburg vrea să le asigure accesul în circuitul european sînt Argezi, Bacovia, Pillat, Barbu, Blaga și... Beniuc. Din acesta din urmă, Wolf von Aichelburg traduce 10 poeme după ce în nota introductivă își ia precauțiile necesare: „Este de așteptat ca prezența lui Mihai Beniuc în acest volum să sfârșescă îndreptățita mînie a cunoscătorilor literaturii române” spune traducătorul și explică pentru cititorii germani din ce cauză. Von Aichelburg își justifică alegerea, care pornește numai de la primele 3 plachete ale lui Beniuc prin dorința de a face dreptate creației de început a poetului a cărui lirică a eșuat mai tîrziu în „Joizincărie patetică”. Argezi e prezent cu 14 poezii între care un *Psalm* („Te drămuiesc în zgomot și tăcere”) „Ich wittere dich im Lärmen und im Schweigen...”, *Flori de mucigai*, *Morții*, *Ion Ion* etc. Din Bacovia, într-un grupaj de 13 poeme, nu putea lipsi *Plumb* al cărui prim vers sună în germană: „Die Särge waren bleiern und sie schliefen blind”. Ion Pillat se oferă cititorului german tot cu 13 poeme, Ion Barbu (care dispune de o singură traducere în germană, apărută în 1980 la Kriterion, cu Postfața lui Mircea Zăciu) cu 8, Blaga cu 14. Cîteva acuarele ale lui Wolf von Aichelburg sînt reproduse în antologie, nu fără un tîlc anume: *Ochiul treaz* deschide ciclul argezean, *Seară liniștită* pe cel din Pillat, *Oraș bizantin* precedă ciclul barbian.

Traducerile lui Wolf von Aichelburg sînt remarcabile. Versurile celor șase poeți afl de diferenți, dintre care măcar doi (Argezi și mai ales Barbu) reprezintă o adevărată problemă pentru un traducător, fie el și experimentat, nu se înstrăinează în versiunea germană. Oricît de neverosimil ar părea, traducerile lui Wolf von Aichelburg sînt, în marea lor majoritate, și frumoase și fidele. Creatorul lor simte nuanțele limbii române, le găsește echivalente convingătoare, înțelege poezia. Nu

se ferește să aleagă din Barbu, pe lângă cîteva poezii din ciclul ermetic, 4 poeme la prima vedere intraductibile: *Isarlik* (devenit *Isarlyk*, ceea ce în germană se pronunță relativ apropiat), *Domnișoara Hus* (!), *Oul dogmatic*, și *Riga Crypto și Iapona Enigel*. Pentru exemplificare iată unul din fragmentele cele mai dificile din *Domnișoara Hus*, pus în paralel cu versiunea germană, astfel încît măcar la nivel sonor să poată fi urmărit și de nespecialiști:

*Buhuhu la luna suie,
Pe gutuie să mi-l suie,
Ori de-o fi pe rodie:
Buhuhu la Zodie.
Uhu, Scorpiei surate,
Să-l întoarcă de-a-ndărate,
Să nu-i rupă vreun picior*

Cîine ori Săgetător!

*Saust zum Mond auf, buhuhu,
auf den Quittenbaum im Nu,
auf den Mispelbaum, auf, hier!
Buhuhu, Krebs, Leu und Stier.
Nicht zurück und nicht davon
Lass ihn, Bruder Skorpion!
Dass kein Hund ins Bein ihn*

beisse
Bruder Schütze dich befeisse!

ÎN 1936 pentru o bună traducere în limba germană din poezii românești se puteau lua 100.000 de lei (cam în același an o iapă costa în jur de 2700 de lei, după cum se poate citi în jurnalele epocii). Dr. Conrad Richter obținuse această sumă, Marele Premiu Hamangiu al Academiei, pentru traducerea în germană a operei lui Mihai Eminescu. Cînd vom mai avea pentru traducere, un asemenea premiu stimulator?

Ioana Părvulescu

La Balcic, cu Cella Serghi și „C

BALCICUL, să spun asta de la început, eu nu l-am văzut niciodată, deși, în copilărie lucrul ar fi fost posibil, numai că părinții noștri ne duceau verile exclusiv la munte, unde bunicul avea o vilă, și de aceea marea am cunoscut-o - cu câtă emoție - abia mai târziu. Dar de când am început să frecventez muzeele și să prind câte ceva din înțelesurile picturii am fost cucerit de farmecul târgușorului turco-tătaro-bulgăresc, insulă sau rezervă de Orient apropiat și de Africă, toropit într-o barbiană „slavă stătătoare“, al cărui nume amintește de proustianul Balbec. Mă încânta inundația luminii mediteraneene, vastitatea orizontului, încremenirea atemporală, uscăciunea cretoasă a dealurilor și râpilor golașe - care, răsfrângând și concentrând razele soarelui contribuiau la calitatea atât de specială a luminii potopitoare, - intensitatea sudică a albastrului mării sub cerul imens, sugestia boarei adiate a „largilor zări“. Ca să nu mai pun la socoteală elementele de pitoresc imediat: roșul fesurilor, negrul feregelelor, turbanele și bărbile, măgărușii și cotiugele, tulpina grațioasă a geamiei, unele case în stil turco-bulgăresc cu etaj surplombant și geamlăcuri, sau cele tătarești pitice și strâmbe, ulițele cotite și coborâtoare, cișmeaua de piatră unde vin să ia apă femeile cu cobilițe și căldări de aramă.

Datorită atâtor (și altora încă) prestigii vorbind cu precădere ochiului, Balcicul a fost mult iubit de mai toți pictorii noștri interbelici și nemurit în numeroase uleiuri, acuarele și desene, încât Alex. Busuioceanu a putut să scrie, în 1938, că „se confundă cu însăși pictura românească“. Parcă pânzele lui Dărăscu au izbutit să prindă cel mai bine, pare-mi-se, imensa invazie solară a locului, descoperită mie prima oară în *Cimitirul tătareesc* (din colecția Zam-baccian), cu pietrele funerare ca niște menhire și care lui Holban i se părea un fel de variantă dobrogeană a valéryanului cimitir marin de la Cette, - iar mai târziu de *Târgul* (piața) orașelului și de *Geamia* (ambele din colecția Eftimiu). Dar în alt fel iubeam și Balcicul stilizat și subtil decorativ al lui Tonitza, chipurile melancolice ale copiilor cu nume exotice (Rachiș Ali, Gürli Ali-Pelivan, Ali Memet), sau cel straniu și misterios al lui Iser, care l-a și descoperit printre cei dintâi. De altfel a avut loc nu de mult, acum vreo doi ani, la palatul Cotroceni, o reușită expoziție temporară, fatalmente incompletă totuși, dedicată Balcicului în pictura românească (nu mi-a scăpat, bineînțeles, deși pătrunderea amănunțit controlată polițienește în sălile propriu-zise nu mi s-a părut deloc agreabilă).

În contrast însă cu această abundentă reprezentare plastică - și lucrul s-ar explica poate prin dificultatea antreprizei într-un alt limbaj - Balcicul a fost mai rar evocat în literatura noastră, din câte știu doar de Ion Pillat și Adrian Maniu în poezie, iar în proză de Cella Serghi, Anton Holban și Emanoil Bucuța. În a sa *Pânză de păianjen* (din

1938) Cella Serghi a închinat Balcicului cele mai multe pagini din literatura noastră, de altfel încântătoare prin atmosfera autentică, dând senzația imediată a „trăirii pe viu“ aproape ca un reportaj, căci îl cunoscuse bine cu ocazia vacanțelor petrecute de ea, femeie plină de viață și destul de bună înotătoare, în exotica stațiune. Am recitat cu aceeași plăcere și nostalgie evocarea cafenelilor lui Mamut (de fapt o deformare, poate că intenționat și umoristic paleontologică, de la Mahmud, Mahomed) cu cerdac și scară de lemn, și a lui Ismail, cu mesele sub un stejar gigantic, a dulceturilor și șerbeturilor de sacâz, a chemărilor: *cornuri calde, calde cornuri și bizilî* (bezele), *un leu bucata meseria lu' tata*. Și tot așa a cârciumii lui Caramiti, dughenii lui Filcef iaurgiul, cofetăriei lui Avghemeridis, a lui lală plăcintarul și ghicitoarei Menaró, a barcagiilor și pescarilor Aliș, Halil, Casim, Ismail, Refei, Fiami, Saami, Iusuf, fetelor Ghürlü (dansatoarea de caracâz) și Aișé, a circuitului improvizat unde dădeau spectacole de catch-as-catch-can luptători ambulanți din Bazargic. În fine, Mondscheinpartiturilor nocturne după plăci la patefon, sau cântate la azi dispărutul banjo: tango-uri și foxtrott-uri, serenada de Moskovski, slagărele și romantele naive (și parcă nevinovate) ale vremii: *ferme les yeux, ma mie; je ne veux pas vivre sans amour, j'en rêve la nuit et le jour; ti-ajduci aminte iar de seara, de-amurgu- acela violet...* Dar sunt pe alocuri și notații de alt preț literar: *marea umflată ca o respirație uriașă; marea se zvârcolea neîmpăcată; lumină invoaltă; aerul înțepa, atâta era de proaspăt și de tare; atâta lumină și liniște; atâta farmec fără nume; ajunge! e prea mult alb!*, așa cum și Bucuța a putut găsi uneori: *marea uscată sus pe orizont; pridvor de frumusețe*. Interesant că Holban se plângea încă de la începutul anilor '30 de stricarea caracterului vechi turco-bulgăresc al Balcicului prin apariția de urâte și mătăhăloase clădiri administrative, dar și a recent construitele vile moderne (altfel însă reușite, datorită unor arhitecți bucureșteni renumiți), încât prefera să meargă în mult îndrăgita stațiune în afara sezonului estival, de 1 Mai, când în Valea Batovei înfloreau migdalii.

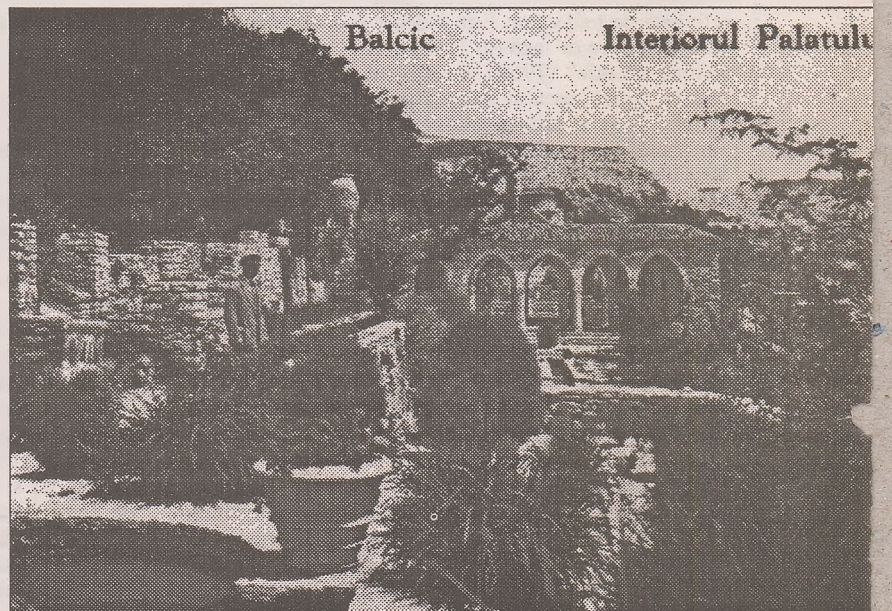
PENTRU toate meritele acestea ale *Pânzei* am ținut mult, mai târziu, să o cunosc personal pe autoare, ceea ce s-a putut întâmpla când era aproape octogenară și doar ochii albaștri și linia frumoasă a nasului mai dădeau mărturie despre feminitatea de odinioară. La rugămintea mea a adus un album cu vechi fotografii de la Balcic, căci sunt un contemplator impenitent de asemenea rămășițe care păstrează ceva din orele propice și înduplecă timpul să-și suspende zborul. Și cu atât mai mult îmi place asta dacă pot avea lângă mine, cum a fost cazul și atunci, pe cineva care să-mi satisfacă curiozitatea de oameni, locuri și împrejurări. Iat-o pe Cella tânără, surzând

cu toți dinții, dornică de viață și dragoste, dinaintea vilei lui Faucigny-Lucinge, cu terase elegante de piatră albă, calcaroasă. Ulterior am aflat că acest aristocrat franțuz, marchiz, era pe atunci diplomat la noi în țară, însurat cu o româncă, Yvonne Moțoi, și bineînțeles poreclit „Fosila“ (sunt sigur că pe nedrept). Frumoasa vilă, mi s-a mai spus, ar fi fost mai pe urmă luată de mare, sau mai degrabă stricată printr-o alunecare de teren, așa cum s-a întâmplat și cu aceea a ziaristului Stelian Popescu de la *Universul*. În fotografia asta sunt Lita și Gaby, fiicele sculptorului Friederich Storck și ale pictoriței Cecilia Cuțescu-Storck, iar dincoace e Călin Botez - fiul lui Eugeniu P. Botez, după numele literar Jean Bart, cel cu romanul de succes în epocă *Europolis* - căsătorit cu una din fetele înnegrite teribil de soarele Balcicului, Ada Botez, poreclită de aceea „Caracâz“ (pe turcește fata neagră, existând și un cântec tăragănat cu acest refren). Aici e Zoé Gartenberg, misterioasă, cu plăcută anatomie, atunci de 26 de ani, pe urmă sinucisă la Paris. Dincoace Tița Bresliska, urâtică, sora poetului Marcel Breslașu, Ilina din *Pânză*. Cine e bărbatul frumos, brun, cu cărare aproape pe mijlocul capului și părul lipit pe spate, ă la Ramon Navarro? E iubitul eroinei din romanul *Mirona*, Gian, pe numele adevărat Raoul Spitalier, din tată franțuz și mamă mexicană, fixat mai pe urmă la Nisa. Dincoace e Duți, nevasta lui Durma, - secretar de stat și soț al Madeleinei Lipatti înainte de Dinu -, mort înghețat pe munte, episod pomenit în *Pânză*. Iat-o pe Rodica Burileanu, soția lui Eugen Ionescu, frumusețe ciudată, amestec de copil și tătăroaică. Acum Seni, inginer neinteresant, primul soț al Cellei, pe care nu-l iubise ci îl luase doar pentru stabilitate burgheză. Seni, Alfio pe numele lui mic (inspirat din *Cavaleria Rusticana*!) apare și într-o poză de la un ștrand din București, Kisseleff am impresia, alături de Camil Petrescu, acesta mic de stat, cu picioare scurte, în costum de baie cu maiou și bretele, cu părul prea lung, părând mutat direct din birou sau bibliotecă la plajă. Comentează Cella,

care l-a iubit și crede că inspirat, chiar și bine-sfătuit în cele literare era frică de sărăcie și de ridicul, complexat, fiind surd și scund.

Aici e Puiu (Raphaël) Denize, mandor, fiul lui Gaetan Denize, secretar și bibliotecar al reginei Maria. De avocatul Mircea Ionescu, - pacient prieten, de curând dispărut, alt împărat odinioară de Balcic, posesor al unor frumoase acuarele de Arnold cu aceluși subiect și al unui album cu fotografii făcute acolo de el însuși în 1938 - următoarea istorioară: principesa Ileana a ținut morțiș, într-o noapte cu lună, se plimbe pe mare cu barca, deși anunțase furtună, motiv pentru care Puiu Denize a pus să tragă la vâsle mai ofițeri de marină. Furtuna prezisă venit și barca nu s-a mai întors, ceea ce a produs, firește, panică. Dar un pescar sau marinar bătrân și experimentat ghicit că vântul dusesse barca spre nord și că naufragiații vor fi ajuns la Creta. Și într-adevăr i-au găsit pe acolo într-o căsuță, deja uscați și bătăieși, ceva pentru încălzire. De aici zvonul Bucureștii lacomi de scandal, desigur, așa-zisa orgie a Principesei cu jefitori ofițeri de marină.

CELLA a pomenit, în *Pânză*, ei, și despre „cei săi“ Balși“ (frații și verii Balș) figuri marcante ale Balcicului estival, dintre care ei îi plăcea mai mult Amalia, devenit apoi judecător, dispărut la tremurul din 1977. L-am cunoscut bine și îngrijit medical o vreme, și sfârșitul vieții, pe Matei Balș, faimos temut profesor de boli contagioase la Spitalul Colentina, despre care știu că, - excelent înotător de crawl, de fel și skieur, rugbist, trăgător cu pușcă la țință, altfel zis autentic „polisportist“, pe lângă că reputat doctor, - n-a lipsit nici o vară de la Balcic timp de 14 ani, între 1924 și 1938 încă din vremea adolescenței. Cum nu citise *Pânza Cella* m-am bucurat să i-o împrumut (o anume la ea cu dedicație, din ziua cu album de fotografii), pe urmă, comentându-mi am vorbit deseori despre Balcic, încât multe lucruri privind fermecatul târgușor dobrogean de la el le știu.

„Șapte Balși“

mea, de pildă, că ajungeai acolo ved-
d cu un tren personal până la Med-
ia, pe urmă luai alt personal până la
zargic, în fine o mașină te aducea pe
podis de unde, în coborâre, marea te
âmpina neașteptat de înaltă (vezi și
Bucuța acest ciudat efect optic),
ensă și strălucitoare. Viața, pove-
e Matei, era ca în rai: înot, jocuri în
i, concursuri și întreceri sportive,
evire la soare, după-amiezele somn,
oi la cafea la Mamut, spre seară
mbări prin împrejurimi, la întoarcere
pas pe terasa Coanei Zincuța Balș,
tușa lui, întuneric, șoapte, discuri la
efon, noaptea somn adânc, cu tre-
ea în strigătele „turcaleților“ cu be-
e și iaurt. Bărcile cu care ieșeau la
re se numeau „Mama lu’ pește“ și
pitanu Robertu“, cum se afla și scris
ele. Dintre localuri își amintea de
cotitură“, unde se producea guristul
ță, de „Elita“ unde se duceau să bea
e, de „Regina Noptii“ (*mi-e dor de
ți cu lună plină*), de „Roata Lumii“.
și un turc la cârciuma lui Caramiti,
nume Demir (adică fie, r pomenit și
Pânză), care lua în dinți o masă și
sa cu ea, sau își vâra la spate, pe sub
u, o mătură, clătînându-se apoi ca
curcan înfioat. Am mai aflat din altă
te și de existența cinematografului
inciar“.

De fapt lumea burgheză mergea la
ovilă (denumită pe urmă Carmen-
ya, Eforie); aici la Balcic venea
ema, pictorii mai ales și actorii, dar
lumea bună“ („Penescăria și Gole-
să“, cum zicea Păstorel Teodorea-
u. Rugându-l să-mi povestească cine
u iubitorii Balcicului din această ca-
gorie socială Matei Balș mi-a po-
enit multe nume cunoscute, unele
itabil boierești, însoțite la ocazie de
cle amuzante (ofițerul de cavalerie
ai Ressel era „Căpitanul O.K.“, avia-
ul Edy Grant „Căpitanul de Pernam-
co“), oameni cu stare, cu excelență
gătire profesională, beneficiari ai
ei educații îngrijite, favorizați de
rtă în acei ani, care aveau însă să se
imbe atât de radical. Căci „teroarea
riei“, după vorba lui Eliade, care în
ând îi va lovi și pe ei, începuse deja,
existând cu acest paradis al vacan-
or fericite și nepăsătoare.

INTR-O după-amiază de dumi-
nică cu ploaie mare, în toamna
anului 1985, am pus la cale cu
fesorul Matei Balș și cu vârul său,
oscutul arhitect Ștefan (Pepi) Balș,
e și el mi-a fost pacient ulterior, o
tâlnire de lucru“ în Intrarea Amzei,
O-na Ioana Odobescu, fiica lui Ionel
clescu, și acesta cândva în grija mea
dicală la Spitalul Colentina, desă-
șit gentleman cu care mă împri-
nisem și mi-l arătase prima oară pe
tei Balș adolescent, în poze de la
ic. Cu acest prilej gazda noastră
a pus la dispoziție o multime de fo-
rafii din albumele de familie, pe
gă ale celorlalți care se osteniseră să
ică, pentru o documentare cât mai
npletă, quasi-științifică, și un mic
lou al pictorului Constantin Cons-

tantinescu (Tică), de care era îndră-
gostită romantic, la Mangalia, eroina
din *Pânză*, acolo apărând cu numele de
Petre Barbu, zis și Ali Baba, - tablou
făcut, pare-se, la Balcic, dacă nu cumva
în Maroc, la Marakesch. Am stat aple-
cați asupra acestor fotografii vreo trei
ceasuri bune, înarmați cu lupe, sub
lampa cu abajur, iar eu, după obicei,
am tot pus întrebări și mi-am luat note.

Începutul s-a făcut temeinic, cu o
gravură veche, din timpul războiului
Crimeei probabil, având inscripția:
*Baltchick (Turquie d’Europe, Bos-
phore), dessiné par Durand Brager*.
Matei Balș adusese (la început n-am
înțeles de ce) o revistă americană în
care era reproduș portretul făcut de
Piero di Cosimo Simonettei Vespucci,
moartă la 17 ani și idolatrizată de
Botticelli. Citim și textul, în care se
spune că această fată se purta în așa fel
de *parcă iubea pe toată lumea*. Matei
Balș crede că aceste vorbe aproxi-
mează ceva din atmosfera de cama-
raderie nevinovată și copilărească bu-
curie care domnea pe atunci în lumea
lor de băieți și fete „de neam bun“, con-
trastând cumva, mă gândeam, cu atmo-
sfera de libertate, excesivă poate, a
boemei din jur. Într-o măsură și endo-
gamia de castă, ca să zic așa, frecven-
tele căsătorii și înrudiri, faptul că se
cunoșteau atât de bine între ei, să fi
contribuit la asemenea atmosferă spe-
cială. Și tot așa îndeletnicirile lor spor-
tive, desigur. Constată, cu melancolie,
Matei: din toți câți eram la început la
Balcic am mai rămas doar cinci: trei
aici (în țară adică, el, Ștefan Balș și
Paul-Emil Miclescu - PEM - cel care de
curând evocase într-o cântăcă *Bucu-
reștii trăsurilor cu cai*) și două afară (în
străinătate adică, Ștefana Goleșcu,
devenită prin căsătorie Cantacuzino, și
Despina Goleșcu, măritată Hodoș,
cândva doamnă de onoare a Reginei-
mame Elena, - amândouă în Statele
Unite).

Nu, nu era calcar cum crezusem,
pământul albicios-gălbui atât de carac-
teristic dealurilor și râpilor din zonă
(care, strălucind în lumina lunii pline, a
dat numele de Coasta de Argint mar-
ginii golfului dinspre Caliacra), ci argi-
lă, lut, știe Ștefan. Încep să mă orientez
puțin și printre locurile care apar mai
des în fotografii, așa, de pildă, ciudatul
gurgui golaș botezat de ei Jeanne-la-
Folle (fără să-și mai amintească de ce
aleseseră tocmai numele acestei regine
a Castiliei din secolul al 16-lea), lacul
„cu peștii roșii“, pontonul unde sunt
făcute cel mai adeseori pozele, situat
dinaintea palatului Reginei, acesta
invizibil din cauza multor copaci, moa-
ra (mare cât o cazarmă). Dar mai ales
așa-zisa „magazie“ a Zincuței Balș, clă-
dire sobră ca o biserică protestantă, cu
ferestre mici, deasupra căreia se afla
„tava“, terasa unde, serile, se sta la șue-
tă, se ascultau plăci de patefon și se
dansa, sau se juca table cu Coana Zin-
cuța. Înțelegerea era că cine pierdea
să-i aducă cinci pietre negre plate sau
zece albe, cu care ulterior ea a pus să se
facă în curte un pavaj în formă de

La Balcic, pe ponton, în vara anului 1934

cioară; iar dacă pierdea ea făcea tratație
câștigătorului cinci rahaturi cu nucă,
excelente.

Ce sunt, întreb, tufele astea ciudate
pe care le văd mereu prin curți, ca niște
mături cu cotorul în pământ? Chiar așa
se numeau: mături, dar mai erau și tufe
de cimbrisor și mai peste tot de pelin,
izma și mușetel care se încingeau la
soare și răspândeau suave miresme. Cel
mai des apar în fotografii surorile
Goleșcu („Goleșcăria“ lui Păstorel):
Ștefana, Despina și Dina, cu figuri aris-
tocratice (un american ar zice că aveau
„class“), mai ales cea din urmă. În ge-
neral nu prea erau de văzut - cel puțin
după canoanele actuale - femei propriu-
zis frumoase la chip, cu câteva excepții:
Marioara Miclescu (soția lui Ionel Mi-
clescu și mama Ioanei Odobescu),
Hélène Zănescu (soția lui Paul Ză-
nescu, diplomat ce va muri înecat în
Bretania), Ada Botez (de care am po-
menit mai înainte, cea poreclită Ca-
racăz, soția dintâi a lui Călin Botez și
pe urmă a lui Petre Carp, inginer spe-
cialist în avioane și inventator), în fine
Ileana Cerchez. Dintre băieți cel mai
arătos mi s-a părut, la fel ca Cellei
Serghi, Andrei Balș, cel omorât la
cutremur, vârul lui Matei, care semăna
puțin cu Karajan, zice Ioana. Matei
avea un corp agreabil, de sportiv, cu
deltoizi și pectorali de înotător, pântec
supt, fese rotunde și „calopige“ ca pe
amforele grecești, dar încă din ado-
lescență se ținea puțin adus de spate.
Spune Ioana: din cauză că până la vâr-
sta de trei ani n-a dormit în pat, ci pe
scaun, suferind încă de-atunci, și toată
viața, de astm bronsic. Iată-l aici într-o
fotografie la malul mării, în picioare,
învâțând șapte fete culcate dinaintea
lui, pe burtă, ca niște broaște, în apa
mică, arta înotului.

În pozele de mai târziu apare Niky
Chrissovelony, frumos ca un actor de
cinema, genul play-boy, tânăr, bogat,
englezit, homme du monde, sportiv (că-
pitanul echipei de rugby a Tennis Clu-
bului Român), cu moșie la Ghidigeni,
soțul Georgettei („Dodoi“) născută
Lakeman. Tatăl ei, Conu’ George
Lakeman, născut la noi în țară, era fiul
generalului englez care, sub numele de
Mazar-Pașa, fusese consilier militar în
armata turcă pe vremea războiului de la
’77, pe urmă căsătorit și rămas aici.
George Lakeman a ținut în casă arme
până după ’44 și când a venit polițaiul
să i le ia și l-a întrebat: Câte? i-a răs-
puns: 24. Pe onoarea Dumitale? Nu, pe
onoarea mea 26! „Dodoi“ nu era nici ea
frumoasă, comparată cu soțul ei atât de

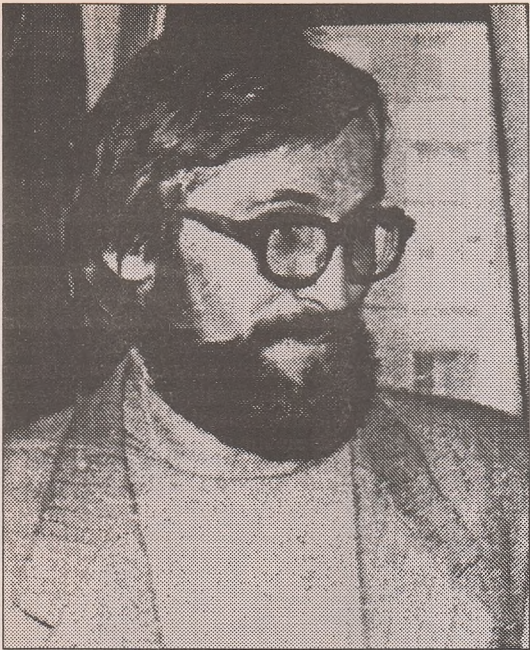
arătos, Ștefan însă completează: nu era
frumoasă dar era ștofă bună (ceea ce
valora în lumea lor, mult mai mult
decât înzestrarea fizică).

Într-altă fotografie apare Marioara
Miclescu alături de Dina Goleșcu, cea
dintâi cu un ochi umflat și învinețit de
la un meci de baschet (căci a jucat chiar
și în echipa națională din epocă, la fel
ca fiica ei și, mai târziu, una din ne-
poate), cealaltă cu un plastru aplicat
sub pleoapa de jos peste o mică tăietură
după o joacă mai violentă, de-a pirății,
pe lângă barcă. Când erau în costume
de baie fetele se încingeau cu cordoane
albe, c’était le grand chic, comentează
Ioana. Altfel se îmbrăcau cu rochii de
vară, ca în București, doar că mai
ușoare și deschise la culoare. Nu se
purtau pantaloni - abia mai târziu apar
șorturile, și acelea destul de lungi, nici
pălării. În picioare aveau espadrile de
pânză cu tălpi și nojițe de sfoară, din
care purtau cam la fel și băieții, aceștia
în cămăși cu mânecă scurtă și pantaloni
tot lungi, uneori albi.

Pe unde locuiau? Întreb. „Gole-
scăria“ la Naidenof, mare comerciant,
țineau acolo casă deschisă pentru toți
prietenii, veneai pentru o zi și stăteai o
săptămână, adaugă zâmbind Ștefan.
Mama fetelor Goleșcu era Tante Leni
(căci toate doamnele mai în vârstă din
mediul lor erau „tante“). Mai era și casa
Calugherova, - o bulgăroaică recoman-
dată de pictorul Jean Steriadi - care în-
chiria camere și spăla cucoanele pe cap
cu apă de ploaie, pe urmă le oferea du-
ceață de trandafiri sau sacăz, își amin-
tește Ioana. Dulcețile astea de trandăfil
(precizează Matei pronunțarea corectă)
și de smochine, ca și șerbetul de sacăz
(o rășină, mi se spune, extrasă dintr-un
conifer) se găseau și la cafenelele lui
Mamut și Ismail, sau la cofetăriile celor
doi Avgherimidis. La „Trei Cocoși“ ti-
nea birt Apostol și se mâncau cotlete de
berbec. Nu aveau obiceiul să bea, cum
va fi obișnuit să facă boema, deși se
tachinau cum că „bea Goleșcăria de
dudue magazia“. Ismail, cel cu cafe-
neaua, a ajuns ulterior majordom la
Nouchette Gafencu, soția bine-cunos-
cutului ministru de externe. Aduc vorba
despre Mumcil, unde știam că fusese
odată Holban cu prietena lui Tanți.
Ioana pronunță Muncilul, îmi spune că
era un cătun din apropiere unde și ei
făceau după-amiezele plimbări și își
amintește că pe case tătarii creșteau
dovleci.

Mihail Constantineanu

(Continuare în pag. 14)

Vasile ANDRU

Erou rătăcitor

1.

MAREȘALUL Valdemar stă întins pe canapeaua cafenie. El singur și rănilor sale, el și suferința sa. Piciorul rănit îl doare, alifiile scumpe nu au avut efect. *Singurul beneficiu al unei boli este iluminarea!* - el pare să întrezărească aceasta.

Aude bătăi în ușă. Răspunde: Poftește!

Intră Hubertus, face o ușoară plecăciune.

Mareșalul Valdemar îi face semn să aștepte până se ridică.

Hubertus îi amintește că sunt două cereri de audiență. Doi ambasadori insistă să fie primiți. Ei se află în castel de două zile. Au adus daruri. Ei sunt mesagerii a două mari puteri, Franța și Olanda.

Mareșalul Valdemar știe pentru ce au venit. Știe ce vor ei să ceară. Când se stărnește război, suveranii își aduc aminte de el. Oaspeții lui sunt pe picior de război. Franța și Olanda, prietenele lui, iubirile lui, țările triumfului din tinerețe, țări în care două străzi purtau numele lui, iată, s-au încolțit! S-au lovit! - Și amândoi ambasadorii vor să ceară, fiecare pentru suveranul său, ca el, Valdemar, să accepte comanda ostirii. El, Valdemar, este un specialist al victoriei. Asta-i profesia lui de bază: victoria.

Ostilitățile între Franța și Olanda au început în martie. Martie este luna sângelui aprins, lună afrodisiacă. Mareșalul cântărește: Franța sau Olanda? - Franța are oști bune, Olanda are cetăți inexpugnabile. Ambele au avantajele lor. Mari! Dar le mai trebuie ceva: capul de strateg al mareșalului Valdemar. Cine-l câștigă pe Valdemar, acela câștigă războiul. Mareșalul știe asta. El este un încrezut, este un înfumurat. E oarecum firesc. Prea de multe ori a învins. Victoria nu lasă timp de introspecție. El își apreciază calitatea de învingător, nu și cea de simbol. (Azi vom zice: învingătorul, un produs al nevrozelor vremii, un produs al complexelor Cain.)

- Hubertus, mi-ai calculat conexiunile astrale?

- Sunt gata, excelență.

- Cum arată cerul soției?

- Luminarii pe tron, excelență.

- Te cred. Cei mai buni ani! 55 de ani este vârsta cea mai puternică și deplină a omului. Simt puterea acestei vârste. Tu câți ani ai?

- 30, excelență.

- O, mă obosește gândul că aș avea 30 de ani... Câte războaie aș mai avea de dus de la capăt... Nu-i stresant să ai 30 de ani?

- Dimpotrivă, excelență.

- Adu-mi aspectariul. Azi sunt un trândav, iar tu ești un prieten al trândavilor.

- Doctorul spune, dimpotrivă, că vă mișcați prea mult și nu dormiți nopțile, și nu urmați prescripțiile sale, și rana nu se vindecă.

- Doctorii atâta știu... Hubertus, a sosit scrisoare de la D'Alembert?

- Nu, excelență.

- S-o fi supărat filosoful pe noi?

- Nu cred.

- Atunci de ce nu-mi răspunde la scrisoare?

- E un filosof, excelență.

- Poți pleca.

- Excelență, ambasadorul Franței insistă să-l primiți acum.

- Măine.

- Ambasadorul Olandei a adus daruri mari! Vrea astăzi! Zice că-i urgent, stare de război.

- Măine... poate mâine! spune mareșalul Valdemar.

Secretarul iese. Mareșalul face doi pași prin camera cu ferestre înalte. Se oprește la o fereastră, dă într-o parte draperiile. I se arată imaginea grădinii. Primii copaci înfloriți. Îl bucură copacii înfloriți. Este 2 mai și el are 55 de ani. Copacii înfloriți nășteau în el dorințele vieții. Floarea stărnește dorință, limpezește vocea instinctelor, durată, acuplare, totul șoptit și inconștient, răzbătând sub forma bucuriei. Floarea este dincolo de rațiune. Culorile ei, uleiurile ei volatile. "Eu ce mai am de făcut?" se întreabă. Simțea încă o dată, lângă explozia florală a ciresului, că 55 de ani este vârsta cea mai bună a omului.

Trăgându-și piciorul rănit, se îndreaptă iarăși spre canapeaua cafenie. Durerea se liniștea, *iluminarea durerii scădea*.

Își aduce aminte că doi suverani sunt în război și-l solicită să conducă una din oști. Și unde pune el mâna, iese victorie.

Ce oaste să ia?

Se așează. "Măine... poate mâine..." zice el, încă resimțind pe retina ochilor albul strălucitor al florii de cires. Măine!

2.

MĂ AFLU în casa doamnei Leonora, urmasă peste timp a mareșalului Valdemar. Strănepoata. Ea îmi povestește. Ea lovește în strămoșul ei.

- Un troglodit! Un primitiv, un războinic sângeros! strigă Leonora de la înălțimea ei clădită pe artă și pe aristocrație ruso-moldavă.

Ea are energia strămoșului. Lovește în strămoș cu propria lui energie, venită direct din el.

Eu stau pe canapeaua veche, moștenire din secolul 18. Ascult cum ea, strănepoata, îl evocă pe mareșal. Îmi destramă admirația. Lovește în strămoș, căci este cu două secole mai rafinată decât el, cu două clase de sensibilitate mai sus decât el, cu două curți regale.

Tatăl ei s-a născut la Petrograd și a strălucit la Cernăuți, la Sucevița. Bunicul ei a fost jupuit de viu de bolșevici. Bunicul era ofițer de curte imperială și încercase să-i salveze pe Romanovi.

Casa Leonorei este o oază patriciană într-un secol plebeu. Străbați tunelul timpului și ajungi aici, în oază. Leonora este baronesă, într-o lume fără ranguri. Are drept la acest titlu, dar trăiește în lumea fără ranguri. Totul e pierdut: aerul bun, apa bună, rangurile bune. Leonora mai corespundează cu regi detronați, iar unele scrisori chiar ajung la destinație, lăsate de cenzura română, care a început să tolereze un procent de inofensivi cu blazon.

Străbunicul ei, mareșalul Valdemar, a fost un om fără țară. Dar nu precum cei exilați și alungați din pământul lor, ci dimpotrivă: el era răvnit

La Balcic, cu Cella Serghi și „cei șapte Balși”

(Urmare din pag. 13)

ERA LA MODĂ o coafură cu cărare la mijloc și părul lipit strâns, ba Ioana își mai aranja peste urechi și niște "telefoane" sau "macaroane". "Blonda suedeză" din *Pânză* era Asia Reichmann, evreică-rusoaică fugită de comunism, ajunsă la Balcic ca elevă a picturii Steriadi, ca și Letiția (zisă Leona) Lucasievici, devenită mai apoi nevasta lui. Se mai locuia și la vila Teodoru, acesta fiind un marinar autohton, sau la vila Jacobson, sau la casa Parușef. Apa se aducea cu sacaua de la cișmeaua pe care o știi din cartea cu excelente fotografii sepia, din 1932, a germanului Kurt Hielscher. Baschet se juca la "Ifca", adică pe terenul Y.W.C.A. de lângă palatul Reginei. Neexistând altă plajă cu nisip decât minuscula "La Trei Cociși", aveau barcagii lor care-i scoteau mai la larg pentru înot: Riză, Memet, Ali. Puștiul ăsta e Asan cel peltic, aici șade lângă un avion mic, cu două locuri, cu care sosea în week-end magistratul George Balș, frate cu Matei. Exista de altfel și o cursă aeriană săptămânală. Ionel Miclescu, pe la începutul anilor '30, venea cu mașina lui marca Hupmobile, din

poza asta. Într-o căruță hodorogită mânăta prin praf de un turc bărbos e Henri (Togo) Cathargi, pictorul, mergând "la motiv". Uite-l și pe Alexandru Balș, frate cu Matei, mort în închisorile comuniste. Dar cine este bărbatul ăsta plonjând fotogenic de pe ponton? E Caju (de la Kasimir) Branițki, polonez de neamul lui. Dincoace e Nădejde Flondor, destul de frumoasă sau, ca de atâtea ori, mai mult "bine" ("mieux que belle"). Erau multe cocoane cu acest pronume, la modă atunci. Aici e "Melancoco" Negulescu, poreclită astfel pentru că suferea de nevroză depresivă, la școală venea numai la ora a doua, la 9, neputându-se trezi la timp. Ulterior s-a sinucis. A fost soția lui Burgele cel de la Paris, fratele cunoscutului chirurg și profesor de urologie.

La 15 august, de Sfântă Măria Mare, se făcea sărbătorirea multelor Marii, Marioare, Marie-Jeanne, Marie-Ange și Anne-Marie, prin concursuri de înot. Într-un an Matei Balș a câștigat, cu asemenea coazie, o rață aruncată în mare, pe nume Benone, care avea răul obicei să ciupească de picioare fetele când stăteau la plajă întinse pe chaise-longue-uri. Bezelele, își amintește cu precizie Ioana, cu care îi trezeau diminețile "turcaleții",

purtându-le pe tăvi atârinate de gât, erau de 25 de bani, de 50, de 1 și de 2 lei. Dar venea, cu pandișpan, și "l'homme-chien", (căci semăna cu un bulldog) întâlnit apoi de Tante Ștefana Cantacuzino într-un autobuz la New York. Văd aici o horă mare întinsă pe un câmp, după costume recunosc a fi macedonenii, ceea ce mi se confirmă: exista într-adevăr o colonie a acestei etnii, adusă de autorități să lupte împotriva tâlharilor bulgari, celebrii "comitagii".

PE PONTON, într-un grup mai mare, se află Armand de Grouchy, care lucra la noi în petrol, urmaș al celebrului mareșal al lui Napoleon, Emmanuel de Grouchy, întârziat de la Waterloo, când francezii au pierdut, zice-se din cauza lui, decisi-va bătălie. Povestește Ștefan Balș: într-un rând, acest Armand era invitat la masă de prințul Știrbey, dar a sosit cu întârziere, ceea ce l-a făcut pe Alexandru Balș să constate: *Armand arrive, naturellement, toujours trop tard*. Franțuzul s-ar fi ofensat la aceste vorbe, ar fi fost chiar gata să-l provoace la duel pe vinovat, cedând numai la presiunile celorlalți comeseni, deopotrivă amuzați și alar-

mați (Matei Balș contesta însă această parte finală a istoriei). Recitind într-o zi volumul al doilea din *Le côté de Guer-mantes* (la pagina 156 în ediția N.R.F. pe care o am, a șaptea, din 1921) peste ce nimeresc? Le petit Marcel se afla pentru prima oară în hotelul ducelui și ducesei de Guermentes, invitat la dejun, care începuse deja, când apare, cerându-și scuze, un M. de Grouchy, venind de la vânătoare, întârziat cu un ceas de deraierea unui tren. Soția lui, - venită singură, din vreme, la masă, și ea o Guermentes după naștere, așadar spirituală și răutăcioasă, - i-a spus atunci: *Je vois que, même pour les petites choses, être en retard c'est une tradition dans votre famille*. Dar ducele a aplanat lucrurile: *Asseyez-vous, Grouchy, et ne vous laissez pas démonter*.

Am înțeles atunci și mai bine că între lumea aristocratică din faubourg-ul Saint-Germain de pe vremea afacerii Dreyfus și "beau-monde"-ul bucureștean care mergea verile, între cele două războaie mondiale ale secolului următor, să se prăjească la soare pe pontonul din îndepărtatul târgușor balcanic cu nume quasi-proustian, existaseră nu puține asemănări.

În pragul morții

peste tot și avea lăcomia de a fi peste tot. "Homo universalis!" îi zicea filosoful D'Alembert, un elitist și el. "Omul primitiv!" îl corectează Leonora pe filosoful iluminist.

Când se isca război în Europa, beligeranții alergau la el. Băteau la poarta lui. El, Valdemar, avea trei case pe glob. Una în Danemarca, una în Estonia, una în Transilvania... Ei băteau la poartă și-l chemau să conducă o armată. Victorie sigură de partea aleasă de el.

Doamna Leonora îmi arată acte, documente, însemnări. Zice: "Atât am mai păstrat din arhiva marelui și a urmașilor; restul am donat la arhivele statului". Doamna Leonora zice: "Timpul are grijă de toate!"

Ea urmărește atentă arborele ei genealogic. Pasiunea heraldică îi întârește simțul înruderii planetare. Marii obsedați ai genealogiei ajung solidari cu omenirea, ei descoperă că individul se varsă în speță. Dispare străinătatea: înrudirea devine palpabilă, sângele circula de la unul la altul. Doamna Leonora are convingerea că toți oamenii se înrudesesc cu toți. Și asta nu-i o concluzie trasă din deducție filosofică sau contemplativă, ci din viața ei, din arborele ei genealogic, în care vițe nobile și vițe plebeiene se întâlneau, se amestecau, se decantau într-o zarvă a creșterii și a descreșterii.

Ea este ultimul arhondolog al Carpaților. Orice nume, cu sau fără strălucire, era atestat în statisticile ei vaste. De îndată ce-i spuneai cum te cheamă, ea te înscrisa în tabloul studiat, la locul cuvenit, în conexiuni și interferențe cu Grecia, cu Etruria, cu Idumea. De îndată ce i-am spus numele meu, a zis: "Am cunoscut-o pe prințesa A. din Lvov; a fost căsătorită de două ori, cu cutare și cutare". Eu am negat că ar exista vreo înrudire, dar ea venea cu argumente care, dacă nu ar fi fost atestate prin folclorul familiei mele, aș fi zis că țin de arta devinației.

3.

SPRE seară, mareșalul Valdemar și-a adus aminte că are doi oaspeți mari. Cei doi ambasadori nervoși, fierți, așteptau primirea. Și-a adus aminte de ei, pentru că l-a mai lăsat durerea. Când durerea îl lasă, el se gândește la spadă, la război. Când tace suferința, răbufnește orgoliul.

Se ridică, face câțiva pași prin încăpă, târând piciorul. Da, alifiile medicului nou și-au făcut efectul, durerea s-a potolit.

E seara. Are o stare de îngândurare cu vagi urme religioase. Pe cine să ajute în acest război? La cine să se angajeze, la francezi sau la olandezi? - Nu argumentele vor decide, ci inspirația. Boala, claustrarea din aceste zile i-au dat un ritm interior mai liniștit. *Boala e începutul introspecției, a tăcerii inspiratoare.* Tristețea și simțul zădărniceii, străine firii lui de fier, s-au instalat treptat în mintea lui. Zădărnicie... Se mișca printre obiecte zadarnice, cu detașare. Care din două nații? Iubise cultura Olandei, la fel și pe cea a Franței, i-a citit în original pe Spinoza, pe Erasmus... pe Voltaire. Dar oamenii mari sunt argumentele

rasei umane, nu ale unei țări anume... Să aleagă pe motivul rudeniei? Era rudă și cu casa dinastică franceză, și cu cea olandeză. Toată Europa este înrudită cu el, iar el a umblat cu spada scoasă printre rudele lui europene.

Ambasadorul Olandei a transmis darul, două tablouri de preț. Ambasadorul Franței a adus aur și cărți legate în piele fină.

Valdemar așteaptă răspunsul bun de la inspirația nopții. Lumina nopții va scrie în ochiul inimii. După trei decenii de oaste, acum știe că victoria vine în tabăra aleasă de el. Este "omul providenței".

A făcut o rugăciune, dar fără profunzime. Și Dumnezeu nu i-a vorbit.

Scene din viața lui răzbitoare, de Cavaler al Vulturului Alb, se perindau prin fața ochilor. Ce foloase am adus? se întreba. La 13 ani el a luptat pentru Polonia, la 14 ani pentru Suedia, la 15 ani pentru Danemarca, la 16 ani pentru Spania, la 17, pentru Austria... Un erou precoce, înalt și norocos.

Foarte târziu, înaintând în vârstă, și-a dat seama că bucuria lui de erou nomad este a câștiga. Prin el se întăreau domniile, se consolidau steme, semne politice; dar el era numai câștigătorul, nu și semnul.

La 17 ani el lupta pentru Austria, el cucerea orașul Timișoara, eliberându-l de sub turci. La Timișoara, în al treilea an al războiului ruso-turc, și-a întărit ideea că tabăra în care luptă el este victorioasă, și că el aduce victoria.

Adoarme în mijlocul unei evocări, în mijlocul unei iluzii. Se trezește iar.

Mijesc zorii, dar în capul lui nu miște răspunsul. Cu cine să lupt? Unde este voia cerului? Prin cap i se răzlețesc iarăși scene, memoria selectivă a slavei, reparații fantasmaticale ale declinului său de astăzi. Slujirile tineretii, sărbători efemere... La 28 de ani a fost făcut mareșal al Saxoniei... La 30 de ani a câștigat o bătălie pentru finlandezi și una pentru sicilienii. La 35 de ani a fost general de artilerie la ruși, sub țarina Anna Ivanovna, nepoata lui Petru cel Mare. La 39 de ani descindea la Iași, împreună cu Dumitrașcu și Constantin Cantemir. Ieșenii l-au primit triumfător și el a iubit orașul acela, slava lor îi stârnea o vanitoasă iubire.

La 43 de ani aducea victoriei regelui Ludovic 15 al Franței. Franța și Olanda, iubirile lui, înălțările lui.

L-a antrenat în viața de erou nomad și pe vărul său, Mauriciu de Saxa. Stimulase și-n acela vocația planetară. Căci vocația planetară e ușor s-o stimulezi exaltând gloria. Îi plăcea să creadă, la un moment dat, că Europa arată așa pentru că el și cu vărul său Mauriciu de Saxa au făcut-o să arate așa.

Un cronicar, în exaltarea sa, poate naivă, poate interesată, a scris: "Valdemar nu cunoaște altă lege decât a providenței; unde pune el mâna, este lucrul providenței".

Vărul său Mauriciu de Saxa a murit de câțiva ani. De atunci, Valdemar s-a simțit tot mai singur... Se mai flata cu prietenia lui D'Alembert, iar D'Alembert la rândul său se amăgea că-i inspiră idei iluministe. Lumea e un tâg de iluzii. Era un veac al amă-

girilor iluministe și a despoților luminați și a ultimului războinic rătăcitor.

Va mai lupta o dată. E în stare să se mai facă o victorie pe lume. Care-i tabăra, de data aceasta? Franța sau Olanda? Cine merită să stăpânească pe continent în următorii o sută de ani?

*

DOAMNA Leonora, urmașa, răzvrătită, îmi spune despre străbunul ei:

- Un vanitos! Un ambițios troglodit! El a luptat doar pentru faima sa și pentru numele său, pentru putere și glorie. Un medieval! Un bandit!

Eu însă luam partea întâmplatului, partea simbolului, ziceam:

- Să-l vedem în sistemul său de referință: secolul 18. Un ecumenism al spadei!

- Un bandit! repetă strănepoata. Mulți din iluștrii mei strămoși au fost bandiți. Oho, dar cine nu are bandiți în arborele genealogic? Puterea este abuz și crimă! Nu se gândeau decât la ei, orgolioși și lacomi de faimă!

4.

VALDEMAR scoate un geamăt, se răsucesce în pat. Medicul nou este sobru, iar sobrietatea doctorilor îl descurajează pe mareșal.

Afară este soare bun și pomi înfloriți. Ambasadorii voiau răspuns grabnic. Simțeau și ei că acum, ei trei jucău cartea sorții. Pe Valdemar îl doare iarăși piciorul, zvâcnește, e fierbinte; și nici o inspirație nu-i venise, nu-i vine. "Omul providenței" nu ghicea de partea cui este acum providența.

Își mai acordă o zi de gândire... Le transmite prin Hubertus că mâine, da, mâine îi va primi.

Amândoi ambasadorii trimit curier suveranilor, ei dau sistematic un raport precis al așteptării în vestibul, ei înfloresc plauzibil, ei spun că da, există speranțe, mareșalul a anunțat că-i va primi.

- Mai lăsați-mi o zi de gândire! spune Valdemar iarăși.

Ambasadorul Franței prinde prilejul să strecoare o epistolă, el folosește arta seducției rapide, franțuzești: "Amintiți-vă, excelență, că Franța vă divinizează, vă ridică altare, botează cu numele Valdemar bulevarde și piscuri montane! Luptați pentru Franța, patria excelenței voastre! Salvați-o de hoardele barbare. Fără Franța, nu există civilizație în univers..."

Ambasadorul Olandei scrie și el un mesaj, venind cu balsam de Olanda, cu arome verbale directe. "Excelență, în Olanda vă așteaptă posesiuni - un teren de vânătoare dăruit recent. Și vă mai așteaptă gândirea liberă! Franța este o viperă verde și a supt sângele Europei, gândirea liberă încă este înăbușită acolo și toate capetele luminate ale francezilor au emigrat în Olanda, au ales libertatea, cum se zice... Apărați acest bastion, care-i patria excelenței voastre etc."

- Măine!... mormăie mareșalul Valdemar, voi vorbi cu fiecare pe limba nației lui.

Valdemar vorbește 14 limbi străine. Cu fiecare pe limba lui. Țări, tronuri, seminții...

Încă o noapte. O veghe chinuită. Iar în mintea suferinței nu se arată in-

spirații marțiale. În mintea suferinței pot intra veștile cerului. *Buzele lui Dumnezeu produc adieri vibratorii*, care, în mintea durerii, se vor lega în sensuri. Mareșalul este palid, inima lui are un zvâcnet ciudat. Respirația se oprește. Timpul se oprește un timp. Când deschide ochii, îl vede pe doctor, sobru, având siguranța actelor definitive.

Este 8 mai. Ambasadorii nu i-au văzut umbra de 24 de ore. Apoi Valdemar le spune prin Hubertus că încă n-a primit răspunsul providenței. Dar îl așteaptă.

Ei sunt prea încordați ca să-l suspecteze de dramatizări sau de ajustare a legendei. Ei admit că da, este o problemă care se dezleagă în cer, mai sus de voința oamenilor.

Ei așteaptă încordați, ei trimit rapoarte scurte, ritmice.

Pe 11 mai, Valdemar reușește să se deplaseze sprijinit, merge în camera de porfir, de unde vede și mai bine splendoarea grădinii. Privește pomii. Și pomii înfloriți îi provocau dorinți vicioase.

Seara, tonusul este în ușoară creștere, nu însă până la zădărnicia deciziilor politice. Un vag interes pentru un tratat de alchimie, pentru Biblie... Un vag interes pentru curierul zilei, o bruscă mijire de interes pentru o jalbă a timișorenilor, o semnalare a "chine-zului" (sau cneazului) Banatului, o cruzime la hotare. Da, gândește mareșalul, pacea nu-i trainică. Dar oare l-a interesat vreodată pacea? Sau numai aceea pace care ține de slavă...

"Îi voi scrie sultanului!" promite Valdemar răzlețit, participând tot mai incoerent la incoerența lumii.

*

PE 12 mai, Valdemar a cerut să fie purtat în grădină. Este ziua în care el n-a scos nici un cuvânt. Ambasadorii încă îl mai pândeau, încă mai sperau că este tăcerea care precede marea revelație: tăcerea dinaintea tunetului, care va schimba ceva în Europa. Și el, mareșalul Valdemar, epavă glorioasă, primea astfel omagiul inconstient datorat numai simbolurilor. Era o răsplată zadarnică, născută din confuziile puterii pe pământ.

Este plinul lunii mai, când sângele luptătorilor se aprinde ușor, și marile proiecte, și marile ambiții sclipesc în ochii de lut ai căpeteniilor umane. Căci oamenii mai au căpetenii și triburi, ca o neputință a păcii și a iluminării.

Mareșalul Valdemar abia mai ține ochii deschiși. Terminarea lui pare chiar o frumoasă liniște. Ruina lui pare chiar solemnitate. Are 55 de ani, freamătul puterii sale de altădată nu apucase să se transforme în înțelepciune. Haosul prinților a hrănit viitorul lui, destinul lui. A fost neobosit. Boala i-a fost un crâmpiei de virtute: silnică, inițiativă. Providența, de această dată, a lucrat prin boala lui, prin ritmul smucit al inimii lui.

Omul Valdemar tresare, rotește capul, vede explozia florală a pomului alb. Vrea să se ridice, dar nu reușește. Este în pragul morții. Este în ceasul morții.

Arena iubirii și a morții

STAGIUNEA care s-a încheiat se individualizează și prin faptul că am putut urmări dezvoltarea unor programe estetice clare și coerente ale celor mai importanți regizori ai momentului nostru teatral. Mihai Măniuțiu, după o stagiune în care a lipsit, a revenit în mare forță cu trei spectacole - *Omor în Catedrală* de T.S.Eliot, *Caligula* de Albert Camus și *Antigona* de Sofocle - realizate în trei teatre diferite: Teatrul Național din Cluj Napoca (teatru ce a colaborat la realizarea primului proiect al Fundației ART-INTER-ODEON), Teatrul Bulandra și Teatrul Tineretului din Piatra Neamț. Despre iubire este vorba în toate trei, ca și în *Richard III* sau în *Săptămîna luminată*. Poate că acum se încheie ciclul iubirii, iubire explorată de Mihai Măniuțiu din cele mai diverse puncte de vedere, în toate spectacolele amintite mai sus, legate între ele prin această temă fundamentală. Fiecare spectacol pare la început o prelungire a precedentului, definindu-și însă propria identitate, distinctă și inconfundabilă.

Antigona de Sofocle este și ultima premieră a Teatrului Tineretului din Piatra Neamț, un teatru care are din nou toate șansele să redevină un spațiu plin de magnetism pentru cei care creează și pentru cei care iubesc aceas-

Teatrul Tineretului din Piatra Neamț: *Antigona* de Sofocle. Traducere: George Fotino. Versiunea scenică și regia: Mihai Măniuțiu. Decorul: Mihai Mădescu. Costumele: Doina Levintza. Muzica: Mircea Octavian. Distribuția: Oana Ștefănescu, Lelia Ciubotariu, Liviu Timuș, Radu Băitan, Corneliu Dan Borcia, Doru Aftanasiu, Iurie Luncașu, Mihai Dinu, Lucrețiu Mandric etc.

tă artă. Și aceste șanse s-au numit, pe rând, extraordinarul spectacol *Orfanul Zhao* realizat de Alexandru Dabija, cel care a spulberat o stare inertială dînd sens căutărilor acestui teatru, apoi Festivalul de la Piatra Neamț, care anul acesta a avut un farmec aparte, o stare de remember, a dublat tot timpul calitatea spectacolelor invitate, și *Antigona* lui Mihai Măniuțiu, care a avut premiera chiar în timpul Festivalului, ca și spectacolul lui Dabija cu *Jucăria de vorbe* după Argezi.

Antigona pare o prelungire a *Caligulei* poate în special datorită spațiului gândit tot de Mihai Mădescu și din cauza costumelor realizate de Doina Levintza și, în același timp, prin elementele folosite, specifice regizorului. Este vorba tot despre un gest sacrificial, ca și în *Omor în Catedrală*, altele fiind totuși cauzele determinante. De data asta, Mihai Măniuțiu are o forță teribilă, concentrată în trei puncte: decupajul textului și concentrarea lui (spectacolul durează o oră și zece minute), spațiul de joc absolut impresionant, prezența Oanei Ștefănescu și a lui Liviu Timuș într-o distribuție extrem de fină, mobilizată de regizor pentru acest ritual al iubirii și al morții. Construcția spectacolului în sine este ritualică, introducîndu-se și elemente tradiționale, autohtone. Cantorii introduși de Măniuțiu în *Antigona* accentuează acest ritm funerar, fiorul este tragic și poartă amprenta slujbelor de liniște și taină, de răscolire și de meditație din mîinștirile din apropiere, acolo unde se știe cel mai bine că Judecata de dincolo nu aparține oamenilor. De această judecată se teme Antigona și nu de pedeapsa lui Creon. Autoritatea lui, contextuală și morală, este pusă în paran-

teză în fața legilor lăuate de Dumnezeu pe pămînt, iar vocile și murmurul cantorilor comentează sonor deciziile și gesturile Antigonei. Muzica religioasă, de sorginte grecească, compusă de Mircea Octavian, creează o dimensiune tulburătoare a spectacolului, cum tulburător este spațiul de joc. Publicul stă la balcon sau pe gradenele amenajate pe scenă, sala este acoperită în întregime de o construcție metalică pe care este așezată un fel de arenă a morții aflată la picioarele spectatorilor. Această privire de sus către abisul morții dă spectacolului o dimensiune tragică în care povestea personajului, atît de actual și de prezent în realitatea sfîrșitului de secol XX, devine acută și prin faptul că ceea ce este scris, este scris, și, din nefericire, nu poate fi schimbat cu nimic. În tot acest decor negru, o siluetă albă: Antigona care, iubindu-și aproapele și pe Cel de sus, se spală ritualic și se pregătește pentru moarte. Lutul este cel care-i va acoperi trupul, excelent simbol al morții folosit de Măniuțiu. Îngrijind altarele acestea, spălîndu-le pietrele, Antigona nu face altceva decît să mărturisească implicit că dincolo de viață și de moarte există iubire și instanță divină. Acesta este crezul de la care nu abdică și care-i dă puterea de a nu se lăsa înfricoșată de rumoarea maselor agresive, uniforme, ușor de dirijat și de incitat în cetatea lui Creon. În spectacolul lui Mihai Măniuțiu, de o mare forță și acuratețe regizorală, Antigona

este Oana Ștefănescu, perfect încadrată în liniile personajului văzut de Măniuțiu. Cu o prezență scenică statuară, respectînd și ea în interpretare rigoarea spectacolului, avînd o combustie interioară puternică și bine dozată, Oana Ștefănescu face probabil cel mai solid rol al ei de pînă acum. Confruntarea cu Creon, foarte bine construită de cei doi actori, pare una ancestrală. Agresiv, dar cucerit de frumusețea Antigonei, provocat de personalitatea ei, Creon, interpretat de Liviu Timuș, devine și mai odios și mai grotesc, o fiară încolțită de propria-i victimă. Într-o anumită măsură, costumele Doinei Levintza nu se înscriu pe linia dorită de spectacol, repetînd, ca semn teatral, multe linii din *Caligula*. *Antigona* lui Mihai Măniuțiu scoate din nou în evidență trupa Teatrului Tineretului din Piatra Neamț, într-o propunere de spațiu remarcabilă, într-o regie care sintetizează mitul, îl concentrează și-l amplifică, păstrînd dimensiunea grecească, la care o adaugă și pe cea tradițională.

„Antigona“. Teatrul Tineretului Piatra Neamț.
Regia: Mihai Măniuțiu.
În imagine: Oana Ștefănescu în rolul titular

Foto: Paul Antoniu

De la refugiu la comunicare

NUMITE, înainte de 1990, *tabere de creație* - pentru a nu se deosebi prea mult de tabăra de muncă, pionierescă, UTC ș.a. m.d. -, stagiile de vară ale artiștilor, organizate în diverse locuri din țară, erau adevărate forme de refugiu, eliberări temporare de sub generalizatele servituți ideologico-propagandistice. Ieșiți din cotidianul opresiv și mutilant, trăind pentru o clipă iluzia suspendării din timpul istoric, sculptorii, pictorii și graficienii, dar cu precădere cei dinții, au creat o veritabilă civilizație paralelă și au populat peisajul cu urmele lor decisive. Măgura Buzăului, Oarba de Mureș, Sighetul și încă alte zeci de locuri au rămas repere fundamentale, atît în peisajul natural, cît și în cel artistic. Aici s-au înfîlțit, amestecîndu-se profund și inseparabil, solidaritatea umană și forța morală, irepresibila nevoie de exprimare și visul intim al descătușării. Piatra și lemnul, în cazul sculpturii, prelucrate prin imemoriala tehnică a cioplirii, au devenit agenții unei ambiguități fertile care conservă în aceeași măsură energii stihiale și însemne ale spiritualității. Deși rămase în mediul lor originar, ca elemente constitutive ale peisajului, aceste lucrări modifică întregul context adăugându-i aura unei civilizații strănii. Arhaicitatea, cu formele ei fruste și limba-

jul laconic, dialoghează fără crispări cu cele mai îndrăznețe viziuni ale modernității.

După 1990, în viața *taberelor de creație* au intervenit cîteva modificări importante, atît în ceea ce privește aspectele convenționale, cît și modul de funcționare propriu-zis. Mai întîi, ele și-au schimbat tacit numele și au fost rebotezate *simpozioane*, iar, în al doilea rînd, au suportat reformulări explicite în conținut care s-au răsfrînt asupra scopurilor imediate și intențiilor mai îndepărtate. Din evenimente cu un caracter regional sau național, simpozioanele au devenit, în cea mai mare parte, manifestări internaționale, deschise cu precădere spre Occident, dar și spre fostele țări comuniste. Din spații de refugiu ele s-au transformat în locuri de confluență și dialog, în adevărate laboratoare pentru crearea și perfecționarea instrumentelor de comunicare.

Unul dintre simpozioanele relativ tinere, care tocmai a declanșat acum cea de-a șaptea sa ediție, se organizează, de tot atîția ani, în stațiunea balneară Sângiorz-Băi. Profilat succesiv pe sculptură și pictură, el oferă imaginea tipică a unei evoluții de la național la internațional, adică de la *refugiu la comunicare*. Dacă inițial edițiile sale de sculptură au populat orașul și peisajul adiacent cu lucrări

gîndite și realizate pentru exterior, începînd cu ediția de anul trecut lucrările le-a fost rezervată o altă formă de valorificare. Spre a fi scoase din condiția lor tradițională de simplu semn pentru marcarea ambientului, pictorul și sculptorul Maxim Dumitraș, organizatorul direct al acestor manifestări, a inițiat un proiect muzeistic pentru care simpozioanele devin o sursă patrimonială. Aduce la dimensiunile și la rigorile pieselor de interior, lucrările vor alimenta parțial colecțiile viitorului Muzeu de artă comparată, a cărui amenajare a fost deja începută. Din această perspectivă, ediția din acest an - care se numește *Art '96* și reunește un număr important de pictori români, de la Ion Sălișteanu, Teodor Moraru, Ion Dumitriu, Horea Paștina, Vasile Chinschi și pînă la mai tinerii Marcel Lupșe, Mihai Sârbulescu și Adrian Șerban Chira - este una specială și pentru că debutul ei a fost marcat de inaugurarea unei galerii permanente de artă care va suplini, pînă la deschiderea lor, galeriile muzeului. Așadar, prima ediție de pictură destinată explicit colecțiilor muzeului, este simultană cu prima valorificare muzeistică a lucrărilor de sculptură și de pictură din ultimele trei ediții. Botezată *Urma* de către pictorul Alexandru Chira, galeria cuprinde, în prima sa expoziție, lucrări semnate de

numeroși artiști români și străini. Alături de Teodor Moraru, Ion Dumitriu, Marcel Lupșe, Constantin Răducan, Dup Darie, Maxim Dumitraș, Laurențiu Mogoșanu și alții, expun artiști din Canada, Serbia, Elveția și Franța. Chiar dacă grupul este constituit aleatoriu, adică după criteriul participării și nu după acela al unor compatibilități de program, al apartenenței de generație sau al unuia tematic, lucrările afirmă încă o dată ideea comunicării, a deschiderii, a dialogului direct între vîrste și spații culturale diferite. Această asociere a simpozionului cu proiectul muzeistic conferă celui dinții o semnificație nouă: gîndit riguros și organizat după criterii profesionale severe, un simpozion de creație artistică poate să-și depășească natura sa episodică și să capete forme instituționale definitive. Tînăra galerie este primul pas, colecția de lucrări un argument indiscutabil, iar *Muzeul de artă comparată*, o formă care a început deja să se definească. Evoluția de la simpozion la muzeu individualizează, în contextul celorlalte manifestări similare, fenomenul artistic de la Sângiorz-Băi și marchează, poate, o altă vîrstă a ceea ce, pînă nu demult, se numea *tabără de creație*.

Milos Forman, Havel, aspra fericire a învingătorilor incorigibili...

ORIGINAR dintr-un orășel al fostei Cehoslovacii, Milos Forman avea opt ani când tatăl lui a fost deportat de Gestapo și zece ani când mama lui a cunoscut aceeași soartă. Nu avea să-i mai revadă vreodată.

După ani de școală, în care l-a avut profesor pe Milan Kundera și în care a fost coleg cu Václav Havel, tânărul Forman a ales teatrul și filmul. În ciuda contextului istoric neprielnic, a reușit să se impună și să impună "noul val" al cinematografului ceh. *Asul de pică*, *Dragostea unei blonde*, *Balul pompierilor* au devenit piese clasice ale cinematocivilor lumii. După ce "a ales libertatea", emigrând în America, Forman a semnat *Zbor deasupra unui cuib de cuci*, *Hair*, *Ragtime*, *Amadeus*... "Supremă insolentă", s-a spus, ca să filmeze *Amadeus* Forman a ales tocmai Praga, iar forurile regimului comunist - contra unei considerabile sume de dolari - au acceptat să-l primească pe fiul răstăcitor și să-i înădă chiar covorul roșu! *Amadeus* rămâne cel mai premiat film al lui Forman: opt Oscaruri.

După o carieră tumultuoasă (și o viață pe măsură), Milos Forman a ajuns la "vârsta memoriilor". Toți comentatorii au căzut de acord: scrise cu vervă și cu umor, "Memoriile" lui Forman înseamnă o "reală contribuție la istoria cinematografului"; ele pot fi citite și ca aventura unui om care și-a jurat, încă din copilărie, să cunoască "aspra fericire a învingătorilor incorigibili". Din sutele de pagini scrise de acest "învăgător incorigibil", iată, pentru cititorii "României literare", câteva fragmente exemplificatoare:

Despre eșec

N-AM FOST niciodată în stare să îmi asum un eșec. Prin eșec, nu înțeleg rușinea, momentele în care ai vrea să dispari, să te înghită pământul. Ca toată lumea, am trecut și eu prin asemenea momente, dar, după ele, viața își reia întotdeauna cursul. (...) Să muncesc însă din greu la ceva, să mă dăruiesc total, să sacrific totul pentru un proiect, să-mi desfășor toată puterea de seducție, toată autoritatea, toată abilitatea de care sînt în stare ca să adun oamenii în jurul acelui proiect și să le transmit încrederea mea în el - și apoi să văd totul capotînd pe biroul cuiva, într-un răspuns încurcat la telefon, într-un surîs jenat, iată ceva ce mă aruncă literalmente într-o stare de hibernare. Nu mai am, atunci, nici forța să mă trezesc dimineața. Nu mai pot să-mi tin ochii deschiși, lumina zilei mă irită ca un șampon care-ți intră în ochi. Dacă vreau să mă scol, genunchii îmi sînt ca de cauciuc. Dar, dacă recad în pat, simt cum mă invadează o senzație dulce, nedefinită, o stare de beatitudine, care, lucrul cel mai pervers - mi se pare mai plăcută decît toate ovațiile pe care mi le-au dăruit semenii mei, decît toți laurii și toate recompensele (...) Cineva a spus-o înaintea mea: ce nu te ucide te face mai puternic. Cred că mi se potrivește această maximă.

Școala

ÎN VARA lui 1945, aveam 13 ani și lucram cu frații mei să restaurăm un mic hotel care ne rămăsese de la părinții noștri, și pe care războiul îl adusese într-o stare dezolantă. În 1948, hotelul avea să fie naționalizat de noul guvern comunist, care a făcut din el o casă de vacanță pentru "cadre". Pentru că nu aveam alt domiciliu, mi s-a permis să păstrez o cameră acolo pînă în 1953. La 18 ani am pierdut camera și, odată cu ea, și ultimul lucru care mă mai lega de hotelul construit de părinții mei. (...) După Revoluția de catifea din 1989, în '91, hotelul a fost "privatizat" și restituit familiei. Dar să ne întorcem la acea vară a lui 1945. Cineva mi-a arătat un articol decupat dintr-un ziar, în care era vorba de o școală destinată orfanilor de război, pe care guvernul se pregătea să o deschidă în orașul Píseck. O școală de băieți, concepută pe modelul acelor "public schools" britanice. (...) Am scris o scrisoare și am cerut o audiență profesorului Jahoda, fondatorul școlii. (...) Am fost acceptat. Școala era instalată în vechiul palat regal. La începerea cursurilor, în

septembrie, am constatat cu uimire că foarte mulți din noii mei colegi de la această școală pentru orfanii de război aveau părinții în viață! Mulți aveau părinții miniștri sau diplomați, sau aparțineau vechii burghezii bogate din Praga, sau nomenclaturii comuniste.

Atunci cînd, imediat după Eliberare, a apărut propunerea unei școli pentru orfanii de război, toate partidele politice au susținut laudabila inițiativă. Creditele, subvențiile, donațiile au început imediat să curgă, au fost aleși cei mai buni profesori. S-a înțeles repede că se puneau pe picioare cea mai bună școală din țară, drept care elita comunistă, ca și vechile familii capitaliste s-au repezit să-și înscrie progeniturile alături de orfanii de război. Pe scurt, am nimerit în locul cel mai bun în materie de educație. (...)

Într-o toamnă, la școală, am fost desemnat "îndrumătorul" unui grup de elevi cu patru ani mai mici ca mine (...), cărora urma să le fiu și un fel de tutore și un fel de frate mai mare. (...) Printre protejații mei era și un puști cu un aer dezghețat, căruia i-am remarcat imediat ținuta, buna creștere și extrema politețe. (...) Se numea Václav Havel, și era stăpînit deja, fără îndoială, de acea forță interioară care i-a permis mai tîrziu să supraviețuiască numeroșilor ani de închisoare grea, apoi celor cîteva decenii de supraveghere și de persecuție în regimul comunist, apoi încercărilor unei președinții democratice.

În acel an, cineva a făcut cadou școlii o bicicletă. (...) După ore, ne întîlneam în curte ca să învățăm să ne dăm cu ea. (...) Václav Havel, ajutat de doi colegi, a urcat pe bicicleta care era prea mare pentru el, și a pornit. În loc să facă un tur, l-am văzut traversînd, drept, curtea, ieșind pe drum și îndepărtîndu-se de școală, pedaliînd din toate puterile. L-am urmărit, îngrozit, cu privirea, fiindu-ne limpede că a hotărît să fugă cu bicicleta generosului donator. În curînd l-am pierdut din vedere. (...) Am început să scandăm "Ha-vel a fu-git! Ha-vel a fu-git!". Profesorul însărcinat cu supravegherea antrenamentului nostru avea o motocicletă, dar funcția nu-i permitea să sară pe ea și să se lanseze în urmărirea fugarului. Așa că ne-a ordonat să stăm liniștiți, a dispărut în castel și a revenit peste cîteva minute îmbrăcat complet în piele, cu o cască pe cap, cu mănuși pînă la cot, și cu ochelari de motociclist pe nas! Așa echipat, a urcat pe motocicletă și a pornit în urmărirea lui Havel. Cînd l-a ajuns, acesta parcursese deja jumătate din distanța spre orașul următor. "Ce te-a apucat, Havel? Oprește-te și coboară imediat de pe bicicletă!" "Dar, domnule, nu știu să întorc!", îi spuse Havel, pedaliînd în continuare. Am încercat să mă opresc, dar picioarele nu-mi ajung pînă la pămînt! Cum să fac?" Havel avea picioarele prea scurte. Și, cum îi era frică să întoarcă, și încă și mai frică să nu cadă, continua să pedaleze. Profesorul Hofhans l-a depășit, a coborît de pe motocicletă și l-a recuperat din mers. Istoria Cehoslovaciei moderne îi datorează mult.

Cîteva ani mai tîrziu, la Praga, cînd diferența de vîrstă dintre Havel și mine și-a pierdut orice semnificație, ne-am împrietenit. Originea socială a lui Havel - care provenea dintr-o veche, bogată și sofisticată familie pragueză - i-a închis, după revoluție, porțile universității. Se zăbătea să obțină o diplomă de absolvire a studiilor secundare, urmînd cursurile la seral. Dar era foarte bine introdus în cercurile artistice. Cum și unul și altul scriam poezie, Havel m-a luat cu el să-l cunosc pe doi dintre cei mai mari poeți cehi ai epocii: Vladimir Holan și Jaroslav Seifert. (...)

(...) Comuniștii au luat puterea în Cehoslovacia în februarie 1948. (...) În toamna lui '49, la Píseck, am aflat pe pielea mea cît de interesantă devenise epoca noastră după revoluție. (...) Aveam un coleg Eda, submediocru, al cărui tată era membru în Comitetul Central al Partidului, și pe care, deși n-ar fi meritat să treacă clasa, profesorii îl protejau. Distracția noastră era ca, la duș, cînd Eda avea fața plină cu săpun, să facem pipi pe el, în timp ce el rîdea fericit sub tromba de apă caldă, neștiind ce se întîmplă. Într-o zi, cînd eram ocupat să fac pipi pe genunchiul lui Eda, am fost surprins de un profesor care m-a

privit cu o duritate și cu o fixitate de reptilă. (...) Mai tîrziu am aflat că tovarășul respectiv m-a acuzat că am ridiculizat Partidul Comunist urînd pe piciorul fiului unuia din conducătorii săi luminați. (...) Directorul m-a chemat și mi-a pus în față o hîrtie prin care renunțam să mai continui școala; doar s-o semnez. "Nu pot să semnez asta, domnule Jahoda. Am făcut ceva grav și destul de dezgustător, nu neg, dar cred că faptele trebuie privite în contextul lor..."

M-a întrerupt, m-a privit adînc și mi-a spus cu blîndețe: "Un sfat, Milos. Dispari de aici, și fără să lași urme." (...) În zece minute mi-am adunat lucrurile la repezeală și, fără să-mi iau rămas bun de la cineva, am plecat și am urcat în primul tren spre Praga.

Melo ?

ÎNȚÎ mi-am pierdut tatăl, apoi mi-am pierdut un frate care ar fi putut să-mi țină loc de tată, apoi, în 1963 mi-am regăsit tatăl. (...) Locuiam la Praga, cînd am primit o scrisoare cu o semnătură ilizibilă, și cu un scris care părea să indice o persoană în vîrstă. Autoarea îmi scria că a cunoscut-o pe mama mea la Auschwitz. Înainte de a muri, de febră tifoidă, mama i-a cerut celei femei ca, în cazul în care va supraviețui, să-mi comunice ceva ce voia neapărat să știu: tatăl meu, Rudolf Forman, nu era adevăratul meu tată. Tatăl meu era altcineva. Cineva de care îmi aminteam. Un arhitect. Copil fiind, îl iubeam mult, (...) era un om plin de viață, făcea pe toată lumea să rîdă. Își petrecea timpul distrîndu-se și distrîndu-i și pe alții. A dispărut în ajunul războiului. Era evreu, și a plecat în America de Sud la timp ca să-și salveze pielea.

Prima mea reacție a fost să arunc scrisoarea. Nu putea veni decît de la o biată minte zdruncinată de ororile trăite în lagăr. Dar femeia asta știa prea multe, dădea prea multe detalii, și totul se potrivea perfect: niciodată nu am semănat cu frații mei. (...) Dar de ce a așteptat douăzeci de ani ca să-mi transmită mesajul mamei?

Dacă era adevărat ce îmi spunea vocea asta de dincolo de mormînt - că sînt pe jumătate evreu, că sînt un bastard -, atunci viața mea devenea, brusc, o melodramă de necrezut. Și dacă era adevărat, tata a știut, oare, că nu sînt sînge din sîngele lui? Cred că tata nu a știut. Sau, dacă a știut, n-a lăsat să se vadă nimic. M-a tratat întotdeauna ca pe fiul lui, carne din carnea lui. Rudolf Forman era adevăratul meu tată.

Îmi era greu să ghicesc motivele care au făcut-o pe mama să-mi transmită această revelație de pe patul de moarte. Poate voia, pur și simplu, să-și ușureze conștiința. Poate, după ce a asistat la masacrarea milioane de evrei, după ce a respirat fumul crematoriilor în care erau aruncați copii și femei bătrîne, a vrut și ea să le împărtășească martiriul. (...) Poate, de asemenea, că a refuzat să mă lase orfan, cît timp aveam un tată. Nu știu ce a gîndit și n-o să știu niciodată, dar mama îmi făcea, astfel, la douăzeci de ani după moartea ei, un cadou ciudat, care mă tulbura profund.

Găseam minunat faptul că am un părinte în viață. (...) Am aflat adresa arhitectului, cel de-al treilea părinte al meu, care trăia în Ecuador, era profesor la universitate și tatăl unei familii numeroase, cu patru copii.

I-am scris ca să-i spun că nu aveam de gînd să-i cer ceva, decît, poate, să-l cunosc într-o bună zi. Scrisoarea mea a rămas fără răspuns. Am făcut o nouă tentativă: "Ați putea, cel puțin, vă rog, să-mi spuneți dacă ați primit scrisoarea mea?"

Mi-a răspuns cu o carte poștală provenind dintr-un orășel din Anzi. Era scrisul unui om bătrîn: "Am primit scrisoarea și vă adresez cele mai bune gânduri."

Cîteva ani mai tîrziu, am aruncat cartea poștală. Nici eu nu îmi explic de ce.

America

ÎN 1971, după *Taking Off*, primul lui film turnat "în deplasare" în America, Milos Forman cere "organelor de resort" cehoslovace o prelungire a vizei de pe pașaport. E refuzat și invitat înapoi în țară.

CINEMA

ÎN Cehoslovacia situația politică degenerase într-un dezastru. Alexander Dubcek și ceilalți comuniști liberali ai Primăverii de la Praga nu erau decît o amintire, vechii comuniști reluasera puterea. Aveau loc epurări, arestări, interziceri de cărți și de filme (...); în absență am fost și eu dat afară de la Studiourile Barrandov. Zăruirile erau aruncate. (...) Nu cunosc oameni mai generosi decît americanii, mai deschiși, mai supli, mai serviabili și mai inventivi. Dar tot ei sînt în stare, la fel de bine, de o surprinzătoare ignoranță privind lumea care-i înconjoară. În ochii americanilor, cineva care vine dintr-o țară comunistă e automat "roșu" sau cel puțin de sînga (...). Fiind un emigrant, nu-mi rămînea decît să cer o viză de lucru - fai-moasa carte verde. Am fost convocat la Biroul de imigrări. Un tip cu o mustră sinistru, cu cravată și ac de cravată, mă aștepta la un ghișeu: "Cererea dvs. de carte verde e refuzată". "De ce?" "Ați mințit în formular, ați declarat că n-ați aparținut niciodată Partidului Comunist". Am rămas cu gura căscată: "Dar n-am fost niciodată membru de partid?" "Din informațiile noastre reiese altceva. Veți face obiectul unei proceduri de expulzare."

Eram la pămînt. Am căutat un avocat specializat în emigrări. A făcut apel la procedură și a obținut o amînare.

Peste un an, am fost din nou convocat la Biroul de imigrări. Ac de Cravată era tot acolo, cu un aer mai sinistru ca oricînd. "Domnule Forman, n-ați fost niciodată membru al Partidului Comunist", m-a anunțat el, întinzîndu-mi cartea verde.

N-am știut niciodată ce s-a întîmplat. Presupun că americanii, - nedispunînd în Cehoslovacia de o veritabilă rețea de informații - își obțineau datele de la interlocutori cărora nu le controlau întotdeauna "fiabilitatea". Și cînd oamenii Securității Cehave voiau să-și regleze conturile cu cutare sau cu cutare emigrat, transmiteau informații care să-i facă rău.

1989 - Connecticut

DUPĂ aproape douăzeci de ani trăiți în America, după un început greu, în care a învățat limba, a făcut reclame, a scris scenarii, a trăit cu un dolar pe zi, într-un hotel mizer (dar fără să-și piardă încrederea în steaua lui norocoasă), după urcușul "pe culmile gloriei", după o colecție impresionantă de Oscaruri, iată-l pe Forman în noiembrie 1989, imediat după eșecul comercial al unuia din filmele lui (*Valmont*).

EȘECUL nu m-a atins pentru că, exact atunci, un eveniment întîmplat de cealaltă parte a planetei m-a făcut să-mi uit supărarea. (...) Studentii, conduși de vechiul meu coleg de școală, au declanșat "Revoluția de catifea". Două săptămîni mai tîrziu, se terminase cu regimul comunist în Cehoslovacia. (...) Cea mai mare parte a cehilor și a slovacilor, confrunțați cu căderea accelerată a puterii comuniste, aveau impresia că trăiesc un vis. Încercam și eu aceeași stare de febrilitate, dar, în plus, Revoluția de catifea mă obliga să-mi reconsider întregă existența. (...) La sfîrșitul lui decembrie '89, Havel a fost ales președinte al Cehoslovaciei de vechiul Parlament comunist. Au votat pentru el scrișnind din dinți, dar în unanimitate, pentru că așa erau învățați să voteze (...) Am asistat la investitura lui Václav, grație televiziunii, de la ferma mea din Connecticut. Havel a promis alegeri libere (primele după patruzeci de ani), o nouă constituție, un stat de drept și reinstaurarea economiei de piață.

Eram mîndru de țara mea și mîndru de președintele Václav, aflat de mîndru în cît m-am surprins întrebîndu-mă cum de mă simteam acasă în hardughia asta din Connecticut. De mulți ani, am o concepție foarte simplă și foarte prozaică despre "acasă": eram acasă oriunde găseam un acoperiș ca să-mi adăpostesc valiza. Eram acasă acolo unde puteam lucra liniștit. (...) Dar iată că, după această Revoluție de catifea, (...) mi-am spus că, poate, forțele centrifuge ale vieții or să mă readucă în peisajele tinereții și ale copilăriei mele, acolo unde amintirile se conturează cu cea mai mare limpezime...

Poate. Cine știe?

Traducerea și adaptarea
Eugenia Vodă

PREPELEAC

de Constantin Toiu

SIMULACRELE
NORMALITĂȚII

de Eugen Negricel

Întîmplări cu femei

BAUDELAIRE despre femeile pictate de Delacroix, reprezentînd idealul romantic al frumuseții feminine de la 1895:

...Ai zice că ele poartă în ochii lor un secret dureros, imposibil de ascuns în profunzimile disimulării. Paloarea lor este ca revelarea bătăliilor interioare... Aceste femei bolnave de inimă ori de cap au în ochi plumbul febrei sau luminiscenta pală, anormală și bizară a răului de care suferă, iar în priviri intensitatea supranaturalului...

*

14 MARTIE 1958. Premieră la "Noaptea regilor". Multă lume. Femei elegante. O văd pe V., o văd pe T. cu o prietenă a ei pe care n-o cunosc. Acest teren de vînătoare, care este foierul unui teatru, îmi place totdeauna din cauza obligației de a fi ne-natural, politicos chiar și cu inamicii, dezarmat de atîta amabilitate impusă, prefăcută. Iar aici, în acest cadru, pe acest teren, - pe care o cochetă puțin fanată se spune că poartă, pe an, cam o sută și ceva de pălării de toate sezoanele, încît prezența uneia din pălăriile ei aduse de la Paris este un semn că "spectacolul merită", - aici, vreau să zic, viața renaște... Majoritatea femeilor bucureștene umblă cu basmale. Există însă o castă privilegiată, - nu de activiști, în nici un caz, - de "foști", cuminiți, și care joacă rolul unor înșurătorii pentru străini... Vorbesc mai înfîi cu V., care e cu un prieten de-al ei, arhitect. Au fost la *Strada mare* și le-a plăcut la nebunie Betsy Blair. V. e actriță. Cealaltă, T., spre care mă îndrept acum, o blondă vapoasă extrem de bine îngrijită și răspîndind mirosuri de parfum dintre cele mai rare și scumpe. T., deci, e decoratoare doar, nemăritată, cu un iubit, scenograf, rămas în Canada. Cam rău. Unii o ocolesc. Evenimentul e prea aproape. Prietena ei, urîta, cum se împrietenesc și adoră urîtele frumoasele, prietenii de nezdruccinat și de o fidelitate absolută, se poartă ca un fel de roabă a ei. Nu are cercei, inele, nu se fardază, e îmbrăcată modest, doar într-un tăior cenușiu cu aspect cazon, cum se îmbracă "inspectorale de tramvai". Se pretinde că urîtele astea, *din contră!*, ca să nu mă exprim vulgar. Se poate. E o idee. E o logică. O lege a compensației. În primul rînd pentru că "frumoasele" se iubesc numai pe ele și nu știu de ce afectează ele virtutea, "chestiile normale". Dețin considerațiile acestea de la un mare crai care deține la rîndul său asupra psihologiei feminine teorii dintre cele mai năstrușnice ori surprinzătoare. Mă opresc aici. Detaliile, după acest amic scandalos, ar decide totul. Iar aici mă gîndesc se spunea clasicul german în legătură cu amănuntele care și în literatură *hotărăsc totul*. În fine. Nu susțin. Zic.

*

T., platinată, cu unghiile lungi roșii date gros cu oja, mîini nefiresc de curate și de îngrijite de femeie care se scoală tîrziu și stă în baie două ceasuri, vorbind la telefon ceasuri întregi cu prosopul pe cap, mă întîmpină cu cea mai mare bucurie. Îmi întinde mîna cu o brățară grea de aur care-i alunecă pînă la cot, să o sărut, depun sărutul galant sub cerul, totuși, proletar, chit că... și ea se roșește brusc privindu-mă cu brațul încă întins. De ce-o fi roșit T. mă gîndeam, schimbînd banalitățile împerejurării. Pe urmă, deodată, mi-am adus aminte. Cu ani în urmă, la Atheneu, cînd o cunoscusem

întîia oară, îi făcusem în glumă un compliment, și poți să fii și cocoșat, complimentele cu schepsis nu se uită, se aștern pe pielea frumoaselor ca pe un pergament hărăzit veșniciei, cît poate să țină și ea, veșnicia asta... "Doamnă, - îi spuseseam atunci, prima dată, pupîndu-i mîna - o leopardă ar muri de necaz dacă m-ar auzi acum spunîndu-vă că aveți ghiarele,... pardon, unghiile, omeneste vorbind, cele mai frumoase din toată Europa de est și pînă la Ural..."

Bărbații uită ce scot pe gură, în joacă. Patru, cinci cuvinte astfel legate între ele și cu simțire dărîmă în femei fortărețe mai tari și decît fortul Doamnei de Rênal (care, totuși, căzu, la simpla strîngere de mînă a nemernicului de Julien).

*

ȘEFA de cadre este o femeie tînără, măritată, cu doi copii. E cuminte, frumoasă, seamănă cu Venus, dacă Olimpul s-ar fi colectivizat și el, și în totul se poartă cumsecade și cu bun-simț. Remarc, pe lîngă timiditate, și o anume puodare cînd de față se află mai mulți bărbați. Își piaptănă părul strîns pe spate, lins, făcîndu-l coc, iar acest coc, bine făcut și curat, castaniu spre blond, îi dă figurii o noblete de matroană romană. Nu înțelegeam purtările ei atît de cuviincioase și de deosebite, aerul că reprimă sau ascunde ceva, pînă în ziua în care avui norocul,... ocazia, nu știu cum să zic, - întrucît defectul era perfect mascat, -... pînă cînd am văzut că inelul ei de la mîna dreaptă era retezat chiar de la încheietură, un ciot alb, și mi s-a făcut milă și de atunci mă gîndesc la cei ce judecă omul după integritatea sa corporală și oricît de superiori ar fi, cînd discută cu un ciung genial, matematician de forță, îl ascultă, îl admiră, cu oroare însă, - ciungu', tot ciung!...

■

Două soluții

PRINTRE cele cîteva articole remarcabile publicate în numărul *Dilemei* (182) dedicat stării de fapt a poeziei, îmi face plăcere să le remarc pe cele semnate de Mircea Cărtărescu și Simona Popescu. Ele nu se mulțumesc să diagnosticheze neiertător o agonie, de altfel, evidentă. Reamintindu-ne că modernismul și avangarda au banalizat noțiunea de criză, care "din accident a devenit normă", Mircea Cărtărescu analizează efectul dramatic pe care îl poate avea asupra poeziei, odată conștientizată, ideea că arta nu mai are devenire, căci numai sentimentul existenței unei diacronii, a unei succesiuni istorice, era în măsură să le ofere acestora siguranță, hrănindu-le iluziile. Iluziile poeziei au fost, în comunism, nu numai întreținute ci și exacerbate de convingerea că poezia e păstrătoarea "bunului uman cel mai de preț: libertatea interioară". Și întrucît nimeni, astăzi, nu mai are nevoie de "presupusa zonă de libertate interioară a poeziei", vocea acesteia nu se mai aude. Nu se mai aude, ei bine, ce dacă nu se mai aude. Spre deosebire de alți comentatori ai fenomenului amuțirii prestigiului poeziei, Mircea Cărtărescu nu se lasă asaltat de melancolii idioate, socotind că ne aflăm de fapt într-o etapă necesară și benignă, aceea a întoarcerii la normalitate. Și pînă cînd artele vor căpăta, într-o lume mai puțin săracă, un nou prestigiu, un alt fel de prestigiu "mai puțin idealist și mai pragmatic", e cazul ca poezia să se întoarcă la "condiția anterioară romantismului", să renunțe la iluzii și să se justifice numai prin "plăcerea de a scrie și a citi versuri". Iată o primă soluție.

Cu liniște și bărbăție privește și Simona Popescu pierderea însemnelor regale ale poeziei, dispariția mitului poetului adorat și a publicului său "mesmerizat". Fiind o categorie ontologică, o stare de spirit, o formă a gîndirii, poezia trebuie scoasă "din borcanele de formol ale istoriei literare". Ea "bîntuie pe unde nici nu gîndești", o aflăm în dramele lui

Shakespeare, în cărțile lui Dostoievski și Pascal, în crepusculul cotidian - cum susținea Gombrowicz încă în 1947 - dar și în unele video-clipuri muzicale, în secvențele de *No Comment* sau *Clin d'Oeil* de la Euronews. Mai nou, poezia a început să cucerească domeniile matematicii și fizicii. Oamenii de știință vorbesc astăzi despre *indeterminat, aleatoriu, imprecis, viziuni, dislocări ale realului, pulberile lui Cantor, insula lui van Kock, cele șapte tipuri de catastrofe*, emit teorii despre *haos, ordinea prin zgomet*, despre *dimensiuni iraționale și megatendințe* etc.

Conștienți de forța limbajului metaforic (golit de conținut de către poeți), științii îl folosesc spre a putea cataliza viziuni și a structura înțelegibilul. Știința începe să fie - cu cuvintele lui Prigogine - "ascultarea poetică a naturii".

Se mai face un pas spre reînțelegerea faptului știut de cei vechi și uitat mai apoi că poezia nu poate fi eliminată, că numai prin ea sîntem în măsură să simțim plenitudinea dumnezeiască a lumii.

Convinsă de universalitatea poeticii, de existența unei vocații eterne a poeziei care își află peste tot (în știință nu mai puțin) prilejuri de împlinire, Simona Popescu nu are de ce să se turbure de faptul că, în vatra poeziei, focul dă să se stingă.

Este suficientă - vrea să ne spună ea - o simplă redistribuire a efortului, o deplasare a interesului nostru de pe actul creației pe actul receptării pentru ca lumea să-și revele poezia. Nu altfel îmi imaginam acum mai bine de 15 ani calea salvării acesteia. Iată cum suna ultima frază din *Imanența literaturii*, carte care visa și ea la plenitudine: "Nu știm dacă în această carte a vorbit neliniștea celui care se pregătește să afle o cale de supraviețuire a literaturii, sau credința orgolioasă că literatura este o fatalitate a limbajului".

■

Ocean

A fi persan

OCATEGORIE de oameni plăcuți sînt sfătoșii, atotștiutori care îți explică de ce președintele Clinton poartă costume în dungi, cum e franțuzul, ce poți aștepta de la un neamț etc. Mi-aduc aminte de o scenă, la universitate. Un compatriot explica rectorului, un teolog smerit și puținel la făptură, de baștină mîuncheneză, cum te descurci în capitala Bavariei. Fiecare frază începea imperativ: "Să știi dumneata, că acolo..." Rectorul aproba începutul expunerii, resemnat, cu un gest gen "o să știi de acum înaintea!", dar paralel cu creșterea volumului de informații, creștea și dorința sa de a contrazice, de a clarifica. Nu izbutea. Abia cînd limba vorbitorului s-a uscat de atîta teorie și mînuitorul ei a simțit nevoia să o ude cu vin de Baden sec, micuțul dascăl a reușit să exclame: "Am spus doar că sînt mîunchenez". Dar odată paharul golit, instructajul reîncepea: "Să știi dumneata..."

La întrebarea sfătoșilor, desigur retorică, "spune, cum sînt franțuzii?", urmează categoricul "o să-ți spun eu!" Alții încep ofensiv, fără să-ți ceară opinia: "Îi cunosc eu pe spanioli!" Ascultă și afli noutăți despre țara în care ai trăit o viață. Cît despre generalizări, avem exemplul cunoscut al celor doi romaniști, Tagliavini și Spitzer, autori de gramatici. Unul include propoziția: "Evreul este zgîrcit", celalt îi răspunde în alt manual: "Italianul e murdar" La început, asemenea prestații etnologice mă stînghereau. Cu timpul însă, am cugetat că poate tocmai viziunii acestora au dreptate. Ce știu eu, român, despre români? Dar despre suedezi? Cum poți fi persan? Întrebarea nu este expresia unui spirit superior ci o dovadă a puținătății sufletești.

Într-o gară afectată de război, în nordul Germaniei, așteptam cu un grup de compatrioți, pe primul peron, trenul de Hamburg. Apare o doamnă, nobilă la chip și îmbrăcăminte, și ne întrebă unde e peronul doi. Șapte mîini cu arătătorul strînit țepăn îi indică: "Peste șine!" Doamna e intrigată: "Ce, sînt animal, să trec așa peste linii? Unde e pasajul subteran?" - "Iacă-te, nu-i." Vine trenul, noi traversăm șinele, ne suim, trenul pleacă, dar doamna rămîne. "Așteaptă să se construiască tunelul", comentă unul. S-a rîs: "Ce-i și cu nemții ăștia!"

Altă dată n-am rîs. Era într-o sîmbătă, terminasem aproape lucrul, cînd patronul ne chemă pe tustrei salariați în biroul său și ne porunci să descărcăm camionul plin cu niște monștri din beton, grei ca păcatul. Eu mă grăbeam: un înger proaspăt coborît din cerul miezonoptic mă aștepta la cofetărie. Tovarășii mei începură să facă planuri: vor pune niște scînduri solide și vor rula pe țevi piesă cu piesă. Lucrau încet. Ba mai lipseau niște țevi, ba trebuia și o funie pentru a asigura transportul; du-te, întrebă, socotește, cugetă. M-am înfuriat: "Ce, nu sîntem noi bărbați?" Apucai o piesă, o ridicai și încercai să o tîrăsc. Un trăsnet mă lovi în spate; simții că mi-am rupt șalele. S-a dus întîlnirea! Piesa alunecă și se sparse pe caldarîm. "Vezi, dacă ai cap de român", mă dojeni Hans. "Am fi avut de lucru încă două zile și totul ar fi fost în ordine. Te-ai grăbit și iată rezultatul." Zise și se întoarse la treaba lui lentă, fluierînd o arie din "Văduva veselă".

Vorbim acum despre mentalități. Acest subiect l-a tratat în gura mare și doamna M., o româncă verde, în holul gării de la Bonn. Sosise la orele 17.58. S-a îndreptat spre ghișeul vămii ca să capete valizele predate ca bagaje însoțitoare la Haga. Bate în geam, dar funcționarul dinăuntru îi arată ceasul de pe perete: 18.01. Doamna M. protestează, roagă: "Măcar cămașa de noapte, nu mai dorm la vîrsta mea în pielea goală". Nici un răspuns. "Măcar peria de dinți." Funcționarul arată din nou spre ceas. Lumea se strînge împrejur. Doamna M. bate mai tare și flutură o bancnotă de 20 de mărci. Funcționarul îngrozit se ascunde după o perdea. Rumoare în public. Apar povătuitorii. Un bătrîn o bate chiar pe umăr: "Aici nu se umblă cu șperțul. Nix ciubuc, ca la voi!" Doamna M. se lasă de funcționar și, în vorbe aprige, se ocupă de spectatori. Le explică pe larg că într-un caz ca acesta corupția e mai umană, mai milostivă. Ce-ar fi stricat ordinei publice dacă ea ar fi recuperat cel puțin cămașa de noapte, peria de dinți și pilulele? Ba, funcționarul ar fi avut și el un cîștig, să ducă ceva la prunci acasă. Nimeni n-a aplaudat.

Paul Miron

Fulgere
în labirint

PSIHANALIZĂ sudamericană: aparent, rememorarea unei crime pasionale, uciderea Mariei de către pictorul Juan Pablo Castel din gelozie provocată de o posibilă și

Ernesto Sabato, *Tunelul*. Traducere, prefață, cronologie și bibliografie de Darie Novăceanu. Editura Univers, 1996. 166 p. Lei 4600.

ipotetică infidelitate. Într-un colț al unui tablou, fereastra prin care se vede o femeie așteptând în fața mării (marea, inconstiența colectivă). Vizitatorii expoziției trec fără să observe amănuntul - cu excepția Mariei (prototip atât al Fecioarei cât și al Mariei Magdalena) care stăruie minute în șir în fața lucrării. Captivat de prezența ei, pictorul o "scoate din categorie", individualizând-o - apoi o caută săptămâni la rând printr-un Buenos Aires schematizat, lipsit de exterioritate. Cunoașterea erotică este ea însăși codificată freudian: el i se destăinuie, ea privește obsedant un pom (cel primordial, desigur). Ea este căsătorită cu un orb (introvertit la maximum, deci), are comunicări ciudate; lui existența îi apare ca un "strigăt anonim într-un pustiu de aștri indiferenți"; îl enervează "amănuntele, nu generalitățile". Viața extraconjugală a Mariei pare a se desfășura cu acordul, ba chiar cu colaborarea soțului orb.

Amintind românii de "Ultima noapte..." a lui Camil Petrescu, disecarea sentimentului de gelozie, regăsirea "celuilalt" în tonalitățile Mariei, în topica frazei, îmbracă la Săbato cadente onirice. Sunt povestite vise străvezii, mereu repetatul tunel al existenței lui (sfârșind într-o groță) în paralel cu tunelul existenței Mariei. În cele din urmă, moartea (uciderea) Mariei este de fapt întoarcerea ei din individualitate în categorie. Întrucât romanul e o rememorare în temniță, cu un acut sentiment de vinovăție a artistului, se poate interpreta și ca sentiment al păcatului original. "Neghiobule! Neghiobule!" strigă soțul Mariei aflând de uciderea ei, căutând pictorul prin întuneric într-o pedeapsă. Ultimul capitol răsună ca un strigăt. "Am încercat de multe ori în aceste luni de arest să judec ultimul cuvânt al orbului, cuvântul neghiob". Neghiobia era de fapt confuzia între un fapt real, contemporan (uciderea Mariei) și unul general, extern, ascuns în simțuri - "în-tocma" dogma".

Reeditându-l pe Săbato (*Tunelul* deschide seria de capodopere traduse de Darie Novăceanu - va "reveni" inclusiv *Abbadon Exterminatorul*) editura Univers readuce în prim plan torentul sud-american - fenomenul acestui secol.

Români care
"au făcut
America"

A DEVENIT legendară povestea ardelenilor și bănățenilor care, emigrând pe la începutul secolului în America, mulți numai ca să dobândească "mia și banii de drum", alții ca să rămână, contribuind la făurirea Statelor - "noi am făcut America" - scriau acasă, istorisind întâmplări și obiceiuri nemăvăzute. Câte familii din Ardeal nu păstrează și astăzi scrisori îngălbenite de la vreun "unchi" plecat după comori! Rădăcinile se prindeau,

nunți, înmormântări, biserici (cam trei sferturi întru ortodoxie, ceilalți greco-catolici sau baptiști), școli în limba română, ba chiar și ziare păstrau tradiția.

Cercetătoarea Anca Hartular a avut fericita idee de a aduna interviuri cu supraviețuitorii acelui val de emigranți, mai întâi din motive lingvistice - savurșul dialect ardeleano-american - apoi pentru "schitarea unui tablou - uneori pitoresc, alteori dramatic - al contactului țăranelor sau ciobanului român cu

Anca Hartular, *Merem la America. Începuturile comunității românești în America*. Prefață de Mary Leuca. Editura Fundației Culturale Române, 1996. 183 p. Lei 4900.

mediul urban industrial american". Până la urmă mici istorisiri, amintirile legate de călătoria cu vaporul, de descoperirea lumii "Marelui Gatsby", de căutarea unei mirese în țară, de ciudățeni precum oieritul în Montana sau întâlniri neașteptate de săteni încheagă un serial de aventuri cu totul palpitant. Nu în ultimul rând merită pomenit umorul - o calitate pe care ardelenii n-o au mereu, dar care s-a "ales" substanțial dincolo de Ocean, precum o dovedește acest povestitor născut în 1919 la Sibiu: "Mătușa asta s-a mutat aici, în Uarân. Ia-i venită în America de vreo cin'zeci de ani, da s-a mutat de vro doozeci de ani în Uarân. Și are niște vecini niște polonezi, niște... diferite națiuni dă uorigine, da ameri-

cani. Și asta, româna asta a noastră, ia nu știe englezește; vo câteva cuvinte și i-aicea de... douozeci de ani. Și ia când să duce și vorbește cu vecinii, să duce și vorbește cu iei tot românește. Iei nu-n-teleg. Ia vorbește românește și mai rupe câte-o vuorbă englezească și..."

"Păi, zăce, măi Ștefane, zăce, fir-ar ai naibii să fie, că, zăce, uite sunt aicea de douăzeci de ani și nu vrea să învețe românește!"

*
**

TOT despre America și tot la Editura Fundației Culturale Române scrie Sanda Golopenția - majoritatea fiind texte transmise la Radio Free Europe/ Radio Liberty între anii 1982-1995. Un capitol de "Drumuri" adună impresii din Lumea Nouă, sub genericul "Cărți" sunt prezentate recenzii la volume importante (rezultând, între altele, concluzii precum *Filozofia americană a acestui sfârșit de veac*, *Teoria haosului* sau *Antropologie și ecologie*) iar "Căutările clipei" pun în valoare biografii, evenimente, arderi politice. Deși o cercetătoare în domeniul lingvisticii moderne și al semioticii ar avea dreptul la ziduri existențiale de fildeş, ochiul atent care scrutează febrele electorale, portrete de președinți, *first ladies*, zia-riști, politicieni, profesori (în

Sanda Golopenția, *America, America*. Eseuri. Editura Fundației Culturale Române, 1996. 208 p. Lei 5000.

grevă) etc. este evident cel al unei scriitoare strălucind de talent. Îmi vine în minte, inevitabil, vorba lui Marin Preda din *Delirul* - acea inscripție pe care nimeni nu știa s-o explice: "Toată atenția lui Golopenția!"

Forma norilor

DRUMUL frunzei în cădere, jocul norilor, al fumului care se înalță în continuă

Alain Boutot, *Inventarea formelor*. Traducere de Florin Munteanu. Cu o introducere a autorului. Editura Nemira, 1996. 155 p. Lei 5000.

schimbare, profilul munților, al falezelor, scrisul fulgerului pe cer - toate aceste combinații de factori geologici, meteorologici, chimici, care alcătuiesc lumea de zi cu zi, cea vizibilă cu ochiul liber, constituind domeniul de studiu al morfogenezei (altfel spus: analiza formelor pe care le pot lua obiectele însuflețite sau neînsuflețite din mediul în care trăim), aduc concluzii noi, revoluționare chiar. Teoria catastrofelor a lui René Thom, teoria fractalilor dezvoltată de Benoît Mandelbrot, teoria structurilor disipative a lui Ilya Prigogine, cea a haosului și a atractorilor stranii (David Ruelle), sinergetica lui Hermann Haken - toate acestea au schițat deja un profil nou al cunoașterii, pledând pentru o nouă raportare a omului la lucruri și la lume. Cartea lui Alain Boutot despre conturul revoluției morfologice - pe care o numește "o filozofie a naturii timpurilor moderne" și o socoate "neoristotelism matematic" - este nu numai o explorare a lumii formelor, o abordare fenomenologică a naturii, un punct de ruptură cu tehnosciența - ci conferă cercetării științifice o dimensiune fundamental filozofică (morfologiști indică adesea drept "inspiratori" pe Serres, Deleuze, Lucrețiu, Leibniz, Bergson sau Whitehead). Prigogine spune despre acești gânditori că vorbesc despre lume "fără a-și supune discursurile unor criterii care depind de ceea ce gândește, în mod legitim, subiectul uman - ei sunt, deci, gânditori precritici sau acritici".

O lume a formelor singulare care ascultă ele însele de legi care le sunt proprii - iată un punct de întâlnire al științei și filozofiei care nu-i poate lăsa indiferenți pe artiști.

◆ L. Durrell - H. Miller, *Correspondență 1935-1980*, editată de Ian S. MacNiven. Traducere de Cristina Felea. Univers 1996. 340 p. Lei 7900.

◆ James Joyce, *Ulise*. Traducere și note de Mircea Ivănescu. Cuvânt înainte de Ștefan Stoenescu. Editura Univers și Editura Fundației Culturale Române, 1996. 703 p. F. p.

◆ Alan Brownjohn, *Umbre lungi*. Traducere de Irina Horea. Editura Fundației Culturale Române, 1996. 419 p. Lei 9000.

◆ Curzio Malaparte, *Tehnica loviturii de*

Cărți primite
la redacție

stat. Traducere de Mihaela Gliga. Cu o prefață a autorului. Editura Nemira, 171 p. Lei 4500.

◆ Ady Endre, *Sânge și aur*. Traduceri din ungurește de George A. Petre. Ediție de Nae Antonescu și Corneliu Bala. Prefață și postfață de Nae Antonescu. Editura Cogito, Oradea 1996. 153 p. Lei 5000.

◆ Hans Bergel, *Întoarcerea lui Ulise*. Un poem de Radu Gyr și opt eseuri. Prefață de Peter Motzan. Traducere de Mariana Lăzărescu. Editura ARANIA, 98 p. Lei 4998.

Libertate nepîrguită

EMIL CIORAN spunea că a ieși din închisoare nu este același lucru cu a ieși dintr-o bibliotecă. După părerea mea, noi sîntem nu captivii închisorilor sau bibliotecilor, ci captivii propriilor noastre spirite. Deoarece, aproape genetic, stă înscris în noi spiritul de-a ne conforma și supune, iar colaboraționismul ni se pare singurul mod înțelept de existență. De aceea mi-am permis să afirm că adevăratele închisori sînt închisorile propriului nostru spirit. Și ca să ieșim din ele ar trebui să spargem un ochi de fereastră în peretele propriului nostru spirit, ca să ajungem, în sfîrșit, la libertatea spre care aspirasem în toți anii aceștia de regim totalitar. Singurul lucru clar este că noi ne tragem cu toții din trecutul nostru totalitar. Și mi-aș permite chiar să afirm, că fiecare dintre noi se trage dintr-un trecut totalitar propriu. Am fost maltratați cu toții, numai că fiecare dintre noi a fost maltratat în mod diferit. Am avut de suferit cu toții, numai că fiecare dintre noi deține o experiență proprie a suferințelor sale. Fiecare dintre noi a avut de trecut prin cercurile unui iad propriu. De aceea îmi voi permite să vorbesc de ieșirea din iad sau de ieșirea din iluzii, la persoana întîi singular, deci despre experiența mea.

Nu este în firea mea să mă plîng de trecutul meu ca victimă, dar nici să mă înalț pe pedestalul eroilor. Ca să fiu liber, prefer lumina obiectivă a generalizărilor: de a înțelege, de a ierta și de a iubi. De a-mi iubi chiar trecutul meu totalitar. De a-l iubi pentru a suporta, fără prea mari suferințe, prezentul, care ne-a creat prea mulți eroi din lași, precum și lași din eroi. Eu personal nu sînt erou, nu sînt nici laș.

Dar pot afirma cu siguranță că nu cei din Vest, ci noi, cei din Est, ieșiți din trecutul nostru totalitar, ne vom înțelege cel mai bine unii pe alții. Căci eu nu pot fi de acord cu filosoful francez Jean Marie Domenaque, care afirma că noi cei din Est nu sîntem individualități, că nu ne-am realizat drept conștiință politică și că ceasornicul istoriei noastre s-a oprit cu cincizeci de ani în urmă. Și aceste afirmații sînt tot un soi de iluzii.

Ca să putem vorbi despre situația din Letonia de azi, ar trebui să ne întoarcem puțin înapoi, la fostul Imperiu Sovietic. El a fost creat și a existat pe trei principii de bază: 1. Divide et impera; 2. Asimilarea totală; 3. Degradarea valorilor și tradițiilor naționale.

DIVIDE ET IMPERA s-a realizat prin recroirea spațiilor teritoriale, nu numai în cadrul imperiului, conform Pactului Molotov-Ribbentrop, a teritoriilor din întreaga Europă de Est. Această recroire teritorială, odată cu prăbușirea imperiului, a dus atît la conflicte armate în Europa, cît și la conflicte diplomatice. Bunăoară, județul Abrene din estul Letoniei fiind inclus în componența Rusiei, rămîne pînă în prezent principalul obiect de neînțelegere dintre Rusia și Letonia.

ASIMILAREA totală s-a realizat prin deportarea unor întregi popoare de pe teritoriile lor etnice. Imperiul intenționa să-i deporteze pe toți balticii, cum i-a deportat, bunăoară, pe ceceni sau pe tătarii din Crimeia. Același plan de deportare a întregii populații din Letonia se prevedea să fie realizat pînă în 1943. Numai în noaptea de 13 spre 14 iunie 1941, au fost deportați aproximativ 40.000 de letoni, dintre care nici unul nu s-a reîntors la baștină. Dar începutul războiului mondial a împiedicat realizarea acestui plan. După biruința sovieticilor, care însemna instaurarea regimului sovietic în Letonia, aproximativ 100.000 de persoane au fost nevoite să părăsească Letonia refugiindu-se în

Vest. Iar deportările din 1949 ne-au distrus aproximativ 119.000 de vieți. A fost distrusă aproape a patra parte din populația noastră, care număra în '40 - 1,5 milioane de locuitori.

Pînă în '40 Letonia era un stat industrial dezvoltat. După unii indici din industria ușoară, ocupa chiar primele locuri din Europa. După '40 însă, întreprinderile au fost, așa-zis, "evacuate", economia distrusă și puse bazele unei centralizări feroce. Perioadă în care la conducerea economică și politică sînt numite de către Kremlin cadre străine. Astfel, în Letonia soseau anual cam 10.000-20.000 de "specialiști", care au făcut treptat ca letonii să devină minoritate în propriul lor spațiu etnic. Proces care a creat o situație națională extrem de dificilă. Deși în prezent situația s-a schimbat parcă spre bine, totuși letonii sînt numai 54% din populația statului: 37% - în capitală, 10-13% - în restul țării.

Asimilarea s-a realizat de asemenea prin sosirea unui număr mare de veterani de război, care aveau dreptul de-a se stabili în orice capitală. Aceste două categorii de persoane, pierzîndu-și azi puterea politică, vorbesc cel mai des de încălcarea drepturilor omului. Anume ei formează azi acea masă de oameni care așteaptă și speră, ca la putere în Rusia să vină acel imperator care le va readuce Letonia înapoi în imperiu.

ȘI ACUM mă voi referi mai concret la cel de al treilea principiu, care a dus la degradarea valorilor noastre naționale. Principiu despre care aproape că nu se știe nimic în afara hotarelor imperiului.

Degradarea valorilor și tradițiilor noastre naționale, prin afișarea lor ca exponate butaforice în vitrinele imperiului sovietic, ca să vadă cei din Vest că noi, naționali, prosperăm. Tradiții naționale transformate în perpetue festivități și ritualuri sovietice de prosperare și propășire.

Imperiul a putut exista și prin expulzarea din republici a unor revoltați, nemulțumiți de regim. Era un soi de disidentism interior, care nu mai avea transparență în afara hotarelor lui. (Moscova, jucînd rolul de ocrotitoare a naționalilor represăți, a determinat existența unui disidentism interior și intraparență lui în afara imperiului). Iată de ce multă vreme nu s-a știut nimic în Vest despre totalitarismul din Uniunea Sovietică.

O mișcare de rezistență armată în Letonia a existat pînă în 1952, an în care puterea sovietică avea să lichideze tru-

pele armate de partizani, care se ascundeau prin păduri.

Periodic, în Letonia au apărut grupuri de intelectuali care își exprimau într-un mod sau altul protestul împotriva regimului. Cunoscute azi prin cele trei procese penale din Letonia.

Primul proces penal a fost intentat împotriva așa-zisului grup francez, care intenționa să restabilească legăturile culturale cu Vestul. În 1949, 20 de intelectuali sînt condamnați, reprimăți.

Al doilea proces politic, care pe atunci era penal, a fost intentat împotriva Grupului de renaștere națională comunistă, în 1959, cînd liderii comuniști letoni începuseră o mișcare de substituire a cadrelor străine prin cele naționale. Mișcarea s-a încheiat cu condamnarea lor și intensificarea presiunilor psihologice.

Al treilea grup, din care eu însumi fac parte, e grupul universitar, care se pronunța în favoarea renașterii valorilor naționale. În 1970, împreună cu un grup de colegi am fost exmatriculați din universitate, fără dreptul de a ne continua studiile la nici o instituție de învățămînt din întregul imperiu. Dar părăsind Letonia, am reușit totuși să le încep la Chișinău. În anul doi însă, nimerind în centrul de atenție al KGB-ului, am fost nevoit să le părăsesc.

Perioada din urmă a imperiului se caracterizează printr-un control riguros asupra valorilor naționale. Printr-o politică de planificare totală a relațiilor culturale dintre republici. Prin șantajele intelectualilor, în scopul de-a le impune un colaboraționism cu regimul existent. Aici aș putea menționa două principii de bază: unul de șantajare a intelectualilor necomuniști pentru a-i face să intre în rîndurile PC, experiență pe care o dețin personal. Al doilea - de a le impune intelectualilor un colaboraționism discret, exprimat printr-un control riguros al valorilor naționale, al așa-zisului naționalism în doze permise de oficialități. Această formă era un dictat atît de subtil, încît mulți dintre colegii mei au căzut în cursa lui.

AFIRMAM deja că, într-o oarecare măsură, noi sîntem captivii propriilor noastre suflete. Și faptul că în cadrul imperiului ne-am păstrat ca etnos, nu-mi permite să afirm azi cu certitudine că am devenit cu adevărat națiune cu statul nostru propriu.

Deasupra noastră mai filfîie încă steagurile gîndirii totalitare. Ale unei gîndiri dominată de interdicții, de lichidarea a tot ce avem propriu, considerat

vechi și inutil. Și ceea ce ne caracterizează cel mai bine este lipsa unei gîndiri cu perspectiva viitorului. Aceasta a creat nu numai o grea criză economică, ci a dus la o formă gravă de deprimare națională. La pierderea totală a euforiei și a iluziilor, care au existat în primii ani de independență, cînd atît independența cît și libertatea au fost concepute ca un paradis gata creat, egal cu prosperarea. S-a dovedit însă că independența e responsabilitate și muncă grea, iar lumea a fost surprinsă și s-a deprimat. Pe cît de mare ne-a fost euforia, pe atît de adîncă ne este azi deprimarea. De aceea una din culegerile mele de versuri poartă titlul *Libertate nepîrguită*.

Principala eroare a societății noastre de azi a fost că, obținînd un guvern național, a sperat la o repartizare egală a bunurilor materiale. Dar menirea unui parlament e să elaboreze legi, iar a guvernului să vegheze ca legile să nu deranjeze activitatea omului din orice domeniu. Pe cînd sistemul de finanțare și impozite nu numai în domeniul economic, dar îndeosebi din cel al culturii, nu face nimic altceva decît să frîneze orice activitate și inițiativă personală. Azi e mai ușor să nu faci nimic decît să faci ceva.

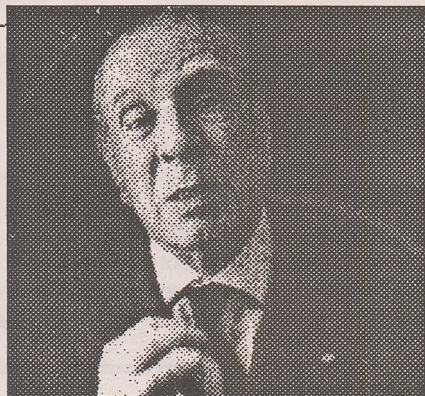
Există în societatea noastră o gîndire pur mecanică. O gîndire care în mod mecanic preia pe jumătate (acea jumătate care-i convine puterii) modelele din Vest și le suprapune realității noastre. Unei realități care, lipsită de tradiția proprie a unei lumi civilizate, se opune și nu arareori are efect distrugător pentru membrii ei. Se poate urmări acest efect îndeosebi asupra categoriilor sociale defavorizate și asupra instituțiilor a căror finanțare depinde de stat. Mă refer aici la copii, bătrîni și intelectuali din școli, spitale, biblioteci, muzee, case de cultură etc.

La noi nu numai libertatea omului nu s-a pîrguit, dar nici legislația, nici politica, nici ziaristica și nici diplomația. Principala grijă de azi este aceea de a învăța să fim cu adevărat liberi și independenți. Să fim cei care creează Opinia publică, mecanismul de control și dominație civilizată asupra puterii de stat, aleasă de noi prin vot.

Să fim cu adevărat liberi și independenți, ca să nu punem iar în mișcare, vorba Anei Blandiana, mașina de producere a suferințelor.

Ieșirea din iluzie, după părerea mea, cere o aplecare cît mai lucidă asupra realităților pe care le-am trăit, le trăim și le vom trăi.

Leons Briedis

Jorge Luis BORGES

Unei umbre, 1940

*Nu-ți pîngărească solul sacru, Engliteră,
mistrețul teuton și hiena italiană.
Insulă a lui Shakespeare, fiii tăi să te salveze
și-a tale glorioase umbre.
Pe acest țarm ulterior de mări
invoc umbrele, și ele vin din trecutul nenumărat,
cu mitre nalte și coroane de fier,
cu Biblii, cu spade, cu rame,
cu ancore și arcuri.
Se cern peste mine în noaptea
neagră,
prielnică retoricii și magiei,
și o caut pe cea mai ușoară, fragilă,
și o previn: O, prietene,
continentul ostil se pregătește cu arme
să cotopească Englitera ta,
ca-n zilele în care-ai suferit și ai cîntat.
Vin pe mare, pe uscat și prin aer armatele.
Visează din nou, De Quencey.
Țese în chip de bastion al insulei tale
plase de coșmaruri,
ca prin labirinturile timpului
să rătăcească la nesfîrșit dușmanii tăi.*

*Fie ca noaptea lor s-o măsoare veacurile,
erele și piramidele,
și de armele lor să se aleagă praful, ca și de
chipurile lor.
Să ne salveze acum arhitecturile indescriabile
care ți-au îngrozit somnul.
Frate-al nopții, băutor de opiu,
părinte al frazelor sinuoase care sunt acum
labirinturi și turnuri,
părinte al cuvintelor ce nu se uită,
mă auzi, prietene nevăzut, mă auzi
de dincolo de aceste lucruri insondabile
care sunt mările și moartea?*

În românește de Andrei Ionescu

Arheologia structuralismului

C ÎND se va scrie, cu detașare calmă, istoria intelectuală a secolului nostru, fără îndoială că anul 1966, anul apariției cărții *Les mots et les choses*, va marca una dintre datele simbolice ale veacului. Nici o altă carte din cele pe care Michel Foucault le-a scris pînă în 1966 ori după aceea n-a atins popularitatea *Cuvintelor și lucrurilor*, n-a mai dobîndit aura acestor scrieri, ca rafinare a gândirii, alte cărți sînt net superioare norocosului opuscul devenit emblemă. Ceea ce doar schițase ori sugerase în *Les mots et les choses*, Foucault va aprofunda în *L'archéologie du savoir*; vi-ziunea politică a autorului (încă naivă ori simplist dogmatică în această primă carte importantă) va atinge maturitatea doar odată cu ultimele două volume din *L'histoire de la sexualité*. Dar n-are importanță: *Les mots et les choses* s-a instalat pe un piedestal intangibil și nici chiar lungul timp scurs de la apariție - trei decenii - nu a fost suficient pentru a o relega în rîndul operelor de a doua categorie.

Explicația acestui fenomen nu relevă doar teoria receptării ori socioliteratură; ea poate fi totuși găsită în paginile înșeși ale cărții. Ce reprezintă, din punct de vedere textual, cartea lui Foucault? Un șoc, fără îndoială. Analize de extremă minuție, redactate într-un limbaj ce amintește de romanele contemporane ale lui Michel Butor ori Alain Robbe-Grillet, se află alături de sinteze fulgurante, de perspective istorice rezumate în cîteva pagini; paragrafe filozofice, extrem de dense, uneori obscure cu vîdită intenție, conviețuiesc cu paragrafe de anecdotică paradoxală pe teme literare, cu pagini

intenționat polemice asupra operelor consacrate. Avem aici, *in vitro*, toată noutatea epatantă a textului structuralist, dorința acestuia de a contrazice obiceiurile și de a respinge schemele gândirii clasice. Monștrii sacri ce aveau să sfîrșească ei înșiși într-o gândire schematică și previzibilă fuseseră, la început, dușmanii declarați ai dogmatismului. Ai dogmatismului altora, firește.

Atunci, în îndepărtatul an 1966, maniera de procedare a autorului avea de ce să lase lumea cu răsuflarea tăiată. Sărind de la filozofie la literatură, de la biologie la istorie, de la lingvistică la politică, Foucault dădea impresia că descoperă structurile adînci ale universului mental propriu omului modern, post-renascentist, că oferă cheia supremă a cunoașterii. Statuînd cîte un model fiecărui domeniu al cunoașterii, subliniind forța imensă a principiului analogiei și identificînd, în cele din urmă, o misterioasă *episteme* ce ar caracteriza mentalul uman într-o epocă sau într-un domeniu, Foucault întreprindea - cu strălucire ostentativă - ceea ce structuralismul avea să ne propună mai tîrziu pe cele mai diverse voci: anularea com-

partimentării stricte a științelor, a istorismului și a pozitivismului de secol XIX; stringența modelului abstract (supra-temporal și supra-spațial) ne lovea drept în față. Unirea nonsalantă a feluritelor discipline se realiza prin inventarea unei terminologii *ad hoc*.

Sub pana lui Foucault, cuvîntul *arheologie* căpătase deja prestigiul demersului metodologic fundamental. Cea de a doua carte a sa se numise *Naissance de la clinique, une archéologie du regard médical*; subtitlul cărții fundamentale conținea și el magicul termen *arheologie*; iar cea mai completă

demonstrație științifică a autorului, apărută trei ani mai tîrziu, avea să se numească *Archéologie du savoir*. Dacă adăugăm strălucirea stilistică, oferită de concomitența formulărilor tranșante și a obscurității căutate (calități pe care, mai tîrziu, Roland Barthes le va împinge la caricatură) ca și de sintaxa sclipitoare, atunci elementele succesului sigur se aflau deja asamblate.

Providențiala *Cuvintele și lucrurile* cuprinde însă, de asemenea, înscrise în exergă, și toate păcatele structuralismului, atît pe cele veniale, cît și pe cele capitale. S-ar zice că Foucault lansa, în 1966, un involuntar avertisment asupra consecințelor nefaste la care excesele proprii sale metodologii puteau duce. Bineînțeles, nimeni n-a devenit cu această ocazie mai prudent, căci valul structuralist avea să se abată asupra întregii lumi intelectuale, măturînd totul în cale.

Pentru a nu intra în detaliile care ar merita ele singure un studiu voluminos, să spunem doar că faimoasa *episteme* și modelul «arheologic» propuse de Foucault se realizau mai mult prin ingeniozitate stilistică decît prin argumentare logică și că beneficiau din plin de înzestrarea metaforică a autorului lor. Formulele-șoc, neașteptate și percutante, țin, la Foucault, loc de orice - de informație specializată, de critică rațională, de sinteză.

Timp de două bune decenii, structuralismul a trăit din aceeași spectaculară improvizatie, din pura speculație intelectuală, destinată să sugereze insondabile profunzimii. Din asta mai trăiește astăzi - acolo unde n-a murit. Precum și din amalgamarea alegră a diferitelor domenii de cunoaștere umană (filozofie, politică, medicină, economie), toate grefate pe un vocabular de inspirație lingvistică, saussuriană și post-saussuriană.

Trebuie totuși să spunem, pentru a respecta litera textului semnat de Michel Foucault, că acesta n-a atins niciodată dispersia (ori chiar paranoia) proprii mai

Michel Foucault în 1966

tîrziu emulilor săi. Foucault a fost un mare stilist, iar acest fapt se observă mai ales în stăpînirea perfectă a frazei, într-o anumită rigoare internă; chiar dacă el împinge speculația la ultimele limite, nu devine niciodată incoerent. Vom ști întotdeauna de unde pleacă și, uneori, chiar unde vrea să ajungă. Echilibrul stilului lui Foucault ne arată că - în ciuda modei verbioase - autorul fusese un filozof adevărat, preocupat de coerența lumii spirituale pe care o construia.

Apariția în românește a cărții *Cuvintele și lucrurile* (Editura Univers, 1996) a însemnat o aventură în primul rînd lingvistică: fraza neașteptată și dificilă a autorului francez este greu traducibilă. Bogdan Ghiu și Mircea Vasilescu s-au străduit să facă vizibile în românește bogăția și ductilul unui stil somptuos, alexandrin, dovedind epuizarea registrelor filozofice tradiționale.

Într-o remarcabilă și doctorală prefață la volum, Mircea Martin își manifestă tristețea în legătură cu întîrzierea vinovată a traducerii românești, realizată la 30 de ani de la apariția cărții. În ordine strict pedagogică, s-ar putea ca prefațatorul să aibă dreptate; dar, în ordine filozofică, sînt convins că traducerea românească apare exact la timp. Adică atunci cînd structuralismul a ajuns istorie clasată, cînd nu mai credem mare lucru din ce spune Foucault, cînd pîruețele sale stilistice stîrnesc mai degrabă un surîs amuzat, cînd sensul pur arheologic (ca să utilizăm și noi cuvîntul-cheie) al întreprinderii sale apare cu toată evidența. Ce ne puteam dori mai mult?

Mihai Zamfir

Anglistică/americanistică

TERMENII de mai sus, adeseori folosiți împreună, desemnează studiul multidisciplinar al limbii, literaturii, artei și istoriei societății anglo-saxone. Ambii termeni sunt, de fapt, improprii. Primul este prea îngust, deoarece se limitează numai la Anglia, fără a cuprinde «imperiul intern» constituit și din Scoția, Irlanda și Țara Galilor. Atunci cînd traduce corespondentul englez «*British Studies*», ar trebui înlocuit de fapt cu «*britanistică*». Cel de-al doilea este prea larg. El nu se referă decît la studiul culturii Statelor Unite, necuprinzînd Canada, de pildă, care este și ea situată în America.

Lipsa de exactitate semantică a termenilor este aparent dublată de vastitatea direcțiilor de cercetare, eterogene și divergente. De la Shakespeare la cyberpunk, de la verbele modale la conceptul de exil și de la semnele de punctuație la internet, totul poate fi acoperit cu o singură etichetă. Ca și în cazul semioticii, o altă știință imposibil de definit, anglistica/americanistica se dovedește un domeniu transdisciplinar și superdisciplinar, de tipul celui «hibrid eclectic» de care se temeau Althusser și Derrida, cînd avertizau cercetătorii că o «*dispersiune pseudo-științifică*» ar amenința științele umaniste.

Angliști și americanistiștii anilor '90 nu par însă chinuți de nici un fel de angoase. Domeniul lor are evident două scopuri clare. Pe de o parte, se conturează un in-

teres teoretic, de esență filozofică, manifestat atît de lingviști, cît și de literați, pentru explicarea *pluralismului* ce rezultă din diferențele de rasă, naționalitate, clasă socială, sex sau generație. Această preocupare este amplificată de studiul unor concepte fundamentale ca *identitatea postmodernă*, noile *mentalități tribale/planetare*, relația *centrului* cu *marginile*, *democrația*, *societatea de consum* și multe altele, necesare pentru a înțelege corect modernitatea acestui sfîrșit de mileniu.

Pe de altă parte însă, anglistica/americanistica întreprinde un studiu concret al unor fenomene variate, precum dialectele folosite în diversele regiuni anglo-saxone, textele literare și neliterare, monarhia, mass-media și noile posibilități ivite prin dezvoltarea realității virtuale. Reluînd comparația de mai sus cu semiotica, a cărei societate internațională a editat în 1995/96 un buletin ce depășește 600 de pagini, și studiile de anglistică și americanistică au proliferat într-un mod cu totul neprevăzut.

Acest lucru s-a putut remarca și la cele două evenimente de mare prestigiu în domeniu, Conferința de Studii Anglistice și Americanistice (Timișoara, 16-18 mai) și cel de-al 3-lea Congres al R.S.E.A.S. (Romanian Society for English and American Studies, Constanța, 29 mai-2 iunie). Afiliată la E.S.S.E. (European Society for the Study of English), societatea noastră are 174 de membri, universitari din ma-

rile centre tradiționale, dar și din cele create după 1989 (Baia Mare, Suceava, Galați, Oradea, Bacău etc.). Prezenți de peste tot din țară, universitarii angliști au fost patronați de Consiliul Britanic, care - spre deosebire de colegii americani - este mereu prezent prin neobositul Roy Cross și metodicienii aduși din Marea Britanie, acei «regional advisor»-i ce mențin nu numai legătura între toți universitarii, ci și între aceștia și profesorii din învățămîntul preuniversitar.

Atît la Timișoara, cît și la Constanța, secțiile conferințelor au fost dedicate lingvisticii și metodicii pe de o parte, studiilor culturale britanice și americane, pe de altă parte. Interesul pentru literatură este din ce în ce mai mult conjugat cu preocuparea de a delimita parametrii culturali ai societății contemporane. Acest lucru ar explica de ce marii clasici sunt neglijați. Din cele în jur de o sută de lucrări prezentate la fiecare din sesiuni, doar cîteva au fost dedicate lui Shakespeare, poezilor romantici și cîte unui romancier victorian. Canonul se restructurează în favoarea modernilor, iar noile teme dezbătute în Vest de criticii post-colonialisti sau feminisți nu îi mai sperie, ci îi atrag pe cercetătorii români.

Dacă la Timișoara au fost prezenți peste patruzeci de străini, cu precădere din Statele Unite și Anglia, la Constanța ne-a onorat cu prezența sa domnul Helmut Bonheim, președintele E.S.S.E.

Domnia sa a demolat modelele folosite de profesori în predarea literaturii engleze, considerînd că oricum ar fi ele formulate, rămîn subiective și imperfecte, neadecvate unui studiu exhaustiv. Ideea sa a fost anticipată în expunerea distinsului profesor de la Iași, Ștefan Avădanei, care a încercat și el să ne convingă de eșecul implicat în orice încercare de a preda literatura datorită incapacității profesorului de a depăși aproximația și de a înțelege corect contextul. Dar chiar dacă idealul profesorului perfect nu va putea fi atins niciodată, universitarii români au decis că totuși nu este cazul nici să își dea demisia și nici să renunțe la preocupările lor de o viață. Dimpotrivă, ei par tot mai mîndri de marginalitatea lor, care tinde să devină centrală. Oare nu se confirmă acest lucru și prin faptul că acest congres a fost organizat la Constanța, unde colegii noștri s-au dovedit asemenea gazde perfecte încît au fost aleși pentru a organiza în curînd și o întîlnire internațională dedicată «irlandisticii»? Sau de faptul că noile alegeri au mutat centrul Societății la Timișoara, unde profesor Hortensia Pârlog, noul președinte al R.S.E.A.S. și editorul revistei *British and American Studies*, a demonstrat împreună cu colegii subsemnatei că se poate anula cu succes complexul de inferioritate al provinciei?

Răspunsul afirmativ la cele două întrebări anunță de fapt potențialitățile de dezvoltare pe care anglistica și americanistica din România le au pe tot cuprinsul țării. Avem convingerea că viitorul apropiat le va confirma ca fiind cu adevărat autentice.

Pia Brînzeu

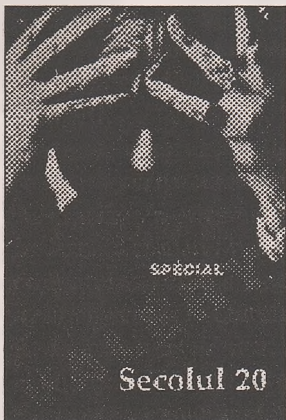
Speranța noastră spirituală comună

C A SĂ FIM în ton cu un recent număr al revistei *Dilema* consacrat "bombardamentului informațional" și cu Ziua Națională a S.U.A. ale cărei jocuri de artificii s-au stins mai de mult pe cerul Bucureștiului, am citit capitolul despre România dintr-un ghid turistic american dedicat călătoriilor în Europa de Est. Între informațiile la zi despre viața de noapte bucureșteană, cu restaurante și baruri, dar fără autobuze după ora 23.00, sau despre ideile conservatoare în amor ale românilor, sau despre produsele care pot fi contemperate în Piața Amzei, ne-a atras atenția următoarea remarcă: în România, oamenii din generația mai vîrstnică știu, aproape fără excepție, franțuzește, în timp ce tinerii vorbesc mai toți engleza. Sperînd că mulți dintre dumneavoastră păcălesc statisticile de acest tip vorbind și franceza și engleza și gîndindu-ne și la de-acum încheiata Zi Națională a Franței, 14 iulie, vă recomandăm un număr special (sau mai degrabă *spécial*) Valéry al revistei *Secolul 20*, pe modelul cailor *L'Herne* din Franța. Numărul a fost prilejuit de o sesiune Valéry desfășurată în România, la Institutul Francez din București și cele mai multe dintre textele propuse sînt în franceză. Doamna Alina Ledeanu care conduce aîst departamentul de literatură franceză al revistei *Secolul 20*, cît și Centrul român "Paul Valéry" este și coordonatoarea prezentului număr, dedicat diverselor fațete ale personalității lui Valéry. Între colaboratorii acestui număr din *Secolul 20* se numără François Valéry, Jacques Derrida, Michel Deguy, Hubert Hysen, Suzanne Nash, Norbert Dodille, Kunio Tsunekawa precum și alți universitari, scri-

itori și exegeți ai lui Valéry din întreaga lume. Să amintim și contribuțiile românești semnate de Irina Mavrodin, Mihai Zamfir, Alexandru Paleologu, Șt. Aug. Doinaș, Radu Ionescu, Alina Ledeanu, Mihai Șora, Solomon Marcus. Portretul lui Valéry e pus în relație cu cel al lui Gide,

Pascal, Nietzsche, e studiat din perspective lingvistice, poetice, filosofice, e refăcut din corespondența scriitorului. Cititorii revistei vor avea surpriza să găsească la pagina 22 un document inedit de o excepțională valoare: este vorba de fotocopia unui manuscris al unei poezii a lui Paul Valéry datînd din adolescența poetului, mai precis de prin 1887-1888, o cior-nă pe care se poate urmări cristalizarea

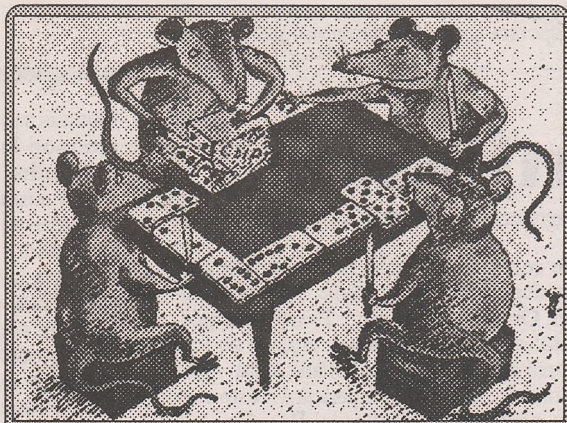
poemului. Alături de acesta, un alt inedit, de data asta din ultimele texte ale poetului, așadar din 1945. Este vorba de un text care i-a fost cerut poetului de către Ilarie Voronca, cel care conducea în 1945 secția română a emisiunilor pentru străinătate, emise de radiodifuziunea franceză înainte de încheierea războiului. Textul, citit probabil la radio, este adresat *A mes amis roumains connus ou inconnus*. Iată, în încheiere, în traducerea românească a Alinei Ledeanu, un fragment din cuvintele pe care Paul Valéry le adresa românilor, cu puțin înainte de sfîrșitul războiului și de moartea sa: "Dragi prieteni români aflați aît de departe, dar aît de aproape mie, vreau să fiu sigur că mă înțelegeți și că simțiți ca mine importanța acestor inutilități - și esențialul acestui lux al gîndirii, ale cărui roade sunt poezia, artele, știința pură. (...) Îmi permit în mod special (și e firesc) să vă recomand poezia - această noblețe a limbajului - și să vă adresez salutul speranței noastre spirituale comune". (I.P.)

Secolul 20

Un geniu ignorat

◆ Opera fizicianului și filosofului austriac Ernst Mach (1838-1916) este astăzi aproape necunoscută deși numele său e rostit frecvent, fără să se știe prea bine cine este, cînd se vorbește de viteza avioanelor supersonice (Mach 1, Mach 2). Și cu toate acestea, marile spirite ale secolului nostru au salutat geniul lui Mach, începînd cu Einstein, care a recunoscut toată viața cît de influențat a fost de epistemologia lui Mach, și continuînd cu William James, Russel, Freud, Musil... Dificil de clasificat, savantul autor a numeroase teorii și descoperiri din domenii diverse (de la motricitate la psihologie) stă la baza multor inovații care au schimbat viața noastră cotidiană. Cea mai cunoscută lucrare a sa, *Analiza senzațiilor. Raportul între fizic și psihic*, apărută în urmă cu aproape un secol, a avut o influență multiformă asupra mediilor artistice și literare, geneza unor curente din arta modernă datorîndu-i enorm.

Împărțirea brînzei - desen de Temur Kozmiev apărut în „Sevodnia”, Moscova

Nuvelistul

◆ Raymond Carver, care a murit în august 1988, la 50 de ani, e considerat azi cel mai mare nuvelist american de la Hemingway încoace. A debutat cu proză scurtă în anii '60 în reviste, a scris nenumărate texte despre scriitorii pe care-i iubea (Cehov, mai presus de toți), a cunoscut infer-

nul alcoolismului, din care l-a salvat iubirea lui Tess Gallagher, a avut prieteni buni între scriitori celebri. Nuvelele adunate în volumul postum *Nu faceți caz* demonstrează din plin că arta sa literară îl situează pe primele locuri în literatura americană contemporană.

Centura de castitate

◆ În Evul Mediu femeile n-au purtat centuri de castitate - demonstrează istoricii englezi James Brundage și Felicity Riddy; obiectul devenit simbol de loc cavaleresc al cruciadelor nu e decît o invenție a epocii victoriene, puritană și sadice. Teza aceasta a fost preluată de muzeele britanice, între care și British Museum, ce a scos din vitrine centurile expuse - scrie "The Sunday Times".

MERIDIANE

Înzestrare multiplă

◆ Născut în 1930 în Chile, amestec de evreu, rus, chilian și mexican, Alejandro Jodorowski a fost marionetist la Santiago, mim alături de Marcel Marceau, regizor și director de teatru la Paris, unde trăiește de 40 de ani, profesor de tarot, realizator de filme (*Fando și Lis*, *Cîrțița*, *Muntele sacru*, *Tusk*), autor de benzi desenate și, nu în ultimul rînd, romancier cu *Paradisul papagalilor* (1984) și recentul *Unde pasărea cîntă mai bine*, scris în spaniolă și tradus în franceză la Ed. Metailié. Titlul este extras dintr-o propoziție a lui Cocteau, "În arborele său genealogic, pasărea cîntă mai bine", Jodorowski povestind, într-un vîrtej de aventuri extraordinare, epopeea eroicomică a familiei sale, din ghetourile Rusiei în Lumea Nouă a marii depresii economice, cu un talent și o imaginație prodigioase. Acum, Jodo - cum îi spun francezii - pregătește un film despre călătoria inițiatică pe care a făcut-o Fellini pentru a-l înfilma pe Carlos Castaneda.

Un talent neobișnuit

◆ Coleman Dowell (n. 1925) a debutat cu scenarii de televiziune, a scris piese de teatru, apoi 5 romane și 14 nuvele, înainte de a se arunca, la 3 august 1985, de la balconul locuinței sale. Romanele și nuvelele sale au fost admirate fără rezerve în mediile artistice americane, fără să aibă totuși succes de public, fiindcă strania, originala lor frumusețe se datorea-ză mai ales magiei scriiturii și nu epicii propriuzise. Nuvelele adunate în volumul *Casele copiilor* sînt considerate acum capodopere incomparabile și sînt traduse în multe țări. Poate una dintre editurile noastre ar fi interesată...

Show Business

◆ Scriitorul indian de limbă engleză Shashi Tharoor (în imagine) nu e aît de preocupat, ca alți scriitori indieni ce vor să cucerească Occidentul, de tradiție. Ultimul său roman, *Show Business*, este o satiră a mediilor cinematografice și politice din țara sa. Originalitatea formulei constă în alternarea monologurilor, scenariilor de film, scenelor din timpul turnărilor, conflic-

telor politice și sentimentale, montate cinematografic. Romanul se citește ca un ghid al cinematografiei indiene pentru uzul Occidentului.

Erika și Thomas

◆ Erika a fost, dintre toți copiii lui Thomas Mann, cea mai apropiată de tatăl său, reușind chiar - scrie "Der Spiegel" - să-l influențeze. Astfel, în 1936, ea a fost cea care l-a convins să-și facă publică aversiunea pentru regimul nazist, publicînd în "Neue Züricher Zei-

tung" celebrul articol după care n-a mai urmat altă cale decît exilul. Scrisorile și notele Erikai Mann referitoare la tatăl său au fost adunate într-un volum cu titlul *Tatăl meu, magicianul*, apărut de curînd la Ed. Rowohlt, Reinbek. În imagine, Erika și Thomas Mann în 1952.

Tîrgul de carte de la Chicago

◆ Convenția Asociației Librarilor Americani (American Booksellers Association), ABA, este o manifestare corporativă care reunește în fiecare an ansamblul activității editoriale americane. Rezervată profesioniștilor - librari, editori, angroșiști, distribuitori, bibliotecari, spe-

cialiști în marketing, autori, agenți literari etc. -, această manifestare, care se proclamă "cel mai mare eveniment din lume pentru comerțul cărților", a avut loc în iunie la Chicago, cu participarea a circa 45.000 de profesioniști ai unei industrii care produce anual peste 50.000 de titluri.

Nume românești în vara muzicală franceză

◆ La sfîrșitul lunii iunie, compania de dans G. Căciuleanu a prezentat la Café de la Danse din Paris spectacolul "Saxographie".

◆ Numele lui George Enescu se afla inclus în repertoriul cvartetelor Manfred și Sine Nomine care au concertat pe 19 iunie la Dijon.

◆ Petrică Ionescu este semnatarul regiei spectacolului cu opera "Traviata" de Verdi, prezentată la începutul lunii iulie la Antibes, pe Coasta de Azur.

◆ Mezzosopra Viorica Cortez s-a aflat în fruntea distribuției cu opera "Arleziana" de Cilea, prezentată la 20 și 22 iulie în orașul Montpellier.

◆ La 30 iulie, Cvar-tetul Athenaeum-Enesco din Paris oferă auditorilor din Reims un program alcătuit din lucrări de Mozart și Beethoven. Același cvartet va susține pe 15 septembrie, la Orangerie de Sceaux (Île-de-France) un concert avînd în program piese de Schubert și Schumann.

◆ Orchestra de cameră din Republica Moldova va interpreta în ziua de 8 august lucrări de Mozart, Glazunov și Ceaikovski la Festivalul muzical de la Périgord Pourpre.

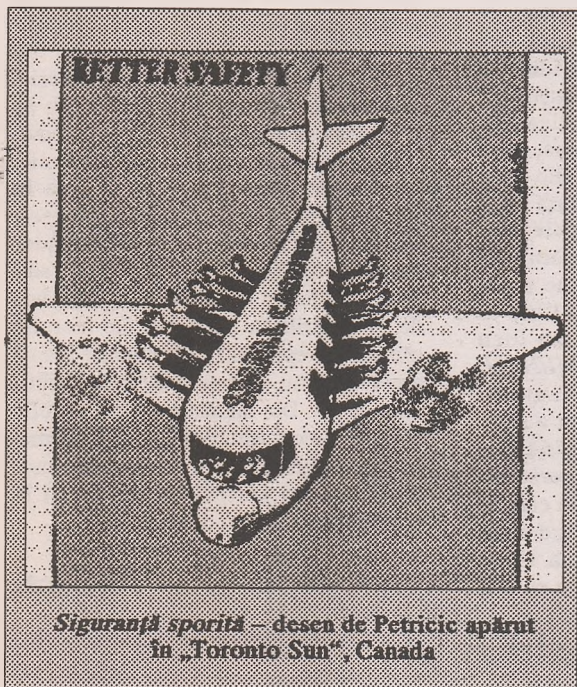
◆ Soprana Leon-tina Văduva participă în ziua de 31 august la festivalul "Septembrie muzical în Orne" (Normandia), susținînd un recital alcătuit din arii și piese de Scarlatti, Bellini, Rossini, Verdi, Fauré, Debussy, Ravel, Poulenc și Caudella.

Von Platen

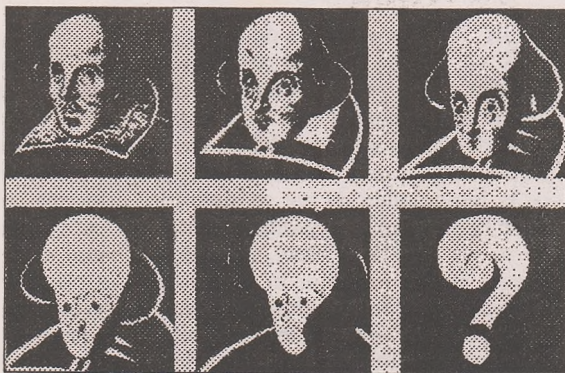
◆ August von Platen (1796-1835) este cunoscut mai ales pentru poemul *Tristan* pe care-l admirau în mod special Goethe și Thomas Mann. Și totuși contele von Platen-Hallermünde e autorul unei opere mai întinse și are mari merite în istoria literaturii germane. Acest nobil erudit și rafinat, cunosător a 10 limbi, între care elina și persana, a "naturalizat" în limba sa gazelul, a fost cel mai bun metrician al timpului său, scriind cu virtuozitate poeme în forme fixe (sonete, balade, ode, gaze-luri și catrene à la Khayyam), piese de teatru, și a ținut, din 1813 și pînă la moarte, un jurnal extrem de interesant ca document psihologic în care și mărturisește nefericirea că pasiunea sa pentru adolescenții frumoși e condamnată de societate iar poezia sa neoclasică - ignorată. În 1826, pentru a scăpa de tortura bîrfelor, se exilează în Italia, unde timp de 9 ani își schimbă mereu domiciliul (în peregrinările sale se împrietenește cu Leopardi și sculptorul danez Thorvaldsen). Rededitată, opera sa stîrnește azi mai mult interes decît la începutul secolului XIX.

Sylvia Plath amuzată

◆ O nouă carte pentru copii semnată de Sylvia Plath e în planul Editurii Faber & Faber, după 33 de ani de la sinuciderea scriitoarei (precedenta, *The Bed Book*, apăruse în 1976). În textul descoperit în fondurile bibliotecii din Indiana apare o față mai veselă, mai ludică a celei ce a scris *Ziua în care a murit dl Prescott*. Pentru acest manuscris s-au bătut opt edituri europene, dar a cîștigat S.U.A., cu o ofertă bănească mai mare.

Ce e nou? Shakespeare

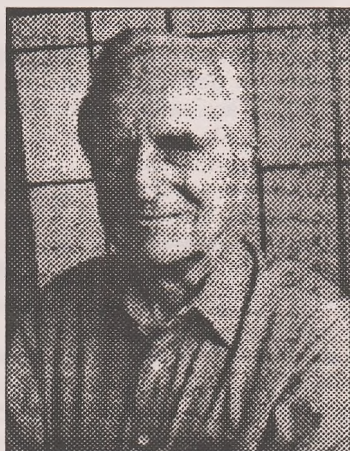
◆ Nu trece nici o zi fără ca, în lume, să nu fie publicate cărți sau articole despre Marele Will (specialistul shakespeareolog Henry Suhamy a calculat că media cotidiană a aparițiilor în subiect este de 15!). El e un univers inepuizabil. Continuă să fie descoperite "inedite" ce stîrnesc aprige controverse (ca *Elegia funebră* din 1612 pe care americanul Donald Foster a relevat-o recent). Alții se străduie să demonstreze că William Shakespeare nici

n-a existat, opera fiind scrisă de Francis Bacon (1561-1626) sau de Edward De Vere, conte de Oxford (1550-1604) sau, dimpotrivă, că Shakespeare ar fi scris opera lui Bacon. Dincolo de toate disputele ce fac să curgă rîuri nesfîrșite de cerneală rămîne o întrebare: ce ar fi fost lumea și literatura dacă nici una din capodoperele semnate Shakespeare n-ar fi existat? (În imagine, desen de Redon din "Le Figaro littéraire" nr. 16124).

Sherlock Holmes revine

◆ Un scenarist belgian, André-Paul Duchateau, a publicat sub acest titlu la Ed. Lefrancq patru nuvele originale, al căror univers este inspirat de Arthur Conan Doyle și personajele sale, începînd cu dr. Watson.

Grok

◆ ...este expresia favorită a lui Doug Engelbart (71 de ani) și înseamnă în americana colocvială "a înțelege imediat". Încă din anii '60, acest savant a înțeles locul pe care-l va ocupa microinformatica în viața cotidiană. El este inventatorul "maus"-ului, al "ferestrelor" de pe ecranul ordinatului, al hipertextului și al multor altor inovații folosite azi curent în toată lumea. Numai puțin cunoscut în afara cercurilor de specialiști, Engelbart continuă să-și devanșeze cu mult epoca, inovînd pentru secolul următor. Por-

nind de la constatarea că urgența și complexitatea problemelor mondiale cresc într-un ritm ce depășește capacitatea oamenilor de a le face față, Engelbart a imaginat ca soluție augumentarea indicelui de inteligență colectiv al întreprinderilor, organizațiilor și administrației. Două importante firme - Sun Microsystems și Netscape Communications, au angajat o strînsă colaborare cu "părintele microinformaticii" în scopul testării metodelor de creștere a QI colectiv. În centrul experimentelor se află conceptul de *bootstrapping* - termen desemnînd procesul prin care rezultatele unei acțiuni sînt reinjectate în circuit cu scopul de a se ajunge la rezultate și mai semnificative, mai rapide și cu mai puțin efort. În practică, fiecare membru al rețelei dialoghează cu ceilalți, ansamblul fiind organizat după un sistem pe care vizionarul D. E. îl pune acum la punct. Grok?

LUCIAN BLAGA în limba franceză

Tînărul și talentatul regizor din Rennes Fabrice Lehoux, directorul Companiei *Cave Canem Théâtre*, este și un mare iubitor al poeziei lui Lucian Blaga, din care traduce cu

mult har în limba franceză, așa cum se poate vedea și din cele două poeme ce urmează și pe care ne bucurăm că le putem face cunoscute și cititorilor revistei "România literară". (I.M).

Aux lecteurs

*Ici est ma maison
De l'autre côté, le soleil, le jardin et ses ruches*

*Vous, passant votre chemin,
regardez par la grille,
attendez que je parle*

*Par quel bout commencer?
Croyez moi, croyez moi!*

On peut de tout parler longtemps

*Du sort et du serpent de bonne augure
Des archanges laboureurs dans les jardins de l'Homme
Du ciel vers lequel nous poussons
De la haine et de la chute
De la tristesse
Des mises en croix
Et surtout de la grande traversée*

*Pourtant de ceux qui auraient tant voulu pleurer
Les mots sont les larmes*

Combien amer est le verbe

*Aussi-laissez moi cheminer
Muet parmi vous
Et à votre rencontre
Venir les yeux fermés*

Je ne foule point le sanctuaire des bijoux du monde

*Je ne foule point le sanctuaire des bijoux du monde
Je ne tue pas
Raison au poing
Les mystères rencontrés sur ma route,
Dans les fleurs, les yeux, sur les lèvres ou les tombes*

*D'aucuns de leur lumière
Déflorent dans l'insondable obscur
Les charmes évanouis*

*Mon être cependant
Sa lumière sienne au poing
Cultive tous les mystères du monde*

*Et telle la lune qui par ses blancs rayons
Loin d'affaiblir ajoute en tremblant
A l'envoûtement nocturne
J'enrichis moi aussi l'horizon sombre
Des frémis langoureux du mystère sacré*

*Dés lors l'inconnu
D'une énigme plus douce encore
Devant mes yeux se voile*

*Car mon amour embrasse
Et les fleurs et les yeux
Et les lèvres et les tombes*

Traducere de Fabrice Lehoux

Istoria cenzurii

◆ Între 4 iulie și 13 septembrie, la Arhivele Naționale din Paris este prezentată expoziția-dosar "Istoria cenzurii", organizată cu prilejul apariției cărții *Controlul presei, librăriei și colportajului în timpul celui de al Doilea Imperiu*.

Aventurierul

◆ Octogenarul englez Denis Hills este unul dintre aventurierii albi ce și-au petrecut o mare parte a vieții pe continentul african. A fost militar în Egipt, jurnalist în Rhodesia, profesor în Uganda... În autobiografia *Tirani și munți - o viață te-*

merară, pe care a publicat-o la Ed. John Murray din Londra, Hills se oprește în mod special asupra rapoartelor sale cu Idi Amin Dada care l-a condamnat la moarte în 1975 și doar cu greu a putut fi salvat de autoritățile britanice.

Revista revistelor

Între contextul istoriei și istoria contextului

Editată de Ministerul Culturii din Republica Moldova și Fundația Culturală Română, revista de artă, cultură și civilizație **SUD-EST**, (redactor șef - Valentina Tăzlăuanu, redactori - Silvia Celac, Valeria Grosu, Mihai Cimpoi și Serafim Saka) este atât de bine concepută și redactată încât poate fi judecată fără criteriile sentimentale cu care apreciem adesea publicațiile de peste Prut. Nr. 2(24)/1996 ne demonstrează cu prisosință că în Basarabia există scri-

itori înzestrați și cu altceva pe lângă convingerile patriotice, și anume cultură, spirit critic lucid, subtilitate, umor. Axată pe probleme specifice ale literaturii contemporane române scrise în Basarabia, revista le tratează fără menajamente, prin raportare la ansamblul literaturii române și universale. Într-un editorial intitulat *Punct și de la capăt?*, Valentina Tăzlăuanu analizează momentul literar actual, caracterizat printr-o "confuzie a timpurilor, urmare logică a «buclei temporale» în care ne-am aflat mai multe decenii. Așa se face că prezentul literaturii scrise în acest spațiu este - la propriu și la figurat - încă greu de disociat de trecutul ei. [...] Dacă revizuirile periodice sînt indispensabile oricărui proces literar normal, momentul în care ne aflăm reclamă chiar o

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundației "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

anume radicalitate în această privință". Este ceea ce își propune acest număr, printr-un schimb nuanțat de opinii, care să evite cele două atitudini extremiste: nihilismul ce anulează tot ce s-a scris sub titlul de literatură moldovenească și conservatorismul fără discernămint care supralicitează o producție literară amenabilă. ♦ Idee reluată de Mihai Cimpoi care, făcînd anamneza "cazului", relevă cîteva trăsături, modelate de istorie, ale literaturii create de românii basarabeni. Între acestea - "gravitatea ca dat ontologic fundamental al basarabenismului cultural" ce face ca disputa dintre tradiționalism și modernism să fie mereu actualizată în forme polemice acerbe. El citează în acest sens un recent articol al lui Dumitru Matcovschi din "Literatura și Artă" în care acesta respinge, ca inacceptabile în context basarabean, modernism și postmodernismul. Reluăm citatul, semnificativ pentru o mentalitate destul de răspîndită acolo: "Ismele toate, pe scurt, nu au casă părintească și nu țin foc în vatră. Moldoveanul basarabean nu le poate accepta. El, copilul dorului! Moldoveanul basarabean trăiește în poezie, teatru, cântec, horă... Clipa sa de vîrf. Clipa clipelor! Volens-nolens, constatăm, așadar, că și cititorul-spectatorul moldovean este un adept al sistemului Stanislavski și al dulcelui stil clasic! Viața pentru omul pămîntului e tot ce are mai scump. Dincolo de ea se deschide hăul". (Dar, paradox admirabil, în revista „Basarabia” pe care o conduce D. Matcovschi, apare frecvent literatură postmodernă semnată de tineri scriitori.) ♦ Spiritul deschis, neconvențional al revistei *Sud-Est* este cum nu se poate mai bine ilustrat prin "masa rotundă" cu titlul *Literatura basarabeană între contextul istoriei și istoria contextului*, o discuție vie în care majoritatea participanților (Ion Mînescu, Aureliu Busuioc, Arcadie Suceveanu, Em. Galaicu-Păun, Vladimir Beșleagă, Andrei Turcanu, Serafim Saka ș.a.) nu sînt de acord cu formula "literatură moldovenească" pe care o pun în relație cu aberația "limbă moldovenească". Cît despre "sincronizare" - proces dureros pentru unii - ideea ce revine des în discuție este că ea se poate realiza doar prin filtru valoric, prin cunoaștere și recunoaștere reciprocă. Apare, inevitabil, și dureroasa problemă politică, mult mai greu de rezolvat decît chestiunile literare. Vladimir Beșleagă apasă degetul pe rană: "sîntem ostatici, sîntem cedați unei mari puteri ca să ne rumege, să ne mestece și să lase în pace Țara. De ce România a tăcut, tace și astăzi la toate porcăriile care se fac asupra noastră? Pentru că se teme să nu fie atacată și ne lasă pe noi, ostatici, să suportăm, doar noi, totul. Este un destin bine cunoscut în istorie. Paradoxală și anacronică este condiția aceasta a noastră la sfîrșitul secolului XX."

Un martor îndoielnic

În calitatea sa de polemist care apără punctul de vedere al intelectualului care e implicat critic în politică, dl. Octavian Paler face, în *ROMÂNIA LIBERĂ*, un examen al opoziției. Directorul onorific al acestui ziar consideră că victoria la alegerile locale a Convenției Democratice e mai degrabă rezultatul eșecului pe toate planurile al politicii partidelor aflate la putere decît efectul palpabil al politicii Convenției. Practic,

LA MICROSCOP

Marile averi locale

ÎNTR-O carte în curs de apariție, dl. Silviu Brucan ia la puricat originea marilor averi autohtone apărute în ultimii ani. Tabloul e în cea mai mare parte demoralizant și revoltător. Legi călcate în picioare, venituri absorbite de la întreprinderi de stat cu ajutorul unor firme ventuză, credite obținute nu se știe cum de la bănci, șmecherii cusute cu ața relațiilor în rîndurile nomenclaturii, fraude uriașe iar toate acestea pe fondul sărăcirii tot mai acute a populației. Fragmente din cartea politologului au apărut într-un ziar de mare tiraj. Ca să folosesc și eu o expresie a vremelnice exilului în Dămăroaia, după dezvăluirile sale ar fi trebuit să cadă cîteva capete. Sau, cel puțin, să se umple ziarele de dezmințiri. Evident că n-a căzut nici un cap și nici dezmințirile n-au început să curgă. Sîntem bine mersi în aceeași zeamă tot mai murdară care sufocă morala publică. În aceeași zeamă în care corupția nu mai miră pe nimeni, iar hoția și abuzurile cu cît se produc mai sus, cu atît par mai firești.

Pentru a se documenta, dl. Brucan a discutat cu persoane din guvern. Aceste persoane au refuzat să-și dezvăluie identitatea, ca și cum ar fi fost rușine să le apară numele în această carte. De fapt, e vorba de frică. O frică explicabilă pînă la un punct, dar cu atît mai greu de acceptat, tocmai fiindcă e explicabilă. Funcționarul de stat se teme de complicații, el vrea să se aibă bine cu toată lumea, fiindcă nu se știe ce va urma. Dar pentru bunul mers al acestui uriaș aparat al statului, frica funcționarului e mai rea decît nisipul care pătrunde într-un rulment. Și cînd funcționarul se găsește în fruntea țării, el, cu frica lui, face mai mult rău decît infractorii cei mai înrăiți. Tăcerea lui se numește complicitate. Or, ar fi momentul să spunem lucrurilor pe nume, cu atît mai mult cu cît, azi, România se află într-o situație de răscruce.

Toți acești stăpînitori de averi josnic și dosnic agonisite nu sînt doar niște lipitori inactive, după ce și-au făcut suma. Ei își fac jocul prin toate mijloacele, în continuare. Și interesul multora dintre ei constă într-un singur lucru - ca România să rămînă o țară care bălțește, o țară fără proiect și, mai ales, neoxigenată de investiții străine. Nu e oare paradoxal că în vreme ce armata se străduiește să convingă Occidentul de intențiile noastre de a ne alătura Europei de care aparținem de drept, funcționarea de stat folosește orice prilej pentru a-i descuraja pe occidentali în dorința lor de a investi în România? Dar această funcționare, care nu mai poate de patriotism cînd pune stavile înaintea capitalului străin, n-are curaj să spună cine fură aici în țară. Ea dă informații confidențiale, ca și cum ar dezvălui afaceri de alcov, nu fărădelegi care, în mod normal, ar trebui să-l facă pe funcționar să sară ca ars.

Punga de puroi care omoară posibilitățile economice ale României ascunde complicități dintre cele mai nenorocite. Căci fără sprijinul înaltului funcționar de stat, de azi sau de ieri, sau fără acordul funcționarului mai mărunț din mecanismul statului nu s-ar fi putut constitui aceste averi dubioase.

Dacă analistul ar fi rămas în casa din Dămăroaia, aproape că ar fi fost convins că dl. Brucan a luat-o pe urmele justițiarilor neiertători. Dar, din cîte știu, dl. Brucan nu și-a făcut scrupule în chestiuni locale, cînd s-a întors în zona rezidențială. Așa că e discutabilă calitatea morală a dezvăluirilor sale. Dl. Brucan e supărat pe hoții care au azi vile, mașini și diverse alte facilități la scară. Dar nu pare supărat pe propria sa condiție, de locuitor al unei case care nu-i aparține.

Cristian Teodorescu

într-un duel verbal cu senatorul Matei Boilă, dl. Paler aduce pentru prima dată acuzații grave politicienilor din opoziție, dar mai ales celor din Convenție, contabilizîndu-le erorile. Faptul acesta e cu atît mai semnificativ cu cît, îndeobște, *România liberă* nu adoptă o atitudine critică decît față de anumite partide din opoziție. Nu vom repeta toate reproșurile d-lui Paler, ci doar pe acelea de ordin general. Că parlamentari ai opoziției au votat alături de reprezentanții majorității legile care îi privilegiază la capitolul pensionării. Că anumite partide nu scot în față tineri decît pentru paradă, dar nu cu intenția sinceră de a-i promova și că șansa opoziției nu e aceea de a specula disperarea alegătorilor, ci de a le propune acestora un proiect de viitor. Cu acest punct de vedere, dl. Octavian Paler vine în sprijinul ideii că înainte de a se gîndi la prim-miniștrii pe care îi propune după ce va cîștiga alegerile, opoziția sau, mai precis, acea parte a ei care consideră alegerile ca și cîștigate, trebuie să devină o forță reală în politică. ♦ Una dintre cele mai jenante dezvăluiri în serial apărute în presa de la noi în ultima vreme e cea semnată de fostul vicepreședinte al Partidului România Mare, Dan Ioan Mirescu, în paginile *EVENIMENTULUI ZILEI*. Din relatările fostului procuror care timp de cîteva ani a semnat articole infamante în *ROMÂNIA MARE* împotriva a diverse personalități, președintele partidului pe care el tocmai l-a părăsit e o persoană a cărei stare psihică e vecină cu nebunia. Chiar dacă narațiunile lui D.I. Mirescu nu sînt

decît pe sfert adevărate, ele dezvăluie un personaj care și-a pierdut frîna, dar nu și discernămintul. Iar dacă C.V. Tudor și-a pierdut jena, pentru asta sînt de vină în primul rînd cei care l-au ajutat să se simtă o personalitate de mare suprafață, nu ceea ce era la început, un mic reporter ambițios și gata de orice delatuniune pentru a parveni. În ceea ce ne privește, nu acordăm prea mult credit relatărilor de azi ale lui D.I. Mirescu. Fiindcă asta ar însemna să-l considerăm un martor și mai ales un gazetar serios, ceea ce după părerea noastră fostul procuror nu e. El dezvăluie însă starea morală de la vîrfurile Partidului România Mare și calitatea umană a justițiarului CVT. Dar nu e mai puțin adevărat că, pentru un observator obiectiv, nici autorul acestor dezvăluiri nu e prea departe de personajul pe care îl descrie. Mirescu ar fi putut să-l pună la colț pe CVT încă de acum cîteva ani. N-a făcut-o din pricină că la adăpostul umbrelei oferite de PRM putea să se dea în stambă, fără să aibă de-a face cu legea. Mirescu l-a abandonat pe C.V. Tudor de-abia cînd acesta n-a mai putut să-l apere. Astfel că țîrziia lui indignare față de obiceiurile de tot soiul ale fostului său șef nu reprezintă o schimbare la față a personajului, ci doar o simplă modificare de rol. Din lăudător al lui Corneliu Vadim Tudor, Mirescu s-a transformat în denunțător al acestuia, urmînd modelul fostului său patron, specialist în asemenea schimbări de atitudine.

Cronicar

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42.
(foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente: 3 luni - 13.000 lei; 6 luni - 26.000 lei; 1 an - 52.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipar: grupul drago print
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147,
sector 5 - București; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

24 pag - 1.000 lei
La redacție - 800 lei